

652/2
1991

ISSN 0134 3459

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

1991 6

ქრონიკა

გ ა მ მ ც ე მ ი ს

33-ე

წ ე ლ ი

ლიტერატურულ-მხატვრული და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური შურონალი
საპარტველოს მფრალთა კამფირისა და აბარის განყოფილებას ორგანო

რა მშვენიერი ზღვა გვაქვს, აქარა,
რა ნომაუალი, ძვირფასი ბედით...
ქალაქი — ჩვენი ქაეუნის ფანჯარა
ღმოსავლეთით და დასავლეთით.

გ. ტაბიკ

6

1991

ნოემბერი
დეკემბერი

ა ა თ უ მ ი

შინაბარსი

კომეზია, პროზა

ჩემალ ქათამაძე — ლექსები	3
ჩემალ ხოფერია — რადგანაც სული ჩვენი.. — (ფრაგმენტი რომანიდან)	
რამაზ სურმანიძე — ემრულა კინომოთხრობა (დასასრული)	2
დავით ნაცვალაძე — ჩონჩხი გულსაკიდით (მოთხრობა)	37
ქსენია მუავია — ლექსები	45
ნური ჩხაიძე — საყვარელა (მოთხრობა)	47

გვამი და შთაბეჭდილებანი

ისმაილ ქარა (შავიშვილი) — სადაც ჭოროხი მთავრდება (თა- რგმნეს ხატიჯე სარაჩმა და ემენ დავითაძემ)	59
---	----

პრიტიკა და კუზლიცისტიკა

მამია ვარშანიძე — როგორი ლე- ქსი უყვარს ხალხს?	62
---	----

წერილები

მურმან შეგვრიძე — ალი ფაშა
თავდგირიძე ქართულ ზეპირ-
სიტყვიერებაში

ოთარ თურმანიძე — სამთამადნო
მრეწველობა და სამრეწველო
მუშათა კლასი ტაო-კლარჯეთსა
და აჭარაში მე-19-20 საუკუნეთა
მიჯნაზე

შოთა ჯაფარიძე — პოლიტოლო-
გია და ქართული პოლიტიკური
კვლევის ამოცანები

იბრაიმ გორაძე — რატომ მტკივა
გული

ბოკონიშნები

აური სიხარულიძე — სიმონეთი

საბირა და იშვორი

ჩემალ ჯაყელი — მიტო და კატო

სარედაქციო კოლეგია:

- აზიზ ასვლადიანი,
გიორგი განაჩილაძე,
75 ჯურაბ გორგილაძე,
მამია ვარშანიძე,
(პასუხისმგებელი მდივანი),
შოთა ზოიძე,
დავით თედორაძე,
78 ალექსანდრე სამსონია,
ჯემალ ქათამაძე,
ალექსანდრე ჩხაიძე,
81 შრიდონ ხალვაში,
დავით სახუტაიშვილი,
86 ჯემალ ჯაყელი.

90 რედაქციის მისამართი: ბათუმი,
მელიქიშვილის ქ. № 21, ტელ.
3-33-71.

92

ნომერი გააფორმა ა. ლომაძემ.
ტექნიკური ხელმძღვანელი — შ. დარ-
ჩია.

გადაეცა წარმოებას 3.12.91, ხელმ.
წერილი დასაბეჭდად 20.1.92, ქალაქ
ზომა 60×90¹/₁₆, ნაბეჭდი თაბახი 6,
გამომცემლო თაბახი 4,8, შეკვეთ
№ 1588, ტირაჟი 2900.

საქართველოს რესპუბლიკის ბეჭდვითი
სიტყვის დეპარტამენტის აჭარის პოლ-
გრაფიული საწარმოო გაერთიანე-
სტამბა, ბათუმი, იბერიის, 91.

Полиграфическое производственно
объединение Аджарии. Батуми, ул.
Иберийская, 91.

ჯეშალ ქათამაძე

ზღვა

გამოთხოვნა

ჩემი სიკვდილი თუ გინდა,
ზღვას მომაშორე წამითა,
წამილებს შავი უკუნი,
ველარ ამოვალ ხრამიდან.
თუ ზღვა მეძახის მშობელი,
ამაზე მეტი რა მინდა.
მე სხვა სიმდიდრე არა მაქვს,
მე მდიდარი ვარ ამითაც.
ზღვა სიყვარულის წყურვილით
ნანას მიმღერის ღამითაც,
ჩემი სიკვდილი თუ გინდა,
ზღვას მომაშორე წამითა.

მამია ვარშანიძეს

ჩვე შეაშრა კალამს მელანი,
ძველი ტკივილი აღარ
მთელდება,
ვერ გავაქროლე ტატოს მერანი,
ველარ დავსახლდი ცაში
ღმერთებთან.
სულში ჩავაქრე ლექსის
ღამპარი,
აღარ ვწერ, ძნელი საქმე
ყოფილა,
ვერ დაგიტოვე ლურჯი ზღაპარი
ისე მივდივარ წუთისოფლიდან.

ქიდეც ცოტა და...

ძროხა

ქიდეც ცოტა და... ჩაქრება სული
და ველარ ვიტყვი რაც უნდა
მეტყვა,
მიკვირს ოცნება წრეგადასული
ნეტავი ისევ რამ ააფეთქა.
თვალეზს დავხუჭავ—იმ დღეებს
ვეძებ.
მხედავ ცრემლებით განაბულ
იას,
ვით დახოცილი ხოხბები ველზე,
შადრის ფოთლები შარაზე ყრია.

წამოაქციეს ზამთარში სახლთან
და გამოლადრეს დანით კისერი,
ძუძულამშრალი სახლში წევს
ახლა,
ძროხა კეთილი და ღვთისნიერი.
არც ისე გონჯი და არც ბებერი,
შეგვიჩვლა სველი თვალებით:
— რისთვის?!
ჩვენი სულების დამპურებელი,
ნუთუ ამგვარი სიკვდილის
ღირსი?

საქართველოს
მინისტროს

რადბანაც სული ჩვენი...

(ფრაგმენტი რომანიდან)

1.

ოთახის ღამისეულ სიმუდროვს კედლის საათის წყნარი, მონოტონური წიკწიკი და მძინარე ქალის მშვიდი, რიტმული სუნთქვა თუ არღვევდა მხოლოდ.

მას არ ეძინა. იწვა ძილგატეხილი, სიმშვიდედაკარგული და ფიქრობდა, ოცნებაში წინასწარ აწყობდა გეგმებს: — არა, რაც იქნება-იქნება, ამას ბევრი ბჭობა და ყოყმანი აღარ სჭირდება უკვე. ამ ერთ რეისს, როგორც იქნება მოვითავებ, მერე კი მივანებებ თავს ამ საჯანდაბე ზღვას, დავკრავ ფეხს, წავალ სოფელში და ამასაც თან წავიყვან. კეთილი ქალი ჩანს, გამგებიანი, ჭკვიანი და სულდათქმული... არა, მაინც როგორ შემეჩვია, მომენდო და დამიასლოვდა ამ მოკლე დროის განმავლობაში? არა, არა, ნამდვილად ასე უნდა მოვიქცე, ნამდვილად!

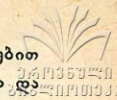
როგორც კი ის გაიცნო, ლამის მაშინვე მიხვდა ზაზა, რომ ქალი მასავით მარტოსული, მიუსაფარი იყო, ნაძალადევად, მოჩვენებითად მხიარული, მოჩვენებით გულგრილი და შეიძლება, მასავით ნაძალატე-მიტოვებული. ერთ რაიმეში ვერ გარკვეულიყო ოღონდ — ეს ქალი დანამდვილებით უყვარდა თუ უბრალოდ, ქალთან სიასლოვს მოწყურებული ძალიან შეერვია მხოლოდ, ვინაც თავისთან ახლოს დაიგულა, გაუსინაურდა. სწორედ იმას შეერვია და, ამაში, კაცმა რომ თქვას, არც აღარაფერი იყო გასაკვირვებელ-გასაცხები. თუმცაღა ამას რაღა დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა მისთვის, როცა წინასწარ მტკიცედ, მთელი არსებით იყო დარწმუნებული იმაში, რომ ღრმერთმა ნუ ქნას და ეს, საქმე საქმეზე რომ მიმდგარიყო, უსაშველოდ გაუჭირდებოდა ამ ქალთან დაშორება. და თუკი ზვალ იგი ხელმეორედ უნდა ასულიყო გემზე და მერე თვეობით გადაკარგულიყო სადღაც მიუსაფლეოში, ზღვებსა და ოკეანეებზე. ცხადია, წინასწარ იმის იმედი და მტკიცე გარანტია უნდა ჰქონებოდა, რომ ქალი მთელი არსებით, უყოყმანოდ დაელოდებოდა მის დაბრუნებას.

ხანამ იგი ძილგატეხილი და აფორიაქებული ამაზე ფიქრობდა, ქალს მშვიდი, უღარდელი ძილით ეძინა და აღარაფერი აფრთხილებდა მის მუდროვებას.

— ამას აღარაფერი აქვს სადარდებელი და ამიტომაც ძინავს ასე მშვიდად, — გაიფიქრა ზაზამ და წამიერი მზერა მიაპყრო მძინარეს. წამიერად რაღაცნაირად შურმაკი გაჰყრა გულში ამის გამო. ვინ იცის და იქნებ სადღაც გულის კუნჭულში ალბათ უფრო გაუსარდებოდა, ქალს მასავით რომ გასტეხოდა ძილი, მასავით იგივე და იმავე საფიქრალით ეფიქრა.

მაგრამ აი, ქალი მოულოდნელად შეიშმუშნა, რაღაც წაიბუტბუტა გაურკვევლად ტუჩები გაბუსხა და მისდაუნებურად, ინსტინქტურად მიიწია მისკენ. ზაზას ფიქრის ძაფი გაუწყდა, მძინარე ქალს მიეტმანსა, მკლავები მოხვია და თეთრი ყელი, ხეივანდროსფერი, გაბუსხული ტუჩები დაუკოცნა. ძილბურანში მყოფი ქალი უსიტყვოდ მაშინალორად დაჰყვა მის ნებას...

— ზვალ უკვე აღარ იქნება ჩემთან და ძალიან მომენატრება! — დანანებით გაიფიქრა ზაზამ, — საბოლოოდ ძილგამფრთხილმა, დაცმაყოფილებულმა და ვნებადამც...

ქართული
პარლამენტის
ნაციონალური
ბიბლიოთეკა

ჩაღმა, კიდევაც კმაყოფილმა და ამავე დროს კიდევაც უკმაყოფილომ, ხელის ცეცებით მოიძია საწოლთან მდგარ სკამზე სიგარეტის კოლოფი, ამოიღო სიგარეტი, მოუკიდა და მერე უხმოდ ეწეოდა სიბნელეში უკვე აღარაფერზე მოფიქრალი.

რომ ეგონა, ქალმა ძილი განაგრძო, სწორედ მაშინ დაარღვია აქამდე მიჩუმათებული-მიღუღრსულმა მუხუდრობა, მაღიანად, კმაყოფილ კატასავით დაამტყნარა და ეკითხა:

— რას შერები ოქრო?!

ეგონა, სიგარეტის ბოლმა შეაწუხაო და ჰკითხა: — ჩავაქრო?

— რატომ უნდა ჩააქრო? რას მიშლის... თუ გინდა, მოსწიე რამდენიც გნებავ-
დეს!

— რა ვიცი, ვიფიქრე სიგარეტის ბოლს ვერ იტანს-მეთქი, და... შენ ხომ არ ეწევი?

— ისე რა, ხანდახან...

— მაინც როდის? — ეკითხა ზაზამ მხოლოდ იმიტომ, რომ რაღაც ეთქვა, და საუბარში ჩაეთრია.

— აბა რა ვიცი... ხან როდის და ხან კიდეც როდის. განწყობილებათა ეს და განწყობილების მიხედვით, რა თქმა უნდა! — მცირე პაუზა გააკეთა და მერე ისევ განაგრძო წუწარი, მდორე, ნაძინარევი ხმით: — იცი, ხანდახან, როცა უსაშველოდ შემომაწვება გულზე დარდი, როცა ვატყობ რომ უკვე ისე შემბოჭა, გასაქანი არა მაქვს, მაშინ ვიშველებ-ხოლმე სიგარეტს. მოვსწევ ერთ ცალს და რაღაცნაირად ვშვიდ-
დები თითქოს, მორჩილი და კმაყოფილი ვხვდები რაღაცნაირად. ვიცი, მოჩვენებითი რომ არის ეს ჩემი სიმშვიდე და კმაყოფილება, დროებითია და არამყარია, მაგრამ... გამოდის საკუთარ თავს ვატყუებ და ეგაა!

— ახლა ხომ არ მოსწევდი?

— არა, ახლა რატომ? არაა საჭირო და აუცილებელი. ამჟამად ხომ მშვიდად ვარ, არაფერზე ფიქრობ და ვდარდობ, აღარც სევდაა შემოწოლილი გულზე და რაღა-
დაა საჭირო? შენ კი... შენ რაღას ეწევი ამ შუადამისას? გიხდება თუ რაშია საქმე? თუ შენაც დარდობ რაიმეზე?

— არა, რაზე უნდა ვიდარდო? — ყოყმანით, დამაჭერებლობას მოკლებული ხმით თქვა ზაზამ, — უბრალოდ, მიჩეუული ვარ და... დარდი ახსენე და გამიკვირდა. კაცმა რომ თქვას, შენ რა გაქვს სადარდებელი და საფიქრალი?

ქალმა ჭერ რაღაცნაირი სევდით, მღურვითა და საყვედურით შეხედა, მერე გვერ-
დი იცვალა, კედელს მიაბჯინა დაბინდული მხერა. კარგა ხანს სდუმდა რაღაცაზე ჩა-
ფიქრებული, მერე კი დაუფარავი საყვედურით უთხრა: — შენ ასე ფიქრობ, ხომ? ეხე, იგი გამოდის, შენს თვალში ქარაფშუტა, უდარდელი და თავქარიანი ვიწნავარ.

— აბა, ეს რამ გაფიქრებინა? — შეწუხდა ზაზა, — მე პირიქით მგონია და...

— ეხე, ვიცი, ვიცი, რაც გგონია შენ! ისე, იცი რას გეტყვი? მე ერთი ადამი-
ანიც არ მეგულებდა ისეთი, რაღაც საფიქრებელ-სადარდებელი რომ არ გააჩნდეს, თუკი, ეხლადა, სულ ხელიდან წახლული, გიჟი ან ბოთე არ არის! შენ შეიძლება არ დაიჯერო, მაგრამ ხანდახან მაინც ისე საშინლად მომეძალება ეს ოხერი სევდა და წუხილი, პირ-
დაპირ აღარ ვიცი რა ექნა, როგორ მოვიქცე, რა წყალს მივსცე თავი, სად გავიქცე, სად დავემალე, როგორ დავადწიო თავი, არა, პირდაპირ ვეღარ ვამიგია, თუ რისგანაა, რის გამოა, რისთვისაა, ეს გაუსაძლისი სევდა და წუხილი საიდან გეუფლება ადამიანს ასე, და რატომ გბოჯავს ასე უსაშველოდ... ერთი მითხარი, შენ თუ გიფიქრია ასეთ რამეებზე ოდესმე? თუ ყველაფერი ეს ახალი ხილია შენთვის, და შენ ყოველთვის ერთ დონეზე დგარა! — სულელივით კმაყოფილი, აუღელვებელი, მუდამ მხიარული და დაუღალავრე თანახმა?

— რატომ გგონია ვითომ მასე? — ახლა ზაზას გაჰყარა წყენამ, — მეც ხომ ჩვეულებრივი ადამიანი ვარ და ძალიან ჰქვიათ თუ არა, ყოველ შემთხვევაში გიჟი და ბოთე მაინც არა ვარ და რატომ ფიქრობ ასე? — სიგარეტის ნამწვი საფრთხეში ლეში ჩააგლისა და განაგრძო: — ამ ქვეყანაზე ხომ უმიზნოდ და უმიზეზოდ არაფერი არ ხდება და ამ წუხილს, ამ სევდასაც თავისი მიზეზი გააჩნია ალბათ.

— ჰო, ეს შეიძლება ასეცაა, — დამოწმა ქალი, — მაგრამ ხანდახან უმიზეზოდ, სრულიად შემთხვევით და მოულოდნელად, სრულებითაც რომ არ მოელი, სწორედ მაშინ გეწვევა-ხოლმე იგი, ამისხენი ერთი, რა არის ეს? არა, შეიძლება რაიმე მიზეზი მართლაც არსებობს, ჩვენ ვერ ვხვდებით და ამიტომაც გვგონია უმიზეზოდ? როცა სევდა გიპყრობს, მაშინ ხომ საერთოდ აღარაფერი გსურს, არც არა გიხარია რა, ყველაფრისა და ყოვლის სურვილი, ხალხის გაქვს დაკარგული... ჰოდა, აბა წარმოიდგინე ერთი, როცა არაფერი გინდა, გაინტერესებს და გიხარია, ცხოვრებასაც თავისი აზრი და დანიშნულება აქვს დაკარგული... ვინ იცის, ყველაფერი ეს მხოლოდ ჩემივე ხასიათი. დან გამოდინარება და გარეშე ძალებს არავითარი კავშირი არ გააჩნიათ. შენ ჭერ კარ. გად ვერ მიცნობ, ჩემი კარგად შეცნობა ვერ მოასწარი და ამიტომ მევე გეტყვი ისე ჩემს დადებითსა და უარყოფითს, იმასაც გეტყვი ბარემ, ჩემში უარყოფითი უფრო სკარბობს დადებითს, და, საერთოდ, ყოველივე ამის შემდეგ მევე არ ვიცი ვინა ვარ, რას წარმოვადგენ, საერთო ჯამში—დადებითი ვარ თუ უარყოფითი, კარგი თუ ცუდი, საყვარელი თუ საზიზღარი, სათნო, კეთილი თუ ბოროტი, იუდა თუ ანტეჰრისტად, იცო, ჭირვეული ხასიათი მაქვს, ძნელად თუ მომეწონება ვინმე, რაიმე, გამეხარდება და გამაზარებს ვინმე, ძნელად მოვდივარ აღტაცებაში და გადავიწყებაში. მაშინვე წყენით ძალიან ადვილად შეიძლება მეწყინოს რამე და როცა მწყინს რამე, მაშინვე მეუხეულოდ გყარავ წონასწორობას! ცხადია, არ მინდა ვიყო ასეთი, კარგად ვიცი, ცუდი რომაა ეს, მაგრამ რა ვქნა, რა ვიღონო, რა გზას დავადგე, როცა ვერაფერი მოგუხერხე ამ ჩემს უკუღმართ, უხეირო და უცნაურ თავს? იცი რას გეტყვი? ალბათ ყველაზე ძნელი საკუთარი თავის მოთოკვაა ამ ქვეყანაზე. შეიძლება შეუძლებელიც კია ეს...

— შეიძლება... — ორჭოფულად, სასხვათაშორისოდ გაიმეორა ზაზამ და მცირე დუმილისა და ყოყმანის მერე მოულოდნელად ჰკითხა: — ერთი ეს მითხარა თუ ღმერთი გწამს, მარია, ბედნიერი თუ ყოფილხარ ოდესმე?

— ბედნიერი... — გაიმეორა ქალმა დაფიქრებით, ჩურჩულთი, ორჭოფულად, ბედნიერი თუ ყოფილხარ, მეკითხები არა? — ტურები მოკუმბა, თვალები მიღუწე და ჩაიფიქრა, — იცი, გააჩნია, თუ რა მიგაჩნია ბედნიერებად, ნამდვილი ბედნიერება რომაა ისეთი, და არა ფიქტური, მოჩვენებითი... ისე კი, ამ ჩვენს დაწყევლილ, გაუბნელ და ჭირვეულ ცხოვრებაში, ბედნიერება ძალზე იშვიათი ხილია, თეთრი ყვავი პირდაპირ და იგი ძალზე იშვიათად თუ მოესტუმრება-ხოლმე ადამიანს, ყველას კიდევ, ცხადია! მაგრამ იმასაც ვერ იტყვის ვერავინ, რომ ერთხელაც რაა და ერთხელაც არ ყოფილხარ ასე თუ ისე ბედნიერიო, რაკილა მეკითხე, იძულებულ ვარ გიპასუხო უნდა და ამიტომაც გეტყვი კიდევ, თორემ სიმართლე გითხრა, მისხარია მაინც და მაინც ჩემს წარსულში ქექვა-ჩხრეკა და ყველაფრის საშუაროზე მოტანა. კი, ვიყავი ბედნიერი, ეს იყო დიდი ხნის წინათ, თითქოსდა ისე დიდი ხნის წინათ, რომ ვიყავი საერთოდ, ამის დავიწყებაც კი შეიძლება თავისუფლად ყავი, მაგრამ სულ მცირე ხნის განმავლობაში, ერთ გაღვივებად, ერთ გაცისკროვნებად რომ შეიძლება ჩავთვალოთ, სწორედ იმდენ ხანს, რატომ არ მეკითხები რა ჩემი ბედნიერება? მიყვარდა!

— გიყვარდა და იმიტომ? — იყითხა ზაზამ, დაღლილად დაამთქნარა და ხელი გულთი ამოსრისხა თვალები.

— მამაკაცი ხარ შენ და ამიტომაც ადვილი შესაძლებელია გაგიკვირდეს ეს, არ ღამიჯერო იქნება კიდეც! — ხევდიანი ღიმილი მოესტუმრა ქალს ტუჩებზე და მერე რაღაცნაირი აღგზნებით, მღელვარებით განაგრძო: — მიყვარდა ერთი კაცი, ერთი პიროვნება და ვიყავი პედლიერი. არ იყითხავ როგორ მიყვარდა? ხულოს ვლევდი პირდაპირ მისთვის და მისი ერთი დანახვა, მისი ერთი გაღმონებდა, მისი ერთი გაღიშება ცის გახსნას უდრიდა ჩემთვის. მან კი, სამწუხაროდ, არაფერი იცოდა ამის შესახებ, წარმოდგენაც კი არ გააჩნდა ოდნავი, რადგანაც ვერც კი ამჩნევდა ჩემს არსებობას, ვიყავი, ვიქნებოდი თუ არა, დამინახავდა თუ ვერა, სულერთი იყო მისთვის. არც იყო ეს გასაკვირი და არც მე მიკვირდა, რადგანაც ასეა ეს ყოველთვის — როცა სხვა გიყვარს რომელიმე, მაშინ, ცხადია, ვეღარ ამჩნევ სხვას, იმას, რომელსაც უყვარხარ, შენზე ოცნებობს და განიცდის შენს არსებობას... — გაჩუმდა და დუმილის მერე ჰკითხა ზაზას, — სიგარეტი თუ დაგრჩა, მომაწვეინე თუ ღმერთი გწამს ერთი!

— ახლავე! — ზაზამ სიგარეტი მიაწოდა, საწთებელათი მოუკიდა და დაელოდა, თუ რას ეტყოდა, შემდგომში ქალი. ქალმა ღრმად მოქაჩა და გააბოლა. მერე კარგა ჩანაწერი განაბული, თვალბმინავლებული, მიჩუმებული და საკუთარ არსებასთან თუ უნებურად ფიქრებთან განმარტებული. და მიხვდა ზაზა, — ახლა, ამ წუთში ფიქრებში წახული ქალი მის არსებობასაც ვერ გრძნობდა და აღიქვამდა. იყო და აღარც იყო თითქმის, აღარც არსებობდა. შეეცადა, როგორმე არ დაერღვია ქალისათვის მუუღრობა და ფიქრის ძაფი არ გაეწვევია მისთვის.

ფრთხანს გაუძირველად იწვა, მერე ფრთხილად, ისე რომ გვერდი არ უცვლია, მიბარუნა თავი, კედლის ხაათს შეხებდა. ისრების კიდეც სამიოდ შემობრუნება და იტიალებდა კიდეც. დადგებოდა იალონი და მორჩა — უნდა ამდგარიყო და რამდენიმე თვით გასცლოდა აქაურობას, მას ჯერ კი არაფერი ეთქვა ქალისათვის, თავისი მთავარზე-მთავარი და აუცილებელი სათქმელი არ ეთქვა ჯერ. იმისი უთქმელობა კი არაფრით რომ არ შეიძლებოდა, ეს კი კარგად იცოდა ზაზამ. დიახ, დიდი დრო აღარ დარჩენოდა ზაზას, სულ რაღაც სამიოდ საათი და მორჩა. ავიდოდა დილით გემზე, მერე მხოლოდ-და დიდი ხნის შემდეგ თუ ექნებოდა იმის საშუალება და შესაძლებლობა, ხელმეორედ ეხილა ეს ქალი. გაეზიარებინა მისი სარცელი, მოესმინა მისი საუბარი და გაეგონა ისევ მძინარე ქალის მშვიდი, აუღელვებელი და რიტმული ფშვინვა. კარგად იცოდა, თუ რა უსაშველოდ გაიწვლებოდა ეს დრო, ყოველი კვირა თვის ტოლი გახდებოდა, თვე კი — მთელი წლისა! ამას კი ვინ იცის დღეში რამდენჯერ მოენატრებოდა იმისი სახე, იმისი თმები, იმისი ტუჩების გემო და ფერი, იმისი სხეულისა და სუნთქვის სითბო...

— არა, არა! — ფიქრში გააქნია ზაზამ თავი და ძალუმად, ჭიუტად მოკუშა ტუჩები: — უნდა ვუთხრა ყველაფერი. ახლავე, ამ წუთში, დაუხანებლად უნდა ვუთხრა, თორემ ნამეტნი გვიანი იქნება მერე, გათენდება და ვერაფერს ვეტყვი მერე. ჰოდა, სანამ ღამეა, სანამ ჯერ კიდეც დროა, უნდა მოვასწრო, ვუთხრა უნდა ყველაფერი. გაიფიქრა, შეიშმუშნა და ის-ის იყო უნდა დაეძრა კრანტი, რომ მოულოდნელად ქალის ჩურჩულივით ნათქვამი გაიგონა:

— ნამდვილი ბედნიერი, და, ამდენად, განუზომელად კმაყოფილი, ცხოვრებაში მხოლოდ ერთხელ ხდება აღმადანი და ამიტომაც უნდა ცვალო კიდეც — გაუფრთხილდ მას, მაგრად უნდა ჩახკიდო ხელი, რომ მოულოდნელად არ გაგიძვრეს ხელიდან, დაგეკარგოს! იცი? მე ახლა ძალიან მწყდება და მეთანადრება გული იმის გამ.

რომ ვფიქრობ, რაიმე შეცდომა ხომ არ დაუშვავი-მეთქი, იქნებ, როგორც საჭირო იყო ისე ვერ გაუფრთხილდი იმ ჩემს ბედნიერებას-მეთქი!

— რა შეცდომა გაქვს მხედველობაში? — იკითხა ზაზამ.

სანამ რაიმეს იტყოდა, ქალმა ცერი და საჩვენებელი თითი ამოისვა თვალიდან უბეგბში და მიუგო კარგა ხნის მერე: — ხომ გითხარი, მან არაფერი იცოდა ჩემი გრძნობების შესახებ-მეთქი.

— კი, მითხარი... მერე?

— ჰოდა, ვფიქრობდი მერე, რა იქნებოდა რომ მეთქვა, რომ გამეზიდა, რომ ის ყველაფერს მიმხვდარიყო-მეთქი! აი, სწორედ ეს არა თქმა, არ გაგებინება ვერ მივატეხებია ამ ჩემი თავისთვის!

ზაზამ პასუხად ორჭოფულად, ფიქრიანად გაიღიმა: — კი, მაგრამ, რა გამოვიდოდა ამით? ვანა შეიცვლებოდა რაიმე? შენ ხომ მითხარი, სხვა უყვარდაო, ჰოდა, რომც გეთქვა, როგორ ფიქრობ შენ, შეიცვლებოდა რაიმე ამით?

— არაფერი, მე მგონია, მაგრამ აღამიანის გულის ამბავი მოგესხენება შენ; ყოველთვის ცდილობს, იპოვოს რაღაც გზა, რაღაც გამოსავალი და... — სათქმელი აღარ დამთავრა, გაჩუმდა და მხოლოდ კარგახნის ღუმლის მერე განაგრძო: — ვხვდები, შენს თვალში რა უცნაური ვიწანვარ ახლა, მაგრამ რა ვქნა, როცა ასეთი გაუფრთხილარ ლმერთს და ჩემი შეცვლა, ჩემი გამოსწორება უკვე აღარ შეიძლება. არც ის შემძლეო, არ მეთქვა, დამემალა შენთვის ეს, არ ვიქნებოდი მაშინ მართალი არც საკუთარ თავთან და აღარც შენთან... ჰო, იმას გეუბნებოდი: ვიცოდი, სხვა რომ უყვარდა, მაგრამ მე იმითაც ვიყავი ბედნიერი, რომ საშუალება მქონდა ყოველდღე დამენახა იგი, ის თვალწინ რომ ვტრიალებდი და იმისი სახე, იმისი გაღიზილება მეხიდა... აი, ხომ ხედავ, აუ რა პატარა, რა უბრალო, რა ერთი ფიორი რამ ყოფილა საჭირო იმისათვის, რათა აქო ბედნიერი, ნამდვილად ბედნიერი თუ არა, მოჩვენებითად მაინც...

გაჩუმდა და ისევ ჩამოწვა ღუმელი. მხოლოდ როდის-როდის იკითხა დაწვრილებულმა ზაზამ: — იმ კაცს რაღა დამართა?

— რა დამართებოდა... ვინაც უყვარდა ის ქალი შეირთო, ერთ ხანს ბედნიერი იყო, მერე კი ვრთბაშად უბედური გახდა...

— როგორ? — გაუკვირდა ზაზას.

— ვინაც ძალიან უყვარდა, სწორედ იმან უღალატა: ადგა ერთ ღღეს ის ქალი, მიატოვა ქმარ-შვილი, დაჰქრა ფეხი და ვიღაცას გაეკიდა საღდაც... იმ საცოდავმა კი რამდენ ხანს იღარდა მერე, როგორ განიცადა ცოლის ღალატი, კარგა ხანს ცხოვრების კალაპოტიდან აშოვარდა და ველარ პოულობდა საშველს... მე ვიცოდი, როცა აღამიანს უჭირს, სწორედ მაშინ სჭირდება ყურადღება, გულისხმიერების გამოჩენა, მხარეში ამოღგომა, გამხსნელება და დამეღება. მაგრამ როგორ, რა გზით და რა საშუალებით მიმეღწია ამისათვის? მისთვის საჭირო, აუცილებელი რომ გავმხდარიყავი, ჯერ უნდა შევემჩინე მას, უნდა ადგეჭვი, უნდა ეწაბა ჩემი, უნდა დაეჭვებინა, რომ მე მისთვის საჭირო ვარ, ჩემსაგვით მას ვერავინ შეხედავს და უსაშველგებს. ჯერ ჩემი ფიქრი, ჩემი განცდა, ჩემი გულისხმადები უნდა გავგო, მიმხვდარიყო და ეთანაგრძნო. მან კი ვერც ვერაფერი მიმიხვდა, ვერც ვერაფერი გამიგო, ვერც დამინახა და ველარც ჩემი იღუმალი, მუღმივი, მარადიული, ყველაფრის მომცველი ძახილი გაიგონა...

— ახლა სად არის ის კაცი? — შეაწყვეტინა ზაზამ.

ქალმა ტუჩები მოკუმდა და ოდნავ შეარხია მხრები: — აბა რა ვიცი... საღდაც ბადასახლდა... ვიღაცამ მითხრა ამასწინათ, ცოლი შეირთო... არც ვამტყუნებ, რა უნდა ქნა აბა? ანდა რა ჩემი საქმეა ეს? — ეს რომ გავიგე, სულ ცოლადილო, ვიფიქრე, რა უნებოდა, იმ ქალის ადვილას მე რომ ვყოფილიყავი-მეთქი. უჰ, ეს ასე რომ მოხდა...

ჩიუო, რა ბედნიერი ვიქნებოდი მაშინ! მეყოლებოდა მეუღლე, რომელიც ძალიან მეყვარებოდა, მივხედავდი მის შვილებს და ვიცხოვრებდით ასე...

ზაზამ ხმაურით გადაყლაბა ნერწყვი: რაღაცის თქმა დააპირა, მაგრამ მანამ იტყოდა, კარგა ხანს ყოყმანობდა, ბოლოს მაინც თქვა ერთგვარი შიშითა და გაუბედაობით: — ახლაც გახსოვს?

— აბა რა ვიცი? — ჩაილაპარაკა ქალმა რაღაცნაირი ჩავარდნილი ხმით. — ახლაც მიყვარს იგი თუ არა, ძნელია ახლა ამისი დადგენა. ძველებური განცდიოთა და გზნებით რომ არა, ეს ცხადია, მაგრამ მაინც... რადგანაც, გული მწყდება, ისევ ვიხსენებ იმ დღეებს, ესე იგი, ისევ მახსოვს ალბათ... საერთოდ კი, რაც შენთვის უკვე დაკარგულია, ფიქრი, იმაზე დარდი, იმაზე წუხილი ამაოა და არაფრის მომტანი. მე არა ვარ პრაქტიკული, მაგრამ ახლა რომ ვუკვირდები, ცხოვრება, ასე თუ ისე მაინც გვაძლევს საბოლოო ჯამში ვიყვით ასეთი... — წამით პაუზა გააკეთა, იდუმალად სევდიანად გაიღიმა და განაგრძო ისევ: — საუბარი სევდაზე წამოვიწყეთ და ხომ ხედავ აგერ, მთელი ჩემი ისტორია კი გადმოვიღაგე. ქალის ხასიათი, მოგეხსენება, ასეთია საერთოდ — ბევრიც რომ ეცადოს და იცდილოს, ბოლოს მაინც წამოაყრანტალებს ყველაფერს. არა, ქალს არ შეუძლია ბოლომდე შეინახოს საიდუმლო... ჰო, მინდოდა მეკითხა შენთვის და სულ გადაიცილდა რატომღაც გულზე, შენ... შენ თუ გყვარებია ვინმე?

— მიყვარდა... — ყოყმანით, ფიქრიანად, თითქოსდა სხვათაშორის თქვა ზაზამ.

— მერე? — მრავლისდამტევად, ინტერესით იკითხა ქალმა, მისკენ გაღებრუნდა და თითქმის ფაფუკი ხელისგული გადაუსვა თავზე, — მერე ოქრო, მერე?!

— მერე? არაფერი მერე... მოხდა ისე, როგორც ხშირად ხდება, მან სხვა ამჟამინა ჩემს თავს, გამცვალა სხვაში და ის ჩემი უბედური და უძლეური სიყვარული ასე დამთავრდა.

— გასაგებია! — ჩაილაპარაკა ქალმა თანაგრძნობით, გამგებინად, — რას იზამ, ხშირად ზდება ასე და შენი საქმე გამოჩაქისი და სასწაული როდია, როგორც ვიცი, ძამაკაცი ქალზე უფრო მგრძნობიარეა, სიყვარულსაც უფრო სათუთად უვლის და უფროთხილდება... მე რას დავაკვირდი თავის დროზე, იცი? შენ, ეტუობა, ყველაფერი ძალიან ახლოს მიგაქვს გულთან... შენისთანა ხასიათისა და ჩვევის კაცები, თუ ძნელად ეჩვევიან ვინმეს, ასევე ძნელადვე გადაეჩვევიან-ხოლმე... მაგრამ რაც იყო იყო და ახლა ამას არაფერი ეშველება... ეს მითხარი ახლა, შენ ისევ გახსოვს, ისევ გიყვარს ის მოღალატე, თუ...

— ახლა აღარა! — მაშინვე, დაუსანებლად მიუგო ზაზამ. — პირველად კი, რა დახამალია, ძალიან მივირბა.

— მართალს ამბობ და მჭერა კიდევ შენი! — მაშინვე დასძინა ქალმა და რაღაცნაირი მოწონებით დააქნია თავი: — რომ გეტქვა, ახლაც ძველებურად მიყვარსო, არ დაგიჭერებდი ცხადია, რადგანაც არ იქნებოდა მართალი. ჩვენ ხომ აღამიანები ვართ, ოქრო! რაკილა აღამიანები ვართ, ყველაფერს ადვილად ვეგუებით. და რომ ვეგუებით ყველაფერს ასე ადვილად, ესაა სწორედ ჩვენი დადებითი, ჩვენი პლუსი, ჩვენი ერთგვარი ბედნიერება. აბა ერთი წარმოიდგინე, მაშინ აბა რა იქნებოდა, რაღა გვეშველებოდა მაშინ, როგორ გავაგრძელებდით ამ ცხოვრებას ამ შეგუების უნარი რომ არ გავაჩნდეს? დიან, ჩვენ ყველაფერს ვეგუებით... ვეგუებით, როცა ყველაზე ახლობელი გვეცლება სელიდან, ვეგუებით, როცა მიგატოვებს ვინმე, როცა მარტოდ-მარტო ვრჩებით და ბედნიერება გვეცლება სელიდან. და ასე, ამ შეგუება-შეგუებაში მიდის კიდევ ეგ ჩვენი ცხოვრება, მაგრამ ერთი რამაა დასანანი, სამწუხარო

და გულსატკეპნი სწორედ: ხანდახან, ამჩვენი ყველაფრის შეგუების უნარით, საჭი-
ნელს ვუტოვებდით და კვარავთ იმ მთავარზე-მთავარს, იმ აუცილებელს, რის გამოც,
რა მიზეზითაც ადამიანს გვეძახიან...

ხანამ ქალი ლაპარაკობდა, ზაზას ერთხელაც არ დაუძრავს კრინტი და გასუსულ-გა-
ნაბული, დაინტერესებული უდგებოდა ყურს მისი ასეთი მსჯელობით ოდნავ გაკვირვე-
ბული და გაცოცხლებული. ასეთი რამ ჯერ არცერთი ქალისაგან არ მოესმინა ზაზას და
სწორედ ამის გამო უკვირდა ყველაზე უფრო ალბათ.

და როცა, ბოლოს და ბოლოს ქალმა თავისი სათქმელი ამოწურულად ჩასთვალა
და გაჩუმდა, კმაყოფილმა და გახარებულმა, რაღაცის გამო შინაგანად აღტაცებულმა
ზაზამ თავისი დაკუთრებული ხელისგული ნაზ, ქერა თმაზე გადაუსვა და სოველ-
გვარი მიკიბ-მოკიბვის გარეშე, ალაღად უთხრა: — შენ ყველაზე ჭკვიანი ქალი ხარ,
მარია!

— ჰმ, ჭკვიანი... — ნერვულად შეატოკა მხრები ქალმა, — ამ ჩემს მსჯელობაში
რაიმე განსაკუთრებულ ჭკუას თუ ხედავ, გამოდის, დიდი უცნაური და გამოუწი-
რებელი, უიმედო გულუბრყვილო ყოფილხარ, ოქრო! ადვილი შესაძლებელია ცხოვრე-
ბაში შეგხვდეს ქალი, რომელიც ჩემზე უფრო მაღალფარდოვნად გეტყვის მამს და
მაშინ, რა გამოვიდა? მაშინ ხომ ის ქალი მოგჩვენება ჩემზე უფრო ჭკვიანი? ეეჰ,
მართო სიტყვებით რომ განისაზღვრებოდეს ადამიანის სიჭკვიანე და სისულელი, რა-
ჯა გვიჭირდა მაშინ? მაგრამ მოდი და დავანებოთ ახლა ამაზე მსჯელობას თავი... ეს
მითხარი ახლა, საცოლო თუ გყავს? აბა იმ ტუტუც გოგოზე ფიქრს ხომ არ გადა-
ყვები თან? იცი რას გეტყვი, ვინმე შენზე მზრუნველი, მოამაგე და გულშემოყრე,
თუ არ გიდგას გვერდით, ვიღაცის იმედი თუ არ გაქვს, ძნელია ისე ცხოვრება, ძნელი!
ამას მე ჩემი გამოცდილებიდან გეუბნები აგერ. ცოდვაა მართოდ დარჩენილი ადამიანი,
ცოდვა!

— ჰო, ძალიან ცოდვაა, მარია! — გაიფიქრა ზაზამ და თქვა: — გამოდის, შენც
ცოდვა ხარ, მარია!

— აბა, არა ვარ? მაგრამ მე შეგუებული ვარ ამ ჩემს მართობას და ახლა აღარ
მიჭირს უკვე ძველებურად. ახლა პირიქითაც კია: ჩემი სიმართლაც ახლა შეგება ჩემთ-
ვის... შენ რაც გითხარი, იმაზე მიძახებ, გყავს ვინმე?

— არავინ მყავს, მაგრამ ნამდვილად მეყოლება. — მაშინვე მიუგო ზაზამ.

— მერედა როდის გეყოლება, ოქრო?

— როდის და... როცა შენ იტყვი... — ორჭოფულად ჩაილაპარაკა ზაზამ.

— მეე?! — გაცოცხლებიდან ქალმა ფართოდ დააქიქა თვალი. — კი მაგრამ მე რა
შუაში ვარ და მე რა უნდა გითხრა ანკი? რა ვალდებული და მოვალე ვარ გითხრა
რაიმე? შენი ძიძა და მზრუნველი ხომ არ ვარ? შენი საქმისა შენ იცი...

— არა, შენ ვერ გამოიგე! — მოუთმენლად შეაწყვეტინა ზაზამ, მისი ხელი აიღო,
ჯერ თითებით მიუაღერსა მის ხელს, მერე ტუჩებთან მიიტანა, აცოცა და დასძინა: —
მე შენ მინდობარ, ძალიან მჭირდება შენ, მარია!

პასუხად ქალს ნერვული, დაძაბული, ყრუ და შეგუებული სიცილი აუტყდა. იცი-
ნოდა რაღაცნაირი სიმწრით, რაღაცნაირი ბოლმით და უტოკავდა სიცილისაგან
მაღალი, ჭიშინი მკერდი და სალუქი მხრები: — შენ, რა, დამცინი თუ რაშია საქ-
მე? ერთი ვიცოდე, რა დავაიშავე ასეთი? შენ რომ დაუმსახურებლად მატკინე გული
ცუდია ეს, ცუდი!

— დაგცინი?! — იმდენად დიდი და გულწრფელი იყო ზაზას გაცემა, ქალიც კი

მიხვდა ქვეცნობიერად ამას, — იცი, მინდოდა ამდენ ხანს მეთქვა ეს შენთვის, მაგრამ ვერ გაგიბედე, მარია!

ქალმა დაუჯერა და ოდნავ მოეფონა გულზე, ურულ დახშულად ჩაახველა და ჩაფარდნილი ხმით თქვა: — თუკი გინდევარ, ვინ გიშლის მერე? შენთან არა ვარ აგერ? მაგრამ ისეთი, როგორიც მე ვარ, ვერ გამიგია, რაღა ჭანდაბად გინდევარ?

— მინდისხარ! — ხაზგასმულად, ჭიუტად ჩაილაპარაკა ზაზამ, — მინდისხარ და უშენობა გამიჭირდება ძალიან... ჰოდა, რა დაშავდება ვითომ ერთად რომ ვიყოთ?

ქალი მიუხვდა, თუ რასაც გულისხმობდა ამ „ერთად ყოფნაში“, მაგრამ განარების მაგიერ ეწეინა. ტკივილად დაუარა სახეზე წამიერმა, უსაშველო და აზრჩაუტანებელმა სევდამ; ერთბაშად მოეშვა, მოდუნდა და მოიმჩვარა, კარგახანს არ დაუძრავს კრინტი. განაბულსა და მიჩუმებულს მისდაუნებურად მოესტუმრა სევდისაგან ხელდარეულს ცრემლი. ტიროდა, ტიროდა დახშულად და ამავე ღროს მთელი არხებით.

ზაზამ კი არ დანახა და გაიგონა მისი ტირილი, არამედ ლამის ქვეცნობიერად იგრძნო ეს. ჰერ გაუკვირდა, მერე ეწეინა და გაოგნდა ლამის, კარგა ხანს ვერ იქნა და ვეღარ მოახერხა რომ ეთქვა რამე, ენთგეშებინა როგორმე ქალი.

— რატომ ტირი, მარია?! — იკითხა ბოლოს, — მე ხომ სიმართლე გითხარი, რასაც ვფიქრობდი იგი... შენ კი... თუ რამ გაწუენინე, მაპატიო უნდა! — არა, ხომ მაპატიებ, მარია?

ქალმა ხელისგულთი ამოიწმინდა თვალითაგან ცრემლი და ნამტირალევი ხმით, სლუჟუნ-სლუჟუნით თქვა: — შენ არაფერ შუაში ხარ და ჩემს ატირებაში არ მიგიძღვის რაიმე წვლილი. განა მე შენი ნათქვამის გამო ვტირი... მე ჩემს გამო ვტირი მხოლოდ. ჩემი სატირალი მაქვს, ჩემი წუხილი, დარდი და ტკივილი მაწუხებს მე, ზაზაია და ვტირი მე ჩემს სატირალს, რადგანაც რომ არ ვტირო, აღარ შემძლია! შენც ერთი, ყურადღებას რომ აქციე ასეთ წვრილმანებს, აბა რაღა ქალი ვარ თუ არ ვტირე? ქალის ატირებას რაღა დიდი მცდელობა და მონდომება სჭირდება თუ ღმერთი გწამს? ისე, სიმართლე თუ გინდა ვითხრა, ძალიან ძნელია შენმა შემყურე და შემხედვარემ რომ არ იტიროს, ზაზაია! რაღა დაგიმალო და შენ მართლაც ბოთხ ხარ... ასეთი გულუბრყვილო, ალალი, ადვილად მიმნდობი, რომ, ძალიან გამიჭირდება შენთან დაშორება, შენ ყველაფრის ღირსი ხარ, მაგრამ რა ვქნა, რა გიყო, რა გიშველო და რა დაგეხმარო, როცა არ შემძლია?

— რა არ შემძლია, მარია? — მოუთმენლად შეაწყვეტინა ზაზამ.

— ნუ მაწვევტინებ თუ ღმერთი გწამს და ყველაფრის აგისხნი. — ხმაში სიმკაცრე წერია ქალს, — შენ არ იცი, და მე სულ სხვანაირი ხასიათი მაქვს, მარტოდ რომ ვარ, მიჭირს, მაგრამ, ძალიან ხშირად, სწორედ ამ სიმარტოვეში ვპოულობ შევებას. მე საკუთარი თავი გამოჭერილი მყავს იმაში, რომ ხანგრძლივად არ შემძლია გავჩერდე, დავჩრე ვინმესთან, მათ შორის ყველაზე ახლომდებთანაც კი. მე ვერაფერ ვერ დამაჭერებს იმაში, რომ ხანგრძლივად ერთად ყოფნა აღრმავეებს სიახლოვეს, პირიქით, ახუნებს, აუბრალეობს მას. მე არ შემძლია ვინმეზე ვიყო დამოკიდებული, ვინმე იყოს ჩემი მბრძანებელი. ხომ გაიგე ახლა, რაც გითხარი? ჰოდა, თუ გაიგე, მე შენ არასდიდებით არ გამოგადგები. გამოუსადეგარი და უნდობი, რაღად გინდევარ? დარწმუნებული ვარ, რომ ჩვენ ვერ გავუგებთ ერთმანეთს. ხასიათებს ვერ შევუწყობთ. მერე მოგბეზრდება, მეც მომბეზრდება. მიყვება და მიყვება მერე ასე, შეგძულდები და მეც შემძულდები და თუკი ამის შემდეგ მაინც ვიქნებით ერთად... მოჩვენებითი იქნება ეს, იძულებითი ყოფნა იქნება და მეტი არაფერი. იძულებით ერთად ყოფნა კი გაუთავებელი, ერთიანი ტანჯვაა, მე კი ნამდვილად არ მინდა, რომ ჩვენ ოდესმე ერთმა-

ნეთი შეგვძულდეს... მე ვიცი, ვინ და რანაირი ქალი გპირდება შენ. მე კი, სამწუხაროდ, ნამდვილად არა ვარ ისეთი. ვერც ვერასოდეს ვიქნები, რადგანაც ჩემი საქმე უკვე წასულია და ჩემი გამოსწორება ამ მხრივ უკვე აღარ შეიძლება, შენ კი ჩემსთანაა კი არა და ოჯახისათვის, ქმარ-შვილისათვის გაჩენილი ქალი გპირდება. ბევრია ასეთი ქალი და ალღოიანი, ჰკვიანი და წინდახედული მამაკაცი ადვილად მიაგნებს ასეთს, მაგრამ ისეთების მოძებნაში თქვენ, მამაკაცებს, ჩემისთანები გიშლიან ხელს. იცი კი რატომ? იმიტომ რომ ჩვენ ადვილი აღმოსაჩენები ვართ. სიმართლე რომ გითხრა, ამას რომ გეუბნები, ძალიან ვწუხვარ და მიკვდება გული, რა დასამალია და აღარ მემეტები სხვისთვის, მაგრამ შენ ისეთი კეთილი ხარ, აღარც ჩემთვის მემეტები... შენ სულ სხვანაირი, სულ სხვა ვინმე გპირდება და ის „სხვა“ მე არ ვარ ნამდვილად.

— იქნები, მარია, ახლა თუ არ ხარ, იქნები! — რადაცნაირი ჰირვეულობით თქვა ზაზამ და ჭიუტად მოჰყუმა ტუჩები.

— ნამდვილად ვერა! — ტკივილიანი ღიმილით, საწყალობლად თქვა ქალმა, — ჩემს თავს ამბავი ჩემზე უკეთ ვინ იცის, აბა? მე არ შემიძლია შენი მოტყუება, ჩემს თავს ვერ ვაპატიებ ამას. შენ დილით წახვალ და ძალიან გინდა, როცა დაბრუნდები, ისევ აქ დაგხვდე, არა? ვიცი მე, ასე რომ გსურს, მაგრამ ვერ დაგპირდები მაგას.

— მე შენისთანა ქალი ჯერ არ შემხვედრია, მარია! — ყრუდ, დახშულად, აკვიტებულივით თქვა ზაზამ.

— შეეცადე, ზაზაია, მოინდომე და შეგხვდება ჩემზე გაცილებით უკეთესი, შენთვის უფრო გამოსადეგი, უფრო საჭირო, უფრო აუცილებელი, უფრო გამგები და მოყვარული შენი!

— არა, მარია, არ იქნება მაგი, არასოდეს არ იქნება მაგი მასე და სულ ტყუილად მეუბნები მაგას! გაღიზიანებულ-ათრთოლებული ხმით შეეკამათა ზაზა, — შენზე უკეთესს მე ვეღარ ვიპოვი და არც დავიწყებ უკეთესის ძებნას! იცოდე, ეს ბოლო რების იქნება ჩემთვის, დავბრუნდები და მერე სულ ერთად ვიქნებით! მე და შენ, მარია, მე მეტი არაფერი მინდა, ოღონდ დამელოდე, ოღონდ დამიხვდი, ოღონდ გულისთ დამელოდე და აღარაფერი მინდა მეტი!

პასუხად ქალი ჯერ მოწინებით ეამბორა შუბლზე და მერე უხმოდ ატირდა სხევ.

* * *

გადიოდა გემი ნავსადგურიდან და საყვირის გაბმული, გამოსთხოვარი სალუტით ემშვიდობებოდა ნავსადგურს, ქალაქს, ყველას და ყველგანს.

მოაჭირზე მკლავებდაყრდნობილი, აღვზნებული და თვალებანთებული ზაზა დაუინებელი მზერით გასცქეროდა ნავმისადგომთან განმარტოებით მდგარ ქალს, რომელსაც თეთრი კაბა ეცვა, მხრებზე ახლამოწვევრილი მწესავით ქერა თმები ეყარა. იდგა ქალი თავაწეული, ამაყი, შეუფალი და თავისთავადი, საკუთარ სრულყოფილებაში დარწმუნებულ-დამიდგნულად, ნაზი, პაეროვანი და დიდებული, ტუჩები ჭიუტად მოეკუშა, გასცქეროდა ნავსადგურიდან გამავალ გემს და ერთმანეთს ეთხოვებოდნენ ზაზასა და მისი თვალები.

თვალმოუწორებლად გასცქეროდა ზაზა ქალს, მაგრამ მათ შორის გაწოლილი მანძილის გამო უკვე აღარ შეეძლო ამოეკითხა მის თვალებში რაიმე — სიყვარული თუ სინანული, დაშორებით გამრწეული სევდა, წუხილი და ღარღი, დაფარული ნაღვლი. არადა ყოველ წამს, ყოველ წუთს თანდათან, უზოწყალოდ და უსასველოდ იზრდებოდა.

ბოდა ეს მანძილი და სივრცე. უსაშველო მძიმე ტვირთივით დაწვა ზურგზე სევდა და წუხილი ზაზას. ისე უჭირდა, ისე ეძნელებოდა წასვლა ახლა, თითქოსდა ახალბედა იყო და პირველად მიდიოდა ასე ხანგრძლივად ასე შორეულ დამკანცველ რეისში. უწინ კი რა სულერით იყო ეს წასვლა მისთვის. მაგრამ იმ წასვლასა და ამ წასვლას შორის დიდი სხვაობა იყო. მაშინ, აღარავინ იდგა ნაპირზე და აღარავინ აცილებდა, აღარავის აინტერესებდა, წავიდოდა თუ დარჩებოდა, იქ იქნებოდა თუ აქ. ახლა კი ნაპირზე ქალი დარჩა, ქალი — მისთვის აუტანელად საყვარელი და შეჩვეული, ერთადერთი და განუყოფელი, მისი მიზანი და მისწრაფება, ყოველივეს ახსნა, განმარტება თუ გამართლება, ქალი — ყველაფერთან გაწონასწორებული, ყველაფრის ტოლფასი... ერთადერთი სურვილი კლავდა ახლა ზაზას, მოწვევებოდა (გემბანს, გადმომხტარიყო ზღვაში, სანამ ჭერ კიდევ დრო იყო, სანამ ჭერ კიდევ უსაშველოდ არ გაზრდილიყო ნათ შორის მანძილი და სივრცე, დელფინივით გადგაფუნებულიყო წყალში, გაეღწია, გაეცურა. მისულიყო ქალთან, მის ფეხებთან უყოყმანოდ და უშურველად დაეყარა ყველა სურვილი, წუხილი, დარდი, თუ სიხარული, ჩაეღვო მისთვის ხელი, ძალით ან ნებით აეძულებინა თუ დაეთანხმებინა, წაეყვანა თავისი მიზნის, სურვილის მიხედვით; წაეყვანა იქ, სადაც ფიქრობდა — სოფელში, სადაც ტირილივით, ძაღლის ყმუილივით, მამლის ყივილივით თუ ბოროლას ბღავილივით ელოდა თავის მდუმარე, მიტოვებული და ნაღალატევი სახლ-კარი, და, რაც მთავარია, თავისი მიტოვებულ-მოძულდებული, მაგრამ მაინც ყოველთვის დაუვიწყარი, სიბერისაგან ჩამოფხავებული, გამოხუნებულ-დაჩიავებული, მარტოობისაგან გამოლენიებული, საცოდავი და მიუხაფარი დედა, მის მოლოდინში თვალბამოლამებული და ვაშლის ჩირივით ჩამომჟკანარი... თუ რა იქნებოდა მომავალში, როგორ წარიმართებოდა ცხოვრება შემდგომში, ამის განსაზღვრა მას არ შეეძლო, არც ღმერთი იყო და არც გულთანხილველი, მაგრამ მიაღწეობით მაინც იცოდა, თუ რისი გაკეთება ევალებოდა, რისი ვალდებული იყო, რა სესხი ჰქონდა წამოდებული და რა ვალი უნდა გადაეხადა.

სიმწრით მოკუშმა ტუჩები ზაზამ და ძალუმაღ ჩასჭიდა თითები გლუვ მოაჭირს, სატირლად გაშადებულ, მიტოვებულ ქალივით მოექცა მზით გარუჯული ჯანმრთელი და ჯაკუნთული სახე. კარგად იცოდა ზაზამ, რომ ამაო იყო ყველაფერი, საკუთარ თავს რომ არ ეკუთვნოდა, ესეც იცოდა კარგად და ვერ მოიქცეოდა საკუთარი სურვილის მიხედვით, — ვერ მიატოვებდა უნებართვოდ გემსა და ამხანაგებს, ვერ გახდებოდა უნებლიე მოღალატე და გამყიდველი. ჰოდა, რაღა დარჩენოდა მეტი? უნდა გაეძლო ისევ! მოეთმინა და აეტანა ისევ! შეეთვისებინა ლოღინის არსი, მისი მნიშვნელობა, გაეძლო როგორმე და იმელი არ დაეკარგა.

ამასობაში გაქრა კიდევ ქალაქის კონტურები თვალთანხევიდან, გაქრა სანაპიროს ოკრო-ბოკრო და კლაკნილი ხაზი, ნისლის ჩარსავმოხვეული მთები და თვალსაწიერზე ამჭერად ზღვის უკიდვანო სივრცე გამეფდა მხოლოდ.

თანდათანობით გამოიკვეთა ჭერ ბუხტა, მერე ნავსადგური, რეიდზე მდგარი გემები, მერე კი ნავსადგურთან მდგარი, გემის მომლოდინე აღამიანებიც გამოჩნდნენ და ისევ მზერად იქცა ზაზა, ისევ ნაპირზე გადიტანა მთელი თავისი აზრი, მიზანი, ფიქრი, განცდა და ყველაფერი საერთოდ, ცდილობდა აქედან, ჭერ კიდევ ასე შორიდან დაენახა, შეემჩნია და აღეთქვა ქალი, რომელსაც ახალჩატარებული სიმინდის ფოჩისფერი თმები ჰქონდა და ხათნო, განუყოფელი გადიმება იცოდა.

მარიამ იცდა, თუ როდის უნდა დაბრუნებულიყო გემი, იცოდა და მინდოდა არ მოვიდა მის დასახვედრად. ამაზე დიდი უბედურება რა უნდა ყოფილიყო ზაზასთვის აბა? მოწყენილ, კრიჭაშეკრულსა და სახეჩამოღამებულს შავი ჩანთა ეკირა ხელში და დინჯი, მეზღვაურული რწევით მიყვებოდა გვერდით ანტონს — ბოცმანს, გულკეთილსა და მრავლისმნახველ კაცს, რომელიც ძალიან უყვარდა ზაზას. ბოცმანი დუმდა, მაგრამ მასავით დარდინი როდი იყო, ახრჩოლებდა განუშორებელ ჩიბუხს და აღერსიანი, მოციმციმე სხივამდგარი თვალებით მონატრებული კაცის იერიით ათვალიერებდა ყველასა და ყველაფერს.

— ხომ ხედავ, არავინ დაგვხვდა, ანტონ! — ვერ დაფარა გულისტკივილი ზაზამ. ისეთი წუხილი, ისეთი სევდა და სიმძიმეილი ამოიკითხა ამ სიტყვებში ანტონმა, წამით შეჩერდა, შეაქცერდა, რაღაცის თქმა დააპირა, მაგრამ გადაიფიქრა და უხმოდ განაგრძო გზა. იცოდა კარგად თავისი შეუმცდარი გამოცდილებისა და ინტუიციის წყალობით ბოცმანმა — რაკილა ასეთ დროს არ გხვდებოდა, არც არავინ გელოდებდა, არც არავის ახსოვხარ და ჩამოხვალ თუ არ ჩამოხვალ, სულერთია მისთვის, მხოლოდ არგახნის დუმილის მერე ჩაილაპარაკა მოგონილი არხენილობით ანტონმა: — მე არავის ველოდი, არც არასდროს მქონია ვინმეს დახვედრის იმედი! — გაჩუმდა, პაუზა გააკეთა მერე და განაგრძო: — შენ კი... ხელი შეეშალა იქნება. განა არ ხდება ასეთი რამ? რა მოხდა მერე? ხომ არ ჩამოქცეულა ქვეყანა? მისამართი ხომ იცი მისი? ჰოდა, ამაზე აღვილი რა არის? მიდი, მიაკითხე სახლში და ის იქნება! — თქვა ეს ანტონმა, სწრაფად, დამნაშავესავით აარიდა თვალი — თავისი ნათქვამის სიყალბე და დაუჭერებლობა თავად გაუკვირდა და შერცხვა. გამოცდილი იყო ასეთ საქმეში და დანამდვილებით იცოდა — ქალს, თუკი ნამდვილად უყვარდა იგი, ამდენი ხნის განშორების შემდეგ ვერავითარი საქმე და დაბრკოლება ველარ დაკავებდა, აუცილებლად მოვიდოდა და, რაკილა არ მოვიდა, გამოდის, რომ...

— ჰო, სახლში მივაკითხავ და ის იქნება! — ჩაილაპარაკა ზაზამ დაიმედებული ხმით, — მოულოდნელად რომ მივადგები, უფრო გაუხარდება, ანტონ, არა?

— კი, ასე იქნება ნამდვილად!

ქუჩა განვლეს, უკან მოიტოვეს ვრცელი მოედანი და ცენტრალურ უნივერსიტეტთან შეჩერდნენ. ზაზამ ყოყმანით შეხედა ანტონს, რაღაცის თქმა სურდა, მაგრამ ეუხერხულებოდა, ვერ გადაწყვიტა ეთქვა თუ არა, ბოლოს თქვა მაინც გაუბედავად: — შენ სადმე ხომ არ მიგეჩქარება, ანტონ?

— კარგა ხანია არსად არ მიმეჩქარება და აღარც არავინ ელის მოუთმენლად ჩემს მისვლას! — რაღაცნაირი სევდით, მწარე ჩაცინებით მიუვო ანტონმა. — რა იყო, რატომ შევითხები? რამე ხომ არ გინდოდა?

— რატომ და... შენ ხომ არ წამოხყვებოდი, ანტონ?

— საღ, კაცო?

— იქ, იმ ქალთან, ანტონ...

— კი მაგრამ, მე რაღა საჭირო ვარ? ისე, თუ შენ თვლი რომ საჭიროა, მაშინ...

— თუ წამოხყვები, კი მინდა, ანტონ!

— თუკი ასეა, ჩემი თავი გენაცვალოს!

ისევე განაგრძეს გზა. ვიწრო, უტროტუარო, მისვეულ-მოსვეულ ქუჩაზე გადავიდნენ და მერე ერთ-ერთ ჩიხში შეუხვიეს. ძველი, უამთავლისაგან ჩამორცხილ-გამოხუნებული ორსართულიანი სახლები წამოხრილიყვნენ ირგვლივ. ჩიხის ბოლოში, ადრე თუ გვიან დასანგრევად განწირულ ორსართულიან სახლთან შეჩერდნენ. შრებოდა თოვზე გაფენილი თეთრეული, მყუდროებას მოთამაშე ბავშვების ჟრამული არღვევდა და რაღაცნაირი მძიმე, მკიხე სუნის იდგა ირგვლივ.

აქ, ამ სახლის მეორე სართულზე ცხოვრობდა ის ქალი, რომლისკენაც ასე მიიღწეოდა ზაზა, რომლის მონატრება და ნახვის სურვილი ყველაფრის ტოლფასი რომ გამოხდარიყო მისთვის. სწორედ მასთან უნდა ასულიყო ახლა ზაზა, რათა თავისი მოულოდნელი გამოცხადებით გაეკვირვებ-გახეხარებინა.

ანტონმა მიმოიხედა და უკმაყოფილოდ თქვა: — ნაღდი საღორეა, კაცო! შენ ადი, მე აქ დაველოდები, — მხარზე მოუთათუნა ხელი, კიბის მახლობლად, ხის გადანაჭარზე ჩამოკდა და დიდის ამბით შეუდგა ჩიბუხის გაწყობას.

ზაზა ფრთხილად აუყვდა ბებრის კბილებივით გაცვეთილი კიბის ხის საფეხურებს. ანტონმა ჩიბუხი გააწყო, მოუკიდა, ჭერ შეხედა კიბეზე ამავალ ზაზას, მერე კი ფიქრიანი მზერით დააჩერდა მიწასა თუ საყუთარ ფეხებს.

...როდის-როდის კიბის საფეხურების ჭრიალმა გამოიყვანა ფიქრიდან ანტონი. თავი ააღირა და მაშინვე მიხვდა ყველაფერს. რაღაცნაირი გამომეტყველება აღბეჭდოდა სახეზე ზაზას — უცნაური, დაბნეული და ხედიანი, ზურგზე მძიმეტირთმობილებულივით მძიმედ, წელში მოდრეკილი, ჩამოდიოდა კიბეზე ზაზა და დამნაშავესავით ჩამოეშვა ხელები დაბლა. ცალ ხელში ქაღალდის ნაგლეჯი ეჭირა... როგორც იყო ჩამოათავა კიბე, შეჩერდა ანტონთან და დააპირა რაღაცის თქმა, მაგრამ ვეღარ თქვა. აღარც ანტონს უკითხავს რამე, რადგანაც იცოდა, არაფერი არ უნდა ეკითხა ახლა, უნდა დალოდებოდა მხოლოდ.

ბოლოს ისევ ზაზამ დარღვია დუმილი, ხმაურით გადაჟალაპა ნერწყვი და ღრეჯვით, ჩავარდნილი ხმით თქვა: — წახულა, ანტონ!..

თანაგრძნობით შეხედა ბოცმანმა, ახრჩოლებული ჩიბუხი ერთი ხელიდან მეორეში გადაიტანა და, თითქოსდა თავისი სათქმელი კი არ თქვა, არამედ ზაზას ნათქვამი გაიმეორა: — წახულა, ესე იგი...

— ჰო, აღარ დაუცდია, ანტონ!

— ესე იგი... — დაიწყო და აღარ დამთავრა ანტონმა. თანაგრძნობით შეაქცერდა თვლებში, უცქირა კარგა ხანს ასე, მხარზე მოუთათუნა მერე ხელი და მოგონილი სიმშვიდით დასძინა: — რა მოხდა მერე? ჰაიტ, შენ გლახა! ქალის მეტი რა ყრია, ბიჭო? წავიდა და... — ხელი ჩაიქინა და გვერდზე გააფურთხა.

— ეეჰ, ანტონ, შენ რა იცი, რა იცი შენ!

— ვიცი ბიჭო, მე ყველაფერი ვიცი და იმიტომაც გეუბნები!

— ვერ გეუბნები სწორად, ანტონ!

— რატომ, მაინც?

— ქალის მეტი რა არისო... რად მინდა მე სხვა ქალი? ის სულ სხვა ქალია, ანტონ!

— არ უგავს რაღაც... ქალს, რომელსაც დაცდა, ლოღინი არ შეუძლია, რაღა ქალია? ზომ ხედავ, არ დავიცადა?

ზაზამ სიგარეტი ამოაძვრინა ჭიბიდან, მოუკიდა, ბოლმთანად გააბოლა, დამბლიანივით უტოკავდა ტუჩები და უფლავდა დასიცხულივით თვალები.

— იგი სულ სხვა ქალია, ანტონ! — თქვა ბოლოს ჭიუტად, დაფიქრებით და აკვირებულად, — იგი სულ სხვა ქალია ანტონ, — გაიმეორა ისევ.

— მაინც როგორია, ბიჭო?

— მეც არ ვიცი, სახელი ვერ მომიხსენია, ანტონ!

— ჰაი, ჰაი რომ არ იცი! — ანტონმა ღრმად მოქაჩა ჩიბუხი და წამოდგა, — ახლა რაღას აპირებ? არ წავიდეთ ამ საჯანდაბე ადგილიდან?

ქაღალდის ნაგლეჯი რომ ეჭირა, ის ხელი ასწია ზაზამ, ბრმასავით მიიტანა სახესთან, დააცქერდა და ჩაილაპარაკა: — მე უნდა წავიდე, ანტონ!

— მე აქ დავრჩე? მეც არ მოვდივარ?

— შენ ვერ გაშიგე, ანტონ... მე უნდა წავიდე იქ.

— სად, ბიჭო?

— მასთან, იმასთან... იმ ქალთან, ანტონ!

— სად ცხოვრობს ის ქალი ახლა?

ზაზამ პასუხად უხმოდ გაუწოდა ქალადლის ნაგლეჯი. ანტონმა გამოართვა, დააცქერდა, ცალი თვალი მოკუტა და საყვედურით უთხრა: — ხომ არ შეიშალე? იმ ქვეყნის დასალიერში, იმ კახისათვის რა წაგიყვანს?

— მარია კახა არ არის, ანტონ!

— არა, ჩანს რომ ანგელოზია!

— კი, ასეა ნამდვილად... აბა რა გქნა ანტონ? — ეს ისეთი ნათქვამი იყო, ისეთი დაბნეული და საცოდავი სახე ჰქონდა ამ დროს ზაზას, წამით დაიბნა ანტონი, უკვე აღარც მან იცოდა, რა ეთქვა, რა ერჩია მისთვის, რა გზაზე დაეყენებინა, მიხვდა, ახლა მხოლოდ ის ერთი გზაა დარჩენილი ზაზას — ქვეყნის დასალიერზე მიმავალი, ეს იყო მისი ერთადერთი გზა, სხვა გამოსავალი რომ არ არსებობდა მისთვის, მიხვდა ამასაც ანტონი, მაგრამ მაინც წყალწაღებულივით მოექცა ხვეს და იკითხა: — რაო, ჩემთან ჩამოვიდესო, დაუბარებია?

— არა, არაფერი დაუბარებია... მეზობლისათვის დაუტოვებია ეს მისამართი და უთქვამს, რომ დაგვირღე, ამ მისამართზე მომწერეო.

— ჰმ, აბა რა იმედით მიდიხარ, ბიჭო? იქნება აღარც ახსოვხარ, აღარც უნდისხარ, გათხოვილია იქნება კიდევ...

— გათხოვილი! — სიმწრით მოექცა ამის გამგონეს სახე, ღრეჯით მოკუტა ტუჩები და თქვა: — ვერ დავიჭერებ, ანტონ! ვერ გათხოვდებოდა მარია! გაჩუმდი თუ ღმერთი გწამს!

მწარედ ჩაიციხა ანტონმა: — ეე, ზაზაია, ჩემო ზაზაია, მე კი მწამს ღმერთი და მაცხოვარი ჩვენი, მაგრამ მაგ შენს სიყვარულში ღმერთის ხელი რომ არ ურევია, ამდენს კი ვხვდები, მე!

წამით დუმილი ჩამოვარდა. ღრმად მოქაჩა სიგარეტი ზაზამ, შორს მოისროლა ნამწვი, მაშინვე მოუკიდა მეორეს და თქვა გაღიზიანებულად და ჯუტად: — არ დავაფიქსელობდი მე მას, ანტონ, არ დავაფიქსელობდი!

— ღმერთმა ქნას, ბიჭო! — ნიკაპი მოიქეცა ანტონმა და ჩაფიქრებით განავრძო: — ვინ იცის, იქნებ ვცდები და მართლაც ახსოვხარ იმ ქალს. თუკი შენ გჯერა რომ გიცდის, ახსოვხარ ნამდვილად! მაშინ უნდა წახვიდე მასთან, ცოდვა თუკი გიცდის და ახსოვხარ, როცა გიყვარს, სიშორე დაბრკოლება არაა! როდის გინდა მაინც წახვლა?

— რაც აღრე წავალ, მით უკეთესია, ანტონ! ვიცი მე, მაინც ვერ მოვიცდები, ვეღარ გავჩერდები აქ!

— ვიცი, ვიცი...

— ახლა კი... შევიდეთ სადმე, ანტონ, ჩამოვჯდეთ, ჩვენი დაბრუნება აღვნიშნოთ, ანტონ! გზა დამილოცე თანაც!

— წავიდეთ! — ანტონმა მხარზე მოუცაცუნა ხელი.

იდგა მიკეტილ კართან სულიერად აფორიაქებული, მოლოდინით აღსავსე, მოუთმენლობით შეპყრობილი და გარკვევით ეხმოდა, თუ როგორი სიჭიუტით, დაუინებოთ წკრიბალებდა კარს მიღმა, მიჩუმებულ ბინაში ელექტროზარი. ახლა მხოლოდ ერთი რამ

სურდა, ერთადერთი რამ უნდოდა მხოლოდ: გაეგონა კარს მიღმა ნაბიჯების ხმა, გაღებულიყო ეს საჩანაბე კარი და დაენახა ქალი — დიდი ხნის უნახავი და უსაშველოდ მონატრებული...

იღმა, ამაოდ აჰერდა ზარის ღილაკს თითს და რაც დრო გადიოდა, უფრო და უფრო უწყდებოდა იმედი. მის ადგილზე მყოფი სხვა კარგა ხანია მიხვდებოდა რომ აღარავინ იყო სახლში, აღარავინ კარის გამღები, აღარავინ გამოიხედავდა გარეთ, აღარავინ გაუკვირდებოდა და აღარავინ გაახარებდა იმისი მოულოდნელი დანახვა.

ბოლოს, როგორც იქნა, მოწყვეტით ჩამოუშვა ხელი, დახარა თავი, დაჩერდა ბეტონის იატაკს. ეულად, მიუსაფარად, იგრძნო თავი და განუკითხავმა, ულმოებელმა სევდამ დარია უმოწყალოდ ხელი.

— რა ვქნა ახლა მე? — გაიფიქრა თუ წუნარად, უხმოდ შეეკითხა საკუთარ თავს.

რა უნდა ექნა — სწორედ ეს იყო მთავარზე-მთავარი საკითხავ-გასაგები ახლა. წახულიყო სადმე, გაეარ-გამოეარა, თვალისთვის წყალი დაეღვინებინა, დრო მოეკლა და შემდეგ ისევ მობრუნებულიყო და განეგრძო ლოდინი? მაგრამ რომ დალოდებოდა, ხომ უნდა სცოდნოდა დანამდვილებით, რომ ქალი ადრე თუ გვიან ნამდვილად მოვიდოდა! იქნება, ვინ იცის და, უკვე აღარც კი ცხოვრობს აქ და ეს მისამართი უკვე გახსნილი, გამოუსადეგარი და უფარგისი მისამართია!.. იქნება წახულია სადმე... ანდა კედლე... ვათხოვო... — ესეც ივარაუდა, მაგრამ ამ ვარაუდმა ისე შეაშინა, ისე დააფრთხო, მაშინვე უარყო იგი, როგორც შეუძლებელი რამ, როგორც სრულიად წარმოუდგენელი. არა, ამისი დაჭერება მას ნამდვილად არ შეეძლო. საერთოდ, ლოდინი ქირისღვრისაგან იკავრებოდა, მაგრამ უხაროდა თუ უჭირდა ლოდინი, ახლა სხვა გამოსავალი არ ღარჩენოდა და უნდა ეცადა. ზურგიით მიეყრდნო კედელს, სივარტით ამოიღო და მოუკიდა. ეწეოდა ჩაფიქრებული, საკუთარ ფეხებს დაჩერებული და რაზე იფიქრობდა, მანაც არ იცოდა ახლა, კიბის მოაჭირთან მდგარი, მარტოღმარტო და თამბაქოს ბოლში გახვეული, ჭანჭყრობში ჩათვლემილ ყანჩასავით გამოიყურებოდა...

სიგარეტი ჩაილია, მეორეს მოუკიდა, ფეხზე დგომით რომ დაიღალა, ჩემოდანზე ჩამოჯდა. სწორედ ამ დროს, სადღაც მახლობლად, რაღაც აზმაურად, ერთ-ერთი ბინის კარი გაიღო და რომელიღაც დედაბერმა გამოიხედა. მათი თვალები ერთმანეთს შეხვდნენ. იგი მიესალმა დედაბერს. დედაბერმა ძუნწად დაუქინა თავი და იქვით მოიციქრა. — რას ელოდები აქ? — იკითხა ჩახლჩილი ხმით.

ზაზა ფეხზე წამოდგა, ბიჯი გადადგა მისკენ და აუხსნა ყველაფერი.

— მარინა? კი, აბა, აქ ცხოვრობს, აქ!

ეს რომ გაიგონა, იგრძნო, როგორ მოეშვა გულზე და ამოისუნთქა მშვიდად:

— რამდენი ხანია ველოდები.

— მერე რას ელოდები? არ იცი სამსახურში რომაა? საღამომდე არ დაბრუნდება.

— მაღლობელი ვარ თქვენი, დედი!

— რაში მიხდი მაღლობას? — გაუკვირა დედაბერს.

— რაში და.. აქეთ როა, სამსახურში როა, საღამოს რომ დაბრუნდება.. წავედი აბა ახლა, გავივლი ცოტას, საღამომდე დიდი დროა, გავიყვან დროს და მოვალ მერე!

— თქვა ეს, აიღო ჩემოდანი და დინჯად დაეშვა კიბეზე.

— შენ შორიდან ჩამოდი? — იკითხა დედაბერმა.

— ძალიან შორიდან! — თავი არ მოუბრუნებია, ისე დააჰმაყოფილა მისი ცნობის მოყვარეობა და განაგრძო კიბეზე დაშვება.

დრო რომ მოეკლა, ლამის მთელი ქალაქი მოიარა, რა არ ნახა, რა არ დაათვალი-

დრო რომ მოეკლა, ლამის მთელი ქალაქი მოიარა, რა არ ნახა, რა არ დაათვალი-

დრო რომ მოეკლა, ლამის მთელი ქალაქი მოიარა, რა არ ნახა, რა არ დაათვალი-

დრო რომ მოეკლა, ლამის მთელი ქალაქი მოიარა, რა არ ნახა, რა არ დაათვალი-

დრო რომ მოეკლა, ლამის მთელი ქალაქი მოიარა, რა არ ნახა, რა არ დაათვალი-

დრო რომ მოეკლა, ლამის მთელი ქალაქი მოიარა, რა არ ნახა, რა არ დაათვალი-

დრო რომ მოეკლა, ლამის მთელი ქალაქი მოიარა, რა არ ნახა, რა არ დაათვალი-

ერა, მერე რომელიდაც კაფეში დანაყრდა, იქედან გამოსულმა საგაზეთო ჯიბურში გა-
ზეთები შეიძინა, ჩამოჭდა სკვერში და გაზეთი გაშალა.

...ავიდა მეორე სართულზე, შეჩერდა მიკეტილ კართან და გაუბედავად და მომ-
ლოდინედ დააჰყარა ზარის დილაკს თითი. ამჭერად ნამდვილად გაუმართლა და უკვე
აღარ დასჭირვებია დიდი ხნის ლოდინი — ჯერ ნაბიჯების ყრუ, დახშული ხმა გაიგონა,
მერე საკეტის ხმა, კარი გაიღო და ზაზამ დაინახა კიდეც იგი... ქალი ოდნავ შეცვლი-
ლი მოეჩვენა, სახე ოდნავ შესამჩნევად ჩატეკვოდა, თვალები უძინარივით ამოღამებო-
და და დასუსტებულიყო კიდეცა ოდნავ. მაგრამ მიუხედავად ყოველივე ამისა, ალბათ
მონატრების ბრალი თუ იყო, უფრო ჰაეროვანი, უფრო ნაზი და სათნოებით აღსავსე
ეჩვენა იგი ზაზას. თუმცაღა რა მნიშვნელობა ჰქონდა ასლა მისთვის ასე იყო თუ ისე?
მთავარია, მას ხედავდა ისევ, ისევ ხედავდა მის მხრებზე ჩქერივით ჩამოშლილ ქერა
თმასა და მის სახეს...

ქალს რამდენიმე წამს ხმა არ ამოუღია, გაფთრებული, გაკვირვებაჩამდგარი
თვალებით შესცქეროდა. და მლოცველივით ატოკებდა რატომღაც ტუჩებს. იდგა
ზაზაც, მოწუხებულივით შესცქეროდა უხმოდ და ველარც მას მოეხერხებინა ეთქვა
რამე, დაეძრა კრინტი და ოდნავ მაინც გამოეხატა თავისი აღტაცება, უსაშველო
სიხარული, ეს ყოვლისდამტევი მონატრება.

მერე ისევ ქალმა წაარღვია დუმილი, გაუბედავად გადადგა ნაბიჯი, მივიდა ახ-
ლოს, სულ ახლოს, ჩახვია, მიეტმასნა და ყველა სათქმელი მხოლოდ ერთ სიტყვაში
გამოხატა: — ზაზა!..

— მარია! — ზაზამ ხელმეორედ გაიგონა მისი სუნთქვა, შეიგრძნო ხელმეორედ
მისი თმების სურნელი და მანაც ვერა თქვა ვერაფერი მეტი.

— ღმერთო ჩემო! — ქალს მოულოდნელად ცრემლი მოესტუმრა თვალებში და
უხმოდ ატირდა: — ზაზაია, სულელო, გულუბრყვილო, ალალო ბიჭო!

კმაყოფილი, დამშვიდებული, იმისი თმების სურნელითა და სუნთქვით გაბრუე-
ბული, იმისი ცრემლით მოჭადოებული ზაზა, თავის დაკოჭრებულ ხელისგულებს, რაც
შეეძლო ნაზად უსვამდა თმაზე ქალს და იღიმებოდა მხოლოდ მისთვის გასაგები, იდუ-
მალი, გამოუცნობი, გამაძლარი კაცის ღმილით.

* * *

ქალმა მხარზე ჩამოადო ხელი, შეაციცინდა თვალებში და შემპარავი ხმით
ჰკითხა: — ზაზაია, ბიჭო, მაინც მომძებნე, ოქრო? — ამ შეკითხვაში კმაყოფილებაც
იყო, მიჩქმალული სიამაყეც და ერთგვარი წუხილიც, დაფარული უკმაყოფილებაც.

ზაზამ ნელა დაუქინა თავი: — ჩამოგაიკითხე, მარია! აბა რა მექნა? უშენობა არ
შემეძლო. შენ კი არ მოიცადე, არ დამელოდე და... რა უნდა მექნა აბა მეტი?

ქალმა ნელა შეტაკ-შეარხია მხრები და თქვა: — რომ დაგინახე, იცი რა ვინატ-
რე? რატომ მისამართი დავტოვე-მეთქი! მაგრამ როგორ წარმოვიდგენდი, ამისიშორე-
ზე თუ ჩამოხვიდოდი, ოქრო! მეგონა დამივიწყებდი, და...

— შენს თავს რა დამავიწყებს, მარია? — დაიღრია ზაზა, — ეს რამ გაფქერებინა
მაინც?

ქალმა შუბლი შეიკმუნა, მუხლებზე დაწყოხილ ხელებს დააცქერდა და ჩაილაპა-
რაკა: — ცუდია, მაგი, ცუდი!

— რა არის ცუდი, მარია?

— ვერ მიხვდი? ჩემი დავიწყება რომ ვერ შეძელი, ესაა სწორედ ცუდი! — ბ-

ნუმარტა ქალმა, — გახსოვს, რა გითხარი მაშინ, იმ ღამეს? ვერ გამოგადგები მე, ვერ გავხდები შენთვის საჭირო და აუცილებელი-მეთქი, ოქრო!

— რას ამბობ?! — უღარდელი კაცის გაცინებით, არხინად გაცინა ზაზამ, — ჩემზე უფრო ვინ იცის, გამოდგები თუ არა ჩემთვის?

ქალმა ხანგრძლივი, დაკვირვებული მზერა მიაპყრო, დანანებით გააქნია თავი და მწუხარედ თქვა: — ეგა, რომ იცოდე, როგორ ცდები, მაგრამ რა ვქნა, რა გიყო, რა გიშველო და რა გისაშველო, როცა შენი დარწმუნება არ შემიძლია? ახლა ერთი ეს მითხარი, რამდენ ხანს აპირებ აქ დარჩენას?

ზაზა შეაბუნა ამ შეკითხვამ და გაკვირვებული მზერა მიაპყრო: — რატომ მეკითხები მაგას? ეს-ესაა ჩამოვედი და... მე სულ ჩამოვედი, გამიგე, რასაც გეუბნები — არ შემიძლია მე უშენობა, არ შემიძლია, — სახეზე წუხილი გამოეხატა, სიგარეტს მოუყიდა და განაგრძო: — სანამ აქ იქნები, მეც აქ ვიქნები, წახვალ სადმე და მეც თან გამოგყვები!

ქალმა იგრძნო, ის რაც ეს-ესაა გაიგონა, რაიც საკუთარი ყურით მოისმინა, ყველაფერი ალაღად იყო თქმული, პირდაპირ, გაჭრილად და მის ადგილას მყოფ ყოველ ქალს, ვინაც და რანაირიც არ უნდა ყოფილიყო იგი, სადაც სამართალია, უნდა გახარებოდა ეს, ახლოს უნდა მიეტანა გულთან, გაეგო, შეეგრძნო და ეთანაგრძნო, მაგრამ მას ოდნავადაც არ გახარებია ეს. პირიქითაც კი იყო — ეწყინა და ძლივს მოახერხა ამ აშკარა წყენის დაფარვა. იგი სულ სხვანაირად ანგარიშობდა და საზღვრავდა. მიუხედავად ყველაფრისა, მან დანამდვილებით არ იცოდა, ნამდვილად უყვარდა იგი ზაზას თუ ეს უბრალოდ მისი უცნაური, დროებითი გატაცება იყო, მაგრამ პირველი იყო თუ მეორე, ესეც რაღაცას ნიშნავდა, ესეც დიდი საქმე იყო და ამაყოფილებდა კიდევ ქალი მით, მაგრამ ამის გამხელა არ შეეძლო და არც სურდა, იგი რატომღაც იმაში იყო დარწმუნებული, რომ ისინი დიდხანს მაინც ვერ შერჩებოდნენ ერთმანეთს, ხასიათებს ვერ შეუწყობდნენ და ბოლოს და ბოლოს იძულებული გახდებოდნენ დაშორებოდნენ ურთიერთს, ჰოდა, თუკი ნამდვილად ასე უნდა მომხდარიყო, მაშინ რაღა საჭირო იყო ეს დროებითი, მოჩვევითი ერთად ყოფნა? ახლა მისი მოხანი ის იყო, რომ როგორმე დაერწმუნებინა თავისი გადაწყვეტილების აბსურდულობაში ზაზა, იცოდა, ძნელი იქნებოდა ეს, მაგრამ მას ცდა არ უნდა დაეკლო, რათა, საბოლოოდ, იგი მართალი დარჩენილიყო საკუთარი თავის წინაშე.

— ჭირვეულ, ჭიუტ ბავშვივითა ხარ და მეტი არაფერი! — ჩაილაპარაკა უმაყოფილოდ, ამოიხსრა და კიდევ ერთხელ შეეცადა ამას.

ბოლოს, ვერაფერს რომ ვერ გახდა, ხელი ჩაიქნია, დაღლილივით ზანტად, მიიმედა წამოდგა, ვახშამს მოვამზადებო, თქვა და სამზარეულოში გავიდა.

ზაზამ მზერა გააყოლა, ადგა ისიც და თავდახრილი, ნიკაპის სრესა-სრესით, დაფიქრებით დაიწყო ბოლთის ცემა ოთახში.

4.

მატარებლის ბილეთი რომ აიღო, ასე ეგონა, უკვე აღარაფერი საერთო აღარ ჰქონდა არც ქალთან, არც ამ ქალაქთან და აღარაფერთან საერთოდ. მაგრამ, მიუხედავად ამისა, რომ წასვლა ძალიან უჭირდა, ესეც ცხადი იყო. არასოდეს ჩავარდნილა იგი ასეთ გამოუვალ, საორჭოფო მდგომარეობაში. წასვლაც რომ უჭირდა და უჭირდა, მაგრამ დარჩენაც არანაკლებ საძნელო გამხდარიყო, რადგანაც უკვე აღარ ჰქონდა აზრი აქ დარჩენას. მას უკვე მტკიცედ სჭეროდა, რომ ქალს აღარ უყვარდა იგი. სხვა თუ არაფერი, ეს ქალისავე საქციელში, მის მიხრა-მოხრაში გამოიხატებოდა, მის

მიმოიკაში და ყველაფერში საერთოდ. სიყვარული ერთია, მაგრამ ყველაფერში უფრო
საძნელო და საწუხარი სწორედ ის იყო, რომ ქალი ბოლო ხანებში თითქმის ვერც
კი ამჩნევდა მის არსებობას. იყო თუ არ იყო, ხედავდა თუ ვეღარ ხედავდა, სულერთი
გამხდარიყო მისთვის, ამისი დანახვა კი არა, დაუნახაობა იყო ძნელი. და სწორედ ეს
უკლავდა გულს ზაზას, სწორედ ეს აღშფოთებდა ყველაზე უფრო. მოხდა
სწორედ ის, რასაც ქალი წინასწარ ფიქრობდა და ვარაუდობდა: ერთად ყოფნა ტანჯ-
ვად გადაექცათ და ამაში ზაზა რომ არ იყო დამნაშავე, არ ჰქონდა ამას არსებითი,
მნიშვნელობა. ჰოდა, როცა ნამდვილად ასე იყო ეს, მაშინ რაღა აზრი ჰქონდა მის აქ
დარჩენასა და მათ ერთად ცხოვრებას?

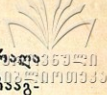
მიუხედავად იმისა, რომ ყველაფერში ქალი იყო დამნაშავე, მაინც ვერაფერს
უსაყვედურებდა მას, იცოდა, არ ჰქონდა ამისი უფლება, რადგანაც ქალი წინასწარვე
აფრთხილებდა ამის შესახებ... ადვილი შესაძლებელია, ქალს არასოდეს ყვარებია
იგი და მთელი იმ ხნის განმავლობაში, რაც მათ ერთად გაატარეს, მხოლოდღა ანგა-
რიშს უწევდა ზაზას არსებობას. მას, ზაზას კი, მისდა სამწუხაროდ, ახლაც უყვარდა
იგი და იცოდა ისიც კარგად — ძნელი რომ იქნებოდა ამისი დავიწყება. სწორედ ეს
იყო მისი ჭირი, უბედურება, დილემა და ჯოჯოხეთი.

ახლა კი გავიღოდა სადგურიდან მატარებელი და საბოლოოდ დაესმებოდა წერ-
ტილი მის აქ ყოფნას. მხოლოდ ყოფნასა და მეტს არაფერს, რადგანაც მისი წასვლით
რომ ყველაფერი არ მთავრდებოდა, ეს მანაც კარგად იცოდა. იცოდა ზაზამ, სადაც არ
უნდა წასულიყო, ვერსად გაექცეოდა საკუთარ თავს, საკუთარ ჩრდილივით თან გაჰყ-
ვებოდა ეს უკუღმართული, აკვიატებული სიყვარული და არ მისცემდა მოსვენებას
გასაქანს. დარჩენა კი... ვაგლახ, აღარც დარჩენა შეეძლო, რადგანაც ვერ შეძლებდა
მდგმურივით დარჩენილიყო აქ და აუღელვებლად ეცქირა, აეტანა, გაეძლო; მას არ შე-
ეძლო დაენახა, თუ როგორ აშკარად ცვლიდა ქალი სხვაში, სხვა მამაკაცში, ზაზას კი
აღარაფრის გაკეთება აღარ შეეძლო უკვე. ცდა არ დაუკლია, ყოველგვარი საშუალება
ამოწურა ზემოქმედებისა. და, როცა მიხვდა, ამაო რომ იყო ყოველივე და უკვე
ვერასდიდებით ვერ შემოაბრუნებდა თავისკენ ქალს, უიმედოდ ჩაიწინა ხელი, ეს
იყო მხოლოდ — რაც მის გარშემო ხდებოდა, ამისი შეგუება აღარ შეეძლო.

დამდამობით, ძილგატეხილი და სიმშვიდედაკარგული, სულ ამის გარშემო ფიქრო-
ბდა, მაგრამ ვეღარც ამ ფიქრშიაც პოულობდა რაიმე საშველ-სახიდეგლსა და კონკ-
რეტულ გამოსავალს. იქნებ ვერ ხდებოდა და ყველაფერში თავად იყო დამნაშავე,
იქნება, თავადვე იყო მიზეზი ქალის ასეთი შეცვლის! მაგრამ არა, რაც დრო გადიო-
და, მართალი რომ იყო საკუთარი თავისა და ქალის წინაშე, ამაში თანდათანობით
ჩრმუნდებოდა.

ახლა კი... რამდენიმე საათში მატარებელი გავიღოდა და.. იქდა მაგიდასთან და
წამიწამ ახრჩოლებდა სიგარეტს შეწუხებულ-აფორიაქებული, დარდიანი და ფიქრიანი,
მალმაღე გადახედავდა თავის გაცვეთილს ჩემოდანს, რომელიც გასასვლელის მახლობ-
ლად იდო და უღმობლად ახსენებდა წასასვლელი რომ იყო..

წილი უკვე ნაყარი იყო, გადაწვეტილება გამოტანილი და ახლა აღარაფრის შემ-
ვლა არ შეიძლებოდა უკვე. მაგრამ მაინც რჩებოდა რაღაც გასარკვევი თითქმის და ეს
„რაღაც“ იყო სწორედ ის, რის გამოც ყოყმანობდა ისევ, ბჭობდა გუნებაში; ისევ
სწუხნდა, განიცდიდა და დარდობდა. გულისამყოლი კაცი იყო; მტკიცე ნებისყოფით არც
არასოდეს გამოირჩეოდა და ასეთი რამ პირველი შემთხვევა როდი იყო მის ცხოვრება-
ში, და, ვინ იცის, თავისივე ხსიათიდან გამომდინარე, კიდევ რამდენჯერ შეცდებოდა
ცხოვრებაში.

— ეეზ, რაც იქნება, იქნება! წავალ და მოხდეს რაც მოსახდენია! აბა, რაღა დამარჩენია მეტი? — გაიფიქრა თუ დაიჩურჩულა ზაზამ, ნამწვი საფერფლებში ჩაავლის, ადგა, ჭიბეში ჩაიღაბა ხელები და ბოლთის ცემა დაიწყო ოთახში. რვა თვე იცხოვრა აქ, ამ ოთახში, ამ სამყაროში და ყოველი ნივთი, ყოველი საგანი, ასე ახლობელი და ნაცნობი იყო მისთვის, რაღაცნაირად საჭირო, აუცილებელ-განუშეორებელი, ახლა კი უკანასკნელად ხელავდა მათ, ათვალიერებდა, აკვირდებოდა, თითქოსდა რაღაცნაირი სიჭიუტით ცდილობდა ამას, რათა კიდევ დიდხანს დამახსოვრებოდა ისინი.

— რა კარგად ვიქნებოდით ახლა, როგორ კარგად, შეხმატკბილებულად ვიცხოვრებდით! ჩვენც ხომ შეგვეძლო ბედნიერი ვყოფილიყავით და გვეყვარებოდა ერთმანეთი? ღმერთო ჩემო, ვინ წარმოიდგენდა წინასწარ ამას? ვინ იფიქრებდა და ვინ განსაზღვრავდა წინასწარ ამას? მაინც რატომ მოხდა ყოველივე ეს? რატომ, ღმერთო, რატომ? ნუთუ, ანტონის თქმისა არ იყოს, ჩემს სიყვარულში შენ მართლაც არ ერიდ, ღმერთო? ნუთუ ის კაცი, რომელშიც გამცვალა, ჩემზე რაიმეთი უკეთესია? ნუთუ...

არა, აბსურდი იყო ამაზე ფიქრი, ბჭობა ამაზე, სისულელე და სისაძაღლე. თავადაც იხვდა ამას და რაღაცნაირი მანქვით, განუსაზღვრელი ზოლითა და საკუთარი თავის მიმართ ყვედრებით გაიღიმა ზაზამ. გაღიმება თუ ქვიოდა ამას საერთოდ, რადგანაც ისე ჰქონდა სახე მოქცეული ამ დროს, ტირისო, იფიქრებდა ნამდვილად იმისი შემხედვარე.

შეჩერდა, ნიკაპი მოისრისა, შეხედა კედლის საათს და გაიფიქრა ისევ: — სამუშაო დამთავრდა და ახლა სახლში უნდა იყოს უკვე. იგი კი ჩვეულებრივ შუაღამეზე შემოაღებს კარს. ალბათ ახლაც იმ კაცთანაა, და... — და სახე მოეპრანჭა ისევ, მაგრამ მაგრად მოკუშმა ტუჩები და ცივი სიცარიელე, განუკითხაობა ჩაუდგა თვალებში. მოულოდნელად გადაწყვიტა, რაც კი შეიძლება საჩქაროდ გასცლოდა აქაურობას. მიზეზიც გაჩნდა ამისა: რომ მომხდარიყო სასწაული და იმ ქალს ახლავე შემოეღო კარი. იცოდა, მისი დანახვის შემდეგ კიდევ უფრო გაუჭირდებოდა აქედან წასვლა;

გადაწყვიტა გამოსათხოვარი ბარათი მაინც დაეტოვებინა. თუმცა ქალისათვის ეს არაფერს წარმოადგენდა — ერთს დახედავდა, ამრეზით გაბუსხავდა ტუჩებს, დაჰმუჭნიდა და სანაგვე ურნაში მოისვრიდა. მაგრამ ისე რომ წასულიყო, ეს რატომღაც გაქცევად მიაჩნდა. მას კი წასვლა სურდა და არა გაქცევა.

ის-ის იყო საწერ ქაღალდს დაუწყო ძებნა, რომ სწორედ ამ დროს დაიწკრიბოდა მღეპტროზარმა. მისდაუნებურად შეცბა, არა, იმას კი მიხვდა მაშინვე, მარია რომ არ იქნებოდა. მას საკუთარი გასაღები ჰქონდა. ვინ უნდა ყოფილიყო აბა? ადირა თავი და მოლოდინით მიაჩერდა კარს. ზარი კი წკრიალებდა და რატომღაც ივარაუდა ზაზამ: ის უცნობი, რომელიც კარს მიღმა იდგა და ზარის დილაკზე აჭერდა თითს, საოცრად ჩქარობდა, მოუთმენლობას იჩენდა რატომღაც... მათთან იშვიათად თუ დადიოდა ვინმე — მარიას არ უყვარდა სტუმრები, ზმაურიანი კომპანიები და ამიტომაც იშვიათად თუ პატიუბდა ვინმეს. ათასში ერთხელ უახლოესი მეზობელი თუ შემოვიდოდა რამდენიმე წუთით რაიმეს სათხოვნელად თუ გასაგებ-გასარკვევად — ეს იყო და ეს.

ნელა, გაუბედავი ზოზინით მივიდა ზაზა კართან, გადასწია ურდული და გამოაღო კარი. ზღურბლზე ვიდაც ქალი იდგა. პირველად ხედავდა იმ ქალს ზაზა — ახალგაზრდა იყო, სუსტი, ქერათმიანი, ღამაში და სანდომიანი. უსიტყვოდ მიაცქერდა ქალს, რომელიც რაღაცნაირად აჭორიაკებული გამოიყურებოდა და მოუსვენრად ცმუკავდა ერთ ადგილზე. გვერდზე მიღმა ზაზა, მობრძანდითო, თხოვა.

მაგრამ ქალმა შორს დაიჭირა: — ძალიან ვჩქარობ... საჩქარო საქმეა ძალიან...
თქვენ ზაზა გვეით, არა?

— დიახ, — ჩაილაპარაკა და კიდევ ერთხელ შეათვალიერა ქალი. ჩემი სახელი
საიდან იცისო, გაუკვირდა, ფიქრიანად მოისრისა ნიკაპი და იკითხა: — თქვენ ვინ
ბრძანდებით? ვერ გიცანით რაღაც...

— თქვენ ვერ მიცნობთ, ცხადია... — ქალმა პაუზა გააკეთა და მერე ყოყმანით
ჰკითხა: — მარინა თქვენი მეუღლეა, არა?

სანამ პასუხს 'ვაცემდა, ლამის რამდენიმე წამს ყოყმანობდა ზაზა. ახლა, ყოველ
ლივე ამის შემდეგ ჰქონდა კი უფლება გაჭრილად ეთქვა, არისო?

— დიახ! — ჩაილაპარაკა ბოლოს. — რაშია საქმე? რატომ მეკითხებით?

ქალმა თანაგრძნობით შეხედა, აარიდა მერე მზერა და წყნარი ხმით, ლამის ჩურ-
ჩულვით დასძინა: — მან გამომგზავნა თქვენთან...

— ჩემთან, მარიამ?... — გაურკვევლად, თვალების ხამხამით თქვა ზაზამ, რაც
გაიგონა, საკუთარ ყურებს არ დაუჯერა, — კი მაგრამ... თავად სად არის?

— სად არის, და... სამწუხაროდ, საავადმყოფოში!

— რაო? რა სიტყვით? საავადმყოფოში?!

— კი. ასეა სამწუხაროდ, — ნელა დააქნია თავი ქალმა, — რაღა დავიმადლო
და... მე ექთანი ვარ, იმ პალატის ექთანი. ძალიან მთხოვა, მეხვეწა, მეუფლარა...
მე ეს ჩემს ადამიანურ მოვალეობად ჩავთვალე და... ოპერაცია გაუკეთეს, მაგრამ...

— კი მაგრამ რა დაემართა? — ძლივს იკითხა ზაზამ, იგრძნო, როგორ უსიამოდ
დაზრინა ტანში და ერთბაშად შიშატანილი, რაღაც ბუნდოვანმა, გაურკვეველმა და
ცუდის მოლოდინმა გათანგა.

— მანქანა დაეჯახა, და...

— მანქანა... — გაიმეორა ზაზამ, — ღმერთო ჩემო, მანქანა! — სახეზე ჩამოიხსენ
ხელი...

— იცით, თუ არ ვიჩქარეთ, შეიძლება... — შეახსენა ქალმა, — როგორც ეტყობა,
ძალიან სურს თქვენი ნახვა, მასაც არ სჯერა რომ... — სათქმელი არ დამთავრა, მაგ-
რამ რა ბედენა იყო ეს? ისედაც ხომ ვასაგები იყო ყველაფერი, ისედაც რეკავდა უკვე
ზაზას მთელ არსებაში სიმძიმისა და განგაშის ზარი. გარკვევით იგრძნო ზაზამ —
როგორ მოეშვა, მოდუნდა, მთელ სხეულში ამაზრუნენი სიცივე ჩაუდგა. ერთადერთი
სურვილი ამოძრავებდა ახლა — ოღონდაც ეცოცხლა, ოღონდ გადარჩენილიყო მარია
და მეტი არაფერი სურდა ამ ქვეყანაზე. მისი იქნებოდა თუ სხვისი. ახლა, ამ წუთში,
მისთვის არსებითი მნიშვნელობა არ ჰქონდა უკვე ამას, ოღონდ კი...

— იჩქარეთ თუ შეიძლება! — ისევ შეახსენა ქალმა მოუთმენლის ხმით.

განგაშით ჩაესმა მისი ნათქვამი ზაზას. აბა რაღა შეხსენება სჭირდება ამას, განა
თავადაც კარგად არ იცოდა რომ უნდა ეჩქარა, მაგრამ უმოწყალოდ ბოჭავდა რაღაც
აკავებდა და არ აძლევდა თითქოსდა აჩქარების საშუალებას.

— ახლავე... მე ახლავე... — ჩაილაპარაკა დაბნეულად, უმწეოდ მიმოიხედა ოთა-
ხში. — თითქოსდა ეძებდა რაღაცას, ძალიან მნიშვნელოვანსა და აუცილებელს, მერე
უეცრად გონს მოგებული, მივარდა სკამის სასურველზე გადაფენილ კოსტუმს, გადაი-
ვა სასწრაფოდ, შეხედა ქალს და თქვა: — მე დავეწინაურდები და ტაქსს დავიჭერ
როგორმე! — თქვა ეს, არ დაელოდა ქალის პასუხსა და თანხმობას და კისრისტენით
დაეშვა კიბეზე.

ბედად, ცარიელი ტაქსი მაშინვე გამოჩნდა, როგორც კი სადარბაზოდან გავიდა.
...ერთხანს უხშირდებოდა ისლენენ და არ ძრავდნენ კრინტს. მხოლოდ მაშინ, რამდენიმე

კვარტალი რომ გაიარეს, მიუბრუნდა მდუმარედ მჯდომ ქალს და იკითხა: — როგორ ფიქრობთ, მივუსწრებთ ვითომ?

ქალმა ორჭოფულად აიწურა მხრები: — აბა რა გითხრათ?... წინასწარ არაფრის თქმა არ შემიძლია. ისე, მე გვინია, მივუსწრებთ...

— გასაგებია, — გაიფიქრა ზაზამ, — ყველაფერი გასაგებია! — მაგრად-მაგრად მოკუმბა ტურები და ჩათვლემილივით მიიღო თვალები.

როცა მძლოლმა წამიერად მოსწვყიტა მჯერა გზას და რატომღაც შეხედა მას, ასე მოერჩენა, ტირისო. გაკვირვებულმა, რა გჭირსო, ამის შეკითხვა დააპირა, მაგრამ ეუხე-რხულა და გაჩუმდა ისევ.

— თუ შეიძლება, იჩქარეთ! — შეახსენა მას აქამდე გაჩუმებულმა ქალმა.

— ვჩქარობ, ქალბატონო, რაც შემიძლია ვჩქარობ! ხომ ხედავთ როგორი მოძრაობაა?

რამდენიმე კვარტალი კიდევ განვლეს და ბოლოს მანქანა საავადმყოფოს შესასვლელთან დამუხრუჭა მძღოლმა.

ზაზამ ახედა საავადმყოფოს შენობას, მძღოლი გაისტუმრა, ძლივს გამოაღო მანქანის კარი და ძლივს გამოიტანა გარეთ თავისი დამძიმებულ-დაძაბუნებული სხეული.

უხმოდ ანვლეს კიბე და ავიდნენ მეორე სართულზე. ღერეფანში ექთანი დაწინაურდა, ნაბიჯს აუჩქარა, ერთ-ერთ პალატასთან შეჩერდა, დაელოდა ზაზას და როცა იგი მიუახლოვდა, უხმოდ გაუღო პალატის კარი:

— აქ შემოდით!

ყოყმანითა და შიშით შეხედა ზაზამ ექთანს, გაუჭირდა შესვლა მოლოდინითა და შიშით გათანგულს, თუმცაღა მანაც კარგად უწყოდა, რას იხილავდა და როგორ იქნებოდა საერთო საქმე. ბოლოს მაინც გადაწყვიტა, გვერდი აუარა ექთანს და გვერდულად შევიდა სანახევროდ კარგადებულ პალატაში.

ფეხბაკრეფით განვლო ვრცელი ნათელი ოთახი, შიშით მიუახლოვდა ფანჯარასთან ზღვარ საწოლს, დაიხარა და დაცქერდა უსიტყვოდ. სრულიად შეცვლილი ერგენა ქალი — იყო და აღარც იყო თითქმის. როგორც კი დახედა, მაშინვე მიხვდა, მალევე რომ დასრულდებოდა ყველაფერი და ამოიგონა რომ იყო ყოველი. მთელი მისი არსება სულიერმა ტკივილმა მოიცვა და აუტანლად, გაუსაძლისად ერგენა ეს ტკივილი ზაზას. სინანულის გრძნობამ, სინდისის ქენჯნამაც დარია უმოწყალოდ ხელი. ისიც იგრძნო, როგორ უნდოდა ახლა ტირილი, როგორ სურდა მთელი არსებით ეტირა ახლა, — ყოველივეს დამანახვსა და მხილველს, მაგრამ ისიც მიხვდა, ვერ შეძლებდა ატირებას მაინც, რომც შეძლებოდა, ტირილი მაინც რომ არ შეიძლებოდა ახლა, ისიც აღიქვა, თუმცა, რაი ბედენაა, თუკი ცრემლები არ გადმოჟონავს მის თვალთაგან, ისე განა უხმოდ, უცრემლოდ, მთელი არსებით არ ტიროდა? ნელ-ნელა ჩაიხარა წელში, მისთვის მჯერა არ მოუშორებია, ისე ჩაიჩოქა საწოლთან, ქალს მკლავები უსიცოცხლოდ ჰქონდა დალაგებული მკერდზე და ზაზა ფრთხილად შეეხო მის დიდებულ, ქათქათას ხელს, გადაუსვა ხელისგული ხელისსურაზე და დაიჩურჩულა: — მარია, გესმის, მომხმე და მოვედი, მარია!

იგრძნო, თუ მისი ჩურჩული გაიგონა, ვინ იცის, მაგრამ მან დაინახა, როგორ აუტო-მდა ტურები ქალს და როგორ შეარხია ძლივსშესამჩნევად ქუთუთოები. დიდხანს მწვავა, სანამ ასწევდა დამძიმებულ ქუთუთოებს. როგორც იქნა, გამოასწოლა თვალები და ბოლოს და ბოლოს ერთმანეთს შეხვდა მათი მჯერა...

თვალები გამოასწილა და უწომოდ გაუხარდა ზაზას, საკუთარი თავის მოტყუე-ბაც კი სცადა და ყველაფერი კარგად იქნებოდა, ლამის არ დაიმედდა ამაში.

— მარია! — გაიმეორა ისევ და მთელი თავისი სიყვარული, წუხილი, შიში თუ

სიხარული ჩააქსოვა მასში.

ქალი კი უტკეროდა უზმოდ, უსიტყვოდ... მერე ტუჩები შეარხია და რაღაცის თქმას შეეცადა. დააბირა, მაგრამ გაუჭირდა, ძნელი იყო ეს, ძალზე ძნელი, მის შესაძლებლობას აღემატებოდა ეს სურვილი თითქმის. მიხვდა ზაზა, თუ როგორ უმოწყალოდ წვალობდა ქალი, მხოლოდღა იმის გამო, რათა ეთქვა რამე, ხარჯავდა ამისთვის უკანასკნელ ძალას. უნდოდა გაეჩერებინა, ნურაფერს მეტყვიო, ეთხოვა მისთვის, რათა ბოლო მოღებოდა მის ტანჯვას. მაგრამ, იმდენად დიდი იყო ცდუნება და სურვილი იმისი გაგებისა, თუ რას ეტყოდა ქალი, ვერ მოახერხა ხმის ამოღება.

ქალმა ტუჩები შეატოკა და რაღაც დაიჩურჩულა. — ისე წყნარად, ისე ჩუმად, ვერაფერი გაიგონა ზაზამ. კიდევ უფრო გადაიხარა მისკენ, ლამის ტუჩებზე დაადო ყური: — მარია, ხომ მიცანი? მე ვარ, ზაზა და მითხარი მარია რამე, თუ შეგიძლია მითხარი რამე, მარია!

ქალმა თვალები დახუჭა და გაახილა, დახუჭა და გაახილა, სამჯერ თუ ოთხჯერ გაიმეორა ასე, მერე, ბოლოს და ბოლოს ზაზამ გაიგონა მისი ჩურჩულით ნათქვამი: — მაპატიე, თუ შეგიძლია, მაპატიე!

ზაზამ სიმწრით მოიკვნინა ტუჩები: — რა უნდა გაპატიო? არაფერი გაქვს საპატიებელი... შენ მაგაზე ნუ სწუხნარ, მარია!

ქალმა ხანგრძლივი, დაკვირვებული მზერა მიაპყრო და რაღაც ღიმილისმაგვარი გამოესახა ტუჩებზე: — მაღლობელი ვარ, თუ მაპატიე... რა ვქნა, არაა ჩემი ბრალი, არ ვიქცეოდი კარგად, მაგრამ თავს ვერ მოვერიე.. ღმერთმა დამსაჯა აღბათ შენი წვალებისაფვის. ვიცი მე, ახლა ვხედები, გაყვარდი ძალიან.. შენსავით ჯერ არავის ვყვარებოვარ.

— ვიცი, მარია, — გაიფიქრა გულისტკივილით ზაზამ, — ეს ნამდვილად ასეა! — დაიხარა, ნელა, ფრთხილად, გაუბედავად და რაღაცნაირი მოწინებით ეამბოროა ქალს ტუჩებზე. უინულივით ცივი იყო საყვარელი ქალის ტუჩები, ცივი და ამაზრუნად უგრძნობელი. მისდაუნებურად შეცბა ზაზა და მაშინვე ასწია თავი: — როგორ ცივია შენი ტუჩები, მარია! — გაიფიქრა და ხელისგულით მაგრად, მაგრად მოისრისა ნიკაპი.

ქალმა ისევ მილული თვალი და შოულოდნელად კურცხალმა გადმოჟონა მილული თვალებიდან. ნელ-ნელა, ზიგზაგით ჩამოცოცდა ობოლი და ეული, სიმწრის ჭრემლი ლოყაზე, მოსწყდა მერე ნიკაპს და თეთრ, ქათქათა ზეწარზე დაცემულ მოლაზე სისველედ იქცა.

მოულოდნელად ქალმა ისევ, უკანასკნელად გაახილა თვალი, მზერით მოიძია ზაზა, გაპირვებით გაცოცა ხელი, მოძებნა ზაზას ხელი და მაჯაში ჩასჭიდა თითები. მისივე ტუჩებივით ცივი და უცხო ეჩვენა ქალის ხელი ზაზას... მერე ნელ-ნელა დაცურდა ხელი მისი ხელიდან, ჩაცურდა ზეწარზე და უმწეოდ დაეკიდა მოტეხილივით.

ზაზამ შეხედა ქალს, მერე კარხან ატუწულ ექთანს და მერე ისევ ქალს, ექთანი მალვე მოშორდა კარს, გაუბედავად მიუანლოვდა საწოლს, დაიხარა, ცერით და საჩვენებელი თითით დაუხუჭა თვალები და თეთრი ზეწარი გადააფარა მიცვალებულს. შეხედა მერე ზაზას და უზმოდ დაუქნია თავი.

— გათავდა! — გაიფიქრა ზაზამ, — ყველაფერი გათავდა, ღმერთო!

ერთბაშად, ნიაღვარივით, ღვართქაფივით მოვარნილმა წუხილმა და ელდამ წამიერად დაზაფრა და გააოგნა, მერე, უკვე გარკვევით მიმხედარმა იმას, თუ რა მოხდა, რაც გათავდა და რას დაესვა საბოლოო წერტილი, აცანცანებული ხელები ნიღბივით აიფარა ათრთოლებულ სახეზე და მოულოდნელად მთვარეს შემყურე ეულ მგელივით აყმუფულდა.

მ მ რ უ ლ ა

...აგერ ეს მკაცრი და უშიშარი კაცი დგას ჩემს წინ ფეხთ-ბორკილიანი და ხელ-შეკრული, როგორც ლომი მახეში... ის არის შვა ტანისა, ჩახმული და ჩახმაზი ბიჭი, 32 წლისა, მაღალი, თეთრი შუბლით, შავ-თვალ-წარბით... ზშირი, მაგრამ ნორჩი უღვაშები, ზოშიერი ცხვირი და ნიკაპი, მეგრული ყაბალახი, გრძელი თმები, ამშვენებენ იმის სახეს, ტანთ აცვია ძიკვა ჩოხა, ვიწრო შარვალი, გულზე ოქროთი დაფერილი დოშლული, მოძრავი და ბრიალა თვალეები რაღაც მბრძანებლობას ამჟღავნებენ, აქეთ-იქით იხედება მარდათ, მალ-მალე იხრება...

(სოლომონ ბავრელი-ასლანიშვილი)

სასამართლო დარბაზში სქელი საქალღლეებით ხელში ეპოლეტებიანი მდივანი შემოვიდა.

— სასამართლო მობრძანდება, გთხოვთ ფეხზე აბრძანდეთ!

პირთამდე სავსე დარბაზი მონჯღრეული სკამების ხმაურით ფეხზე წამოდგა.

თავმჯდომარის სკამი გენერლის სამხრეებიანმა ზორბა შუახნის მამაკაცმა დაიკავა. მის გვერდით ასევე სამხედრო ტანსაცმელში გამოწყობილი მომცრო ტანის კაცი მოთავსდა, ხოლო მეორე მხარეს ფრაკიანი და გრძელუღვაშა მამაკაცი.

ადგილები დაიკავეს მდივანმა, პროკურორმა და დამცველმა. წინა რიგში მოწმეები განლაგდნენ.

სხვა შემოსასვლელიდან დარბაზში შემოვიდა შეიარაღებული ათი ჯარისკაცი. შემოიყვანეს პატიმრებიც, ცალკე განსასჯელის სკამზე ემართულა დასვეს, თევზირით გაყოფილ მეორე, უფრო გრძელ სკამზე დანარჩენი ექვსი რაზმელი.

პატიმრების შემოსვლისას დარბაზი ახმაურდა, ყველა მათკენ მიბრუნდა და თავისი პირველი შთაბეჭდილება გამოხატა. ზოგმა სიტყვით, ზოგმა ოხვრით, ზოგმა ზიზლით, ზოგმა უსიტყვოდ.

თავმჯდომარემ ზარი ააჟღარუნა და დაიწყო სასამართლოს შემადგენლობის გამოცხადება. დარბაზი გაინაბა.

— მისი იმპერატორობითი უდიდებულესობის სახელით, სასამართ-

ლო, რომლის თავმჯდომარეა თქვენი მონა-მორჩილი, სასამართლო დე-
პარტამენტის თავმჯდომარე გენერალი იესე ადამის ძე ანდრონიკოვი,
წევრები: კონსტანტინე ვასილის ძე ბონდირევი და ფედორ ივანეს ძე
გოროშჩენკო, თარჯიმანი მიხეილ გავრილის ძე მილიანსკი, ვეჭილი
გრიგოლ იოსების ძე ყუბანეიშვილი, პროკურორი ათანასე ალექსანდ-
რეს ძე ლიდოვი, მოწმეთა და შავშეთ-აჭარის საზოგადოებათა წარმომად-
გენელების თანდასწრებით, შეუდგა ემრულა ქიბაროღლი-მალაყმაძის
და მისი თანამზრახველების: სულო მეხეშიძის, ნიაზ ვანლიშის, ენვერ
მახაჭაძის, კუზმა ალიოშკინის, თანთო ლერწამიძის და ვეზირ საღრიძის
საქმის განხილვას.

— სასამართლოს შემადგენლობაზე ან პროცედურულ საკითხებზე
ბრალდებულებს ხომ არა აქვთ რაიმე შენიშვნა?

— მე მაქვს. — მშვიდად თქვა ემრულამ და წამოდგა. — ბატონო
მოსამართლენო! გთხოვთ სასამართლოს შემადგენლობიდან გამოიყვა-
ნოთ თარჯიმანი, ბატონი მიხეილ მილიანსკი, რომელიც ძალზე ცუდად
ფლობს ქართულ ენას და მის ნაცვლად უფლება მისცეთ უდანაშაუ-
ლოდ დაპატიმრებულ კუზმა ალიოშკინს გაგვიწიოს თარჯიმნობა.

— ეს შეუძლებელია! — ადგილიდან წამოიძახა პროკურორმა. —
გარდა ამისა მე პროტესტს ვაცხადებ: პატიმარი დამნაშავე არის თუ
არა, ამის თქმის უფლება აქვს მხოლოდ სასამართლოს.

სასამართლოს თავმჯდომარემ წევრებს გადახედა, რაღაც გადაულა-
პარაკა და, პროკურორის სიტყვა თითქოს არ გაუგონიაო, გამოაცხადა:

— სასამართლოს მიაჩნია, რომ რუსეთის იმპერიის ქვეშევრდომს,
ეროვნებით რუსს და ქართული ენის კარგად მცოდნეს შეიძლება
მიეცეს უფლება გასწიოს დღევანდელი სხდომის თარჯიმნობა. ბატონი
პროკურორის რეპლიკის მეორე ნაწილს სასამართლო ეთანხმება.

დარბაზი კმაყოფილებით შეხვდა ამ განცხადებას, თუმც აქა-იქ
გაისმა უკმაყოფილო შეძახილებიც: „ავაზაკის თარჯიმნობა როგორ შე-
იძლება“. „დამნაშავე დამნაშავეა“. „იგი არ არის რუსეთის ქვეშევრდო-
მობის ღირსი“.

კვლავ გაისმა ზარის წკრიალი.

— სხვა შენიშვნები ხომ არ არის? — იკითხა თავმჯდომარემ.

არავინ გამოხმაურებია.

— რაკი შენიშვნები არ არის, შევუდგეთ საქმის გარჩევას. ბატონე-
ბო და ქალბატონებო! თქვენს წინაშეა შავშეთ-იმერხევესა და აჭარაში
კარგად ცნობილი ავაზაკთმთავარი ემრულა ქიბაროღლი-მალაყმაძე.
უკანასკნელი წლების მანძილზე მან თავი მოუყარა ოცდაათამდე კაცს
შექმნა ყაჩაღთა ბანდა, რომელიც ძარცვავდა ბათუმისა და ართვინის

ოლქის მცხოვრებლებს. მისი მორიგი მსხვერპლი გახდა ართვინის ოლქის ოლთისის საბოქაულოს მცხოვრები თურქეთის ქვეშევრდომი, აიშეხანუმი ბულარ-ოღლი, ყაჩაღებმა გაიტაცეს ასიათას მანეთამდე ფული და ქონება და ხანუმის მსახური გოგო. ეს მოხდა ღამით, როცა მოსახლეობას ჯერ კიდევ არ ეძინა. ბანდის მეთაურმა გამოიყენა მის ხელთ არსებული საყვირი, რომლის ხმაზე მცხოვრებთა ყურადღება მიიპყრო და ყაჩაღებს გაუადვილა დანაშაულის ჩადენა. შავშეთ-იმერხევში ასეთი ჩივით ჰქონდა მხოლოდ ორ კაცს, პოლკოვნიკ ნური ბეგ ხიმშიაშვილსა და მსჯავრდადებულ ემრულა ქიბაროღლი-მალაყმაძეს. ნურიბეგის თანამონაწილეობა ამ დანაშაულში გამოძიებამ სრულიად გამორიცხა. ამიტომ უცილობლად მტკიცდება დღევანდელი განსასჯელი პირის დანაშაულებრივი ქმედება.

ალიოშკინი სწრაფად, თითქმის შეუჩერებლად თარგმნიდა თავმჯდომარის ნათქვამს.

თავმჯდომარემ წინ მჯდომ ჩინოვნიკს რაღაც ანიშნა. იგი წამოდგა, შეხვეულ ნივთს ქსოვილი შემოაცალა და ზეასწია. ეს საყვირი იყო, როგორც ნივთმტკიცება.

— შეკითხვა მაქვს, ბატონო მოსამართლე! — ემრულა წამოდგა.

— ბრძანეთ. — თქვა თავმჯდომარემ.

— თუ შეიძლება, დაავალოთ ჩართონ საყვირი და დამსწრეთ გააგებინონ მისი ხმა.

თავმჯდომარემ კვლავ ანიშნა დაეკმაყოფილებინათ პატიმრის თხოვნა. წინ მჯდომმა ჩინოვნიკმა საყვირი სკამზე დადო, სახელურს მოეჭიდა და დიდის მონდომებით დაატრიალა, რაღაც ხრიალი გაისმა, შემდეგ ისიც დადუმდა. ბევრი იჯახირა, ხან წალმა, ხან უკუღმა ატრიალა, ლამის დამატრია, მაგრამ არაფერი გამოვიდა. საყვირი კვლავ დუმდა.

დარბაზი ჯერ ყურს უგდებდა, მერე აქა-იქ ირონიული სიცილი გაისმა, რომელიც ხმაურსა და ხარხარში გადაიზარდა. სიტყვა ვეჭილმა, გრიგოლ ყუბანეიშვილმა ითხოვა.

დარბაზი გაისუსა.

— აი ეს გახლავთ საგანი, რომელზეც ასე დიდ იმედებს ამყარებდით? — იკითხა მან, — გთხოვთ ბატონო მოსამართლენო, ეს საგანი მხოლოდ ნივთმტკიცებიდან.

— თქვენი პროტესტი მიუღებელია. — თქვა თავმჯდომარემ, — რადგან სასამართლო ვერ გამოირიცხავს იმის შესაძლებლობას, რომ საყვირი მწყობრიდან გამოვიდა დანაშაულის ჩადენის შემდეგ.

წევრები დაეთანხმნენ თავმჯდომარეს. ვეჭილის შენიშვნა უარყოფილ იქნა.

— შეკითხვა მაქვს, — გაისმა დარბაზიდან. ფეხზე იდგა ჩართული ჩოხაში გამოწყობილი, მაღალი, გრძელულვაშა, სანდომიანი შუახნის კაცი. — მე გახლავართ გენერალი გრიგოლ გურიელი. მოწმეების დაკითხვამდე აუცილებლად მიმაჩნია მოგაწოდოთ ერთი ცნობა. უფალმა თავმჯდომარემ ბრძანა, რომ საყვირი, რომელიც დღეს დანაშაულის მტკიცებაში ძირითად ნივთად არის დემონსტრირებული, ორი იყო. მე შემიძლია დავასაბუთო, რომ საყვირი იყო არა ორი, არამედ სამი.

დარბაზი ახმაურდა.

— თქვენ საიდან გაქვთ ასეთი ცნობა? — იკითხა თავმჯდომარემ.

— მოგასვენებთ, ბატონო მოსამართლენო; გასულ ომში პირადად მე გახლდით საომარი თეატრის უშუალო მონაწილე. ამ ომში განსაკუთრებული დამსახურებისათვის სარდლობამ გადაწყვიტა დაესაჩუქრებინა ნური ბეგ ხიმშიაშვილი. იმ დროს სხვა არაფერი გაგვაჩნდა, ამიტომ პირადად მე დამევალა ჩემს ნაწილში არსებული სამი ცალი საყვირი, ვითარცა საჩუქარი, გადამეცა ნური-ბეგისათვის. იმის გამო, რომ ბეგი ამ დროს შავშეთში არ იმყოფებოდა, საჩუქარი გადავეცი სოფლის მუხტარს სედრაქ არუთინოლის. ვიმეორებ, სამი ცალი. უფალ მოსამართლეს ვთხოვ დაზუსტოს შემდეგი გარემოებები: პირველი — ვის შეიძლებოდა ჰქონოდა მესამე ცალი ჩვენი საჩუქრისა, და მეორე, არის თუ არა იმის შესაძლებლობა, რომ სწორედ იმ მესამე საყვირის მფლობელს ჩაედინა ეს დანაშაული და არა იმათ, ვინც დღეს განსასჯელის სკამზე სხედან.

თავმჯდომარე და სასამართლოს წევრები დიდხანს კამათობდნენ, საუბარში პროკურორიც ჩაერია, მაგრამ ვერ შეთანხმდნენ, ყოველ შემთხვევაში დარბაზს ვერაფერი მოახსენეს.

— ვაცხადებთ შესვენებას! — გამოაცხადა თავმჯდომარემ და სასამართლოს შემადგენლობა სწრაფად გავიდა დარბაზიდან.

ბოლო რიგებში რალაც ჩუმი მოძრაობაა. რამდენიმე კაცი გარეთ გავიდა. ესენი პატიმართა გულშემატკივრები იყვნენ.

ზუსტად ნახევარი საათის შემდეგ სასამართლო სხდომა განახლდა, დაკითხეს მოწმეები, რომლებიც საგანგებოდ ყავდათ ჩამოყვანილი კოლაიდან. ყველა ერთსა და იგივეს იმეორებდა: შუალამისას, სრულიად მოულოდნელად, გაისმა საყვირის ხმა. ეს იმდენად უჩვეულო და შემზარავი იყო, რომ მთელი სოფელი ფეხზე დააყენა. ხალხი მისდამუნებურად იმ მხარეს მიაწყდა, საიდანაც ისმოდა საგანგაშო ხმა. ადგილზე მისულებს აღარავინ დახვდათ, აღარც საყვირის ხმა ისმოდა. სანამ ამ უცნაურ ღამის სტუმრობას გაარკვევდნენ, ვილაცამ ამბავი მოიტანა:

ოლთისელი გენერლის ხანუმი გაძარცვეს და მისი მსახური გოგოც გაიტაცესო.

ხანუმიც, როგორც მოწმე, დარბაზში იყო, მაგრამ მის დაკითხვას თავმჯდომარე რატომღაც აჭიანურებდა.

მოწმეებს საკმაოდ გამომწვევ და დასაბუთებულ შეკითხვებს აძლევდა ვეჭილი ყუბანეშვილი. ამ შეკითხვებზე მოწმეები იბნეოდნენ და აღარ იცოდნენ რა ეპასუხნათ, მაგრამ პროკურორი, ზოგჯერ მოსამართლეც, ცდილობდნენ ვეჭილის შეკითხვები გაებათილებინათ.

პატიმრების დაკითხვის დროც დადგა. ყველა მათგანი უარყოფდა მდიდარი ხანუმის გაძარცვაში მონაწილეობას.

ერთადერთმა სულო მეხეშიძემ აღიარა, რომ აიშე-ხანუმის მსახური გოგო, მისივე სურვილით წაიყვანა და ემრულას მიჰგვარა.

— მარტო იყავით? — შეეკითხა მოსამართლე.

— დიას, თქვენო აღმატებულებავ. — იყო პასუხი.

პატიმართაგან სულ ბოლოს სიტყვა მისცეს ემრულა მალაყმაძეს.

— ბატონო მოსამართლე! აქ დამსწრე ბატონმა პროკურორმა გაპროტესტა ჩემი ნათქვამი იმის გამო, რომ კუხმა ალიოშკინი უკანონოდ დაპატიმრებულად გამოვაცხადე. შესაძლოა მე ავჩქარდი, ამის თქმის უფლება მხოლოდ სასამართლოსა აქვს, მაგრამ იმედია მაპატიებთ, რადგანაც მე არ გამაჩნია იურიდიული განათლება. თქვენ კი, ბატონო მოსამართლე, ჩემს რაზმს, რომელიც მშვიერ-ტიტველი, გაჭირვებულ-გალატაკებული, ადგილობრივი ჩინოვნიკებისა და ჩარჩ-წუტრბელებისაგან განაწამები მოსახლეობის ინტერესებს იცავს, ყაჩაღთა ბანდას უწოდებთ. ნუთუ თქვენ გაქვთ უფლება წინასწარ, სასამართლო სხდომის დამთავრებამდე და განაჩენის გამოტანამდე ამ ხალხს ყაჩაღები ან ბანდიტები უწოდოთ? თქვენ არ გიხსენებიათ, მაგრამ, ალბათ ამას მეორე დანაშაულად ჩამითვლით, თუ დაგჭირდათ, რომ ჩვენ საბაჟოს მოხელეები მძევლად ავიყვანეთ და არც შეგვეკითხებით ამის მიზეზს...

— მე პროტესტს ვაცხადებ! — წამოიჭრა პროკურორი. — ბრალდებულმა მთავარ საკითხს გადაუხვია და საუბრობს იმაზე, რასაც გასაჩივე საქმესთან არაფერი აქვს საერთო.

— პროტესტი მიღებულია. — განაცხადა თავმჯდომარემ, — ბრალდებელს ვთხოვთ ილაპარაკოს საქმის არსებით მხარეებზე.

ამ დროს დარბაზის უკანა კარი გაიღო და რამდენიმე კაცი, შესვენების დროს გარეთ გასულნი, შემოვიდა, კვლავ ახმაურდა დარბაზი. თავმჯდომარემ ზარი ააწკარუნა.

— ბატონო მოსამართლენო! — გააგრძელა ემრულამ, — თქვენ ჯერჯერობით არ გამოგიტყვამთ თქვენი დამოკიდებულება იმ ჩვენ-

ბაზე, რაც აქ ბატონმა გენერალმა მოგცათ. არც იმ პიროვნებით დაინტერესებულხართ, ვინაც სხვისი საჩუქარი მიითვისა. მე არცას ვაინტერესო, საერთოდ აპირებთ თუ არა ყოფილი ბოქაულის სედრაქ არუთინოლლის დაკითხვას და სასამართლოზე გამოძახებას.

— არუთინოლლი აქ არის! — გაისმა ხმა დარბაზის ბოლო რიგებიდან.

ემრულამ ყურადღება იქეთ გადაიტანა. დამსწრენიც მზერად იქცნენ სასამართლოს შემადგენლობა წამით რალაცნაირად შეცბუნდა, დარბაზში უჩვეულო ვითარებამ დაისადგურა.

— ვთხოვთ ბატონ სედრაქ არუთინოლლის, წარმოგვიდგეს. — თავს ძალა დაატანა თავმჯდომარემ და ესლა გამოაცხადა.

ბოლო რიგებში ჭალარაწვერიანი და თმამოშვებული კაცი წამოიმართა.

— მე გახლავართ ყოფილი მუხტარი, ყოფილი ბოქაული სედრაქ არუთინოლლი. — ლაპარაკის ტონითაც იგრძნობოდა, რომ ის მართლაც ყოფილი ჩინოვნიკი იყო.

— დღეს განსახილველი საქმის არსზე რა შეგიძლიათ მოახსენოთ სასამართლოს? — შეეკითხა თავმჯდომარე.

— ბატონო მოსამართლენო, მე მხოლოდ იმას მოგახსენებთ, რაც პირადად მე შემეხება.

— მაგრამ ამავე დროს დაგვეხმარება სასამართლო გამოძიებაში. — დაუმატა თავმჯდომარემ.

— დიახ, ბატონებო, მე უფლება არა მაქვს არ ვადიარო და მხარი არ დავუჭირო გენერალ გურიელის ნათქვამს, რომ მისგან ომის დამთავრების დღეებში ნურბეგ ხიმშიაშვილზე გადასაცემად მივიღე სამი საყვირი, რომელთაგან...

— სიცრუეა! — თავი ვედარ შეიკავა პროკურორმა.

— ბატონო პროკურორო! — ანდრონიკოვი შეეცადა დაეცხრო ლიდოვის აღშფოთება.

— ბატონო მოსამართლენო! — კვლავ გააგრძელა პროკურორმა.

— აფანასი ალექსანდროვიჩი! — კვლავ შეაწყვეტინა მოსამართლემ.

— ვთხოვთ აცალოთ მოწმეს, მოგვახსენოს საქმის არსებით მხარეზე.

ამსობაში პროკურორთან ვიღაც სწრაფად მივიდა და რალაც გადართულაპარაკა.

ლიდოკი წამით შეეყოვნდა, ეტყობოდა სათქმელი შეცვალა, მაგრამ გაჩერებას არ აპირებდა.

— ბატონო მოსამართლენო! — გააგრძელა მან. — სედრაქ არუთინოლლი სასამართლოს მოწმეთა შორის არ ირიცხება. იგი ნაძალადეგად

მოყვანეს, მისი ნათქვამი ასევე ზემოქმედების შედეგი იქნება, რითაც გან შესაძლოა სასამართლოს ხელი შეუშალოს კეშმარიტების დადგენაში.

— ეს კი მართლაც სიცრუეა! — წამოდგა ვექილი. ბატონ პროკურორს ვთხოვთ დაასაბუთოს მოწმის ძალად მოყვანის ფაქტი.

— ამას თავად მოწმე დაადასტურებს. — თქვა ლიდოვმა და დაჯდა.

— ბატონ მოწმეს ვთხოვთ პასუხი გასცეს პროკურორის მიერ დასმულ საკითხს. — თქვა ანდრონიკოვმა.

არუთინოლი კვლავ წამოდგა და დიდხანს უხმოდ, უაზროდ სადღაც იცქირებოდა.

დარბაზი გასუსული ელოდა მის პასუხს.

ბოლოს, როგორც იქნა მოწმე თავმჯდომარეს მიუბრუნდა და თვალი გაუსწორა:

— ბატონო მოსამართლენო, ჩემი პასუხით ყველაზე მეტად თავად მე ვზარალდები. ჩემი პასუხით ამ ხნის კაცმა შესაძლოა ახლანდელ ბრალდებულთა ადგილი დაეკავო. მიუხედავად ამისა მე სიმართლეს ვერ გავეჭევები, ამის უფლებას არ მაძლევს არც სინდისი, არც რწმენა და არც ჩემი ჭაღარა. მე ვადასტურებ, რომ გენერალ გრიგოლ გურიელისაგან მივიღე სამი საყვირი, რომელთაგან ერთი დავიტოვე, ხოლო ორი გადავეცი მის პატრონს. ბატონ პროკურორს კი მოვახსენებ, რომ ამ სასამართლოზე ჩემი ფეხით მოვედი და ჩემთვის ძალა არავის დაუტანებია.

მოწმის ნათქვამმა დარბაზი აახმაურა, ერთმანეთის პირისპირ აღმოჩნდა სიმართლე და უსამართლობა, სიკეთე და ბოროტება, მოწონება და ზიზღი, პირდაპირობა და ქვემძრომობა... ამას დაკვირვებული თვალი ყველა დამსწრის სახეზე ამოიკითხავდა.

პატიმრები? პატიმრებმა ბოქაულად ნამყოფის სიტყვის დამთავრებისთანავე ერთმანეთს გადახედეს, ჩაუღიმილეს, მერე სერიოზული სახე მიიღეს და დაელოდნენ მოსამართლის სიტყვას. ეს სიტყვა უჩვეულოდ იგვიანებდა, რამეთუ მოწმის ჩვენებამ თავმჯდომარეს და სასამართლოს წევრებს ურთულესი თავსატეხი გაუჩინა. მათ დიდხანს იდავეს, იმსჯელებს, პროკურორი და ვექილიც მიიწვიეს სასაუბროდ...

როგორც იქნა ზარმა გაიწკარუნა და ხალხიც სმენად იქცა.

— სასამართლო სხდომაზე წამოჭრილი ზოგი საკითხის დასაზუსტებლად, რომლებიც წინასწარი გამოძიების მასალებში არ არსებობს, დღევანდელი სხდომა დახურულად ცხადდება. იგი განახლდება ყველა ჩვენების დაზუსტების შემდეგ, — განაცხადა თავმჯდომარემ.

— სამახარობლოს რას მომცემ? — ოთახში შემოსვლისთანავე კოწია ერისთავი ტახტზე წამოწოლილ ბექსიას თავზე დაადგა.

— რაც რამ გამაჩნია შენი იყოს, ნიფხავ-პერანგის გარდა. — იხუმრა აბრაგმა.

კოწია ტახტზე ჩამოჯდა, ბექსიასაკენ გადაიხარა და ჩუმად განაგრძო:

— ახლა ვიყავი იესე ანდრონიკაშვილთან. იგი დედაჩემის ნათესავია და მიღებაზე უარი ვერ მითხრა. საიდუმლოდ გამანდო, ვერსია, რომელზეც ათამალიბეკოვი დიდ იმედებს ამყარებდა, ისე გააცამტვერა გრიგოლ გურიელის და სედრაქ არუთინოღლის გამოსვლამ, რომ თუ სასწაული არ მოხდა, ემრულა და მისი ყველა რაზმელი უნდა გავათავისუფლოთ.

ბექსიას ჩვეულმა სიდინჯემაც არ უშველა და ტახტიდან წამოიჭრა, ამ ხნის კაცი სიხარულისაგან შეშლილს დამსგავსებოდა. კოწიამ იფიქრა, რამე ხმამალა არ წამოიძახოსო, თავდაც წამოდგა და გაუმეორა:

— გავათავისუფლებთო, მაგრამ რამდენიმე დღე გვჭირდება, რათა გურიელისა და არუთინოღლის ჩვენებები გადავამოწმოთ.

ბექსიამ გრძელი მკლავები მოხვია ტანწერწეტა ერისთავს და გულში ჩაიხუტა.

— ეს რა მითხარი, ჩემო კოწია, აწი რომ ჩავძალდე, არაფრად ჩავადგებ, ოღონდ ამ ძალად დახლართული საქმიდან ბიჭებმა თავი გამოიხსნან.

— ეს ასეა, ბექსიავე, აბა, ყველაფერი ნიფხავ-პერანგის გარდა ტახტზე დააწყვე. — იხუმრა კოწიამ.

იმავე ღამეს სათლელში სეიფულა ათამალიბეკოვის სახლს უცნობი ცხენოსანი მიადგა, მასპინძელი იხმო და წერილი გადასცა.

„ბათომ კაცი ყავს სუდში ნაჩელიკსა. იმან გაავნებია, რომ ემრულ-ალა ნა მორჩეს, რომ გამოვდეს შენ აღარ გაცოცხლდესო. ბათომიდან ხეებრი ამოიღა. დედეს დუუზახა ნაჩელიკმა, რაცხა ვენათო რაცხაზე შევასრულოთ საქმე, რომ არც შენ გაცოცხლდეს, არც მეო“.

ათამალიბეკოვმა დაუყოვნებლივ ორი მილიციელი აფრინა ცვარ-
ძესთან და შეუთვალა: „ზიხარ ადექი, დგახარ — არ დაჯდე და ჩემ-
თან ამოდიო“.

სელმანს სახლში რაღა გააჩერებდა გამთენიისას სეიფულა ნაჩალ-
ნიკთან იყო.

შეთქმულებმა ერთი-ერთზე დიდხანს იმსჯელეს. საუბრას მთავარი
თემა იყო: ორთაგან ვის ყავდა სანდო ნაცნობი ბათუმის სატუსალოში.
სელმანს ყავდა ასეთი ნაცნობი კაცი. ეს იყო შავშეთში ფერშლად ნამ-
ყოფი შარლატანი არკადი მიტროფანოვი. იგი იფხრეულიდან გამოძევე-
ბის შემდეგ ბათუმის ქალაქის ექიმმა სატუსალოში გაამწესა სამუშაოდ.
ამაზე კარგ და სანდო კაცს ვერც ინატრებდნენ.

* * *

„ეს ხეებრი რომ ამოვდა ბათომიდან, დედემ და
ნაჩელიკმა ნაჭარი გუუგზავნეს, ვინცხაი რომ კაცი
ყავდა ბათომში. სალთათი კარზე რომ უცდის ემ-
რულ ადას, დარიშვეთეს ის...“

დურსუნ ცვარიძე

ასე დიდი და გემრიელი თევზი ემრულას რახანია არ უჭამია.
„რა შეიტყვეს ასე საზვიამოდ რომ გავვიმასპინძლდნენო“ — ფიქრობდა
პატიმარი.

წყალი მოითხოვა.

მიტროფანოვმა მოუბრუნინა.

რაღაც უჩვეულოდ ყურადღებიანი გამხდარა ეს ფერშალი.

ემრულა ხარბად დაეწათა მაშრაფას. წყალი კი არა ჭაო-
ბოაო, გაიფიქრა პატიმარმა. რაღაც მყაყე სუნიც რომ აქვს.

„ერთი აქედან გამიყვანა, არსიანის თავზე, ყვირაღას ცივი წყალი
დამალევიან და მეტი არაფერი მინდაო“ — ინატრა ემრულამ.

კვლავ მოითხოვა წყალი.

სულ ამ თევზის ბრაღია. მაინც რა გემრიელი იყო ის დალოცვილი,
ქელსკურის კალმახს ვერ სჯობდა, მაგრამ მაინც კარგი საჭმელი იყო.

მიტროფანოვი ისევ მოადგა სარკმელს. მათარა რაფაზე დადო.
სხვა დროს ზედამხედველი მოდიოდა, დღეს რატომღაც ფერშალი არკა-
დი ემსახურება. თანაც საოცარ ყურადღებას იჩენს. ვითომ აღარ ახსოვს
მაღაყმადის ბიჭებმა იფხრეულიდან რომ გამოაძევეს? იქნებ სწორედ
ამიტომ იქცევა ასე ბეჯითად, იქაური თაღლითობა რომ არ გაუხსენონ
პატიმრებმა.

ემრულამ მათარა აიღო და მიტროფანოვს მიაშტერდა.

— კარგად გვიარებით ამ ბოლო დროს. — პატიმარი თვალს არ აშორებდა წვერაბურძგვნილ ფერშალს.

— დავალებული მაქვს, ყურადღება გამოვიჩინო თქვენს მიმართ. — ამოღებდა იმან და გაიღრიჯა.

— ვინ დაგავალათ?

მიტროფანოვი ერთხანს გაყუჩდა, მერე სახეზე ეშმაკურმა ღიმილმა გადაურბინა:

— გუშინ აიშე-ხანუმ ბულაროღლი მოვიდა საპატიმროში...

ემრულა შეტოკდა.

— აიშე-ხანუმი?

— ჰო, აიშე-ხანუმი, თქვენი ნახვა სურდა.

— მერე? — დაინტერესდა პატიმარი.

— ნახვის დღე არ იყო და პარასკევისათვის დავიბარეთ.

ემრულამ მათარა ორივე ხელში მოიქცია, ფერშალს თვალს არ აშორებდა.

— მე ცალკე მესაუბრა. ემრულას ჩემი სახლი არ გაუძარცვავს, ტყუილად აბრალებენო. ყურადღება მიაქციე, უპატივცემულოდ არ დაგტოვებთო, მითხრა და გაბრუნდა.

პატიმარმა ფერშალს თვალი მოაორშა და წუთით ფიქრს მიეცა. მერე მათარას რატომღაც დაყნოსა, ალბათ კიდევ თუ ასდის ჭაობის სუნიო. უარესი იყო, მაგრამ პირზე მაინც მიიღო. ერთი-ორი ყლუპი ხარბად გადაყლაპა, მაგრამ ის წყალი აღარ იყო. მათარა რაფაზე დადო, სარკმელს მიეყრდნო და ცალი თვალით დერეფანში გაიხედა. ეს რა მომიტანეო, უნდოდა ეთქვა მიტროფანოვისათვის, მაგრამ ფერშალი იქ აღარ იყო.

სარკმელთან მდგომ ემრულას ფეხქვეშ თითქოს რაღაც შეტორტმუნდა, მიწა ხომ არ იძრაო, იფიქრა აბრაგმა, კედლიდან წამოშვერილ ჭალზე ჩამოკიდებულ ხურჯინს დააკვირდა. ამას წინათ საპატიმროსა და ნუარიის ტბას შორის მძიმე სამხედრო აღალი გაატარეს, ხურჯინი აკვანივით ირწყვოდა. ახლა? ახლა უძრავად ჰკიდია.

თავბრუ იგრძნო, მუხლებიც რაღაცნაირად მოეკვეთა. პირი გაუშრა, თვალებზე თითქოს ცხავი ჩამოაფარესო. სარკმელს მიეტანა, მაგრამ იქამდე ვეღარ მივიდა, მათარას ჰკიდა თვალი, ვიღაცის ხელი გამოჩნდა... მათარა გაქრა...

კედელს ზურგით მიეყრდნო, თავს კიდევ დაატანა ძალა... მგლის მუხლებმაც ვეღარ უშველა... ნელ-ნელა ჩაიჩოქა და მიწვა.

ეძინება? არა, წუხელ ჩვეულებრივზე დიდხანს ეძინა. აბა რაა, გონი

წაერთვა? გონზე არის. ფიქრობს, რატომღაც აიშე-ხანუმზე ფიქრობდა, ამ ქალის გაძარცვის ყალბი საქმე ორი წელია მოუშორებლად თან დაჰყვება, სასამართლოს დარბაზშიც მოვიდა ეს ქალბატონი, ჩადრი ეცვა. თავ-პირი სულ ახვეული ჰქონდა. რატომ არაფერი ჰკითხეს? ალბათ აღრინდელ ნათქვამს და ჩანაწერს დასჯერდნენ. შესვენების დროს, თე-ჯირს რომ მოუახლოვდა, პირბადე ჩამოიწია და საოცარი სიბრაღულის თვალებით შემოხედა, თითქოს ეუბნებოდა: „შენ რა შუაში ხარ? ქვეყანა ამ გადამთიელებმა დააქციეს, ჩემი ქონებაც ბოქაულმა მიითვისა, რას გემართლებიანო“. აქაც რომ მოსულა. იცის, აიშე-ხანუმმა იცის სინამდვილე...

სხეულზე თითქოს ჭიანჭველები დაცოცავენ. მკერდზე ხელი მოივლო, პერანგის შიგნით შეაცურა, მოსინჯა, მართლაც ხომ არ არიან მწერებიო. არაფერი იყო. ახლა მძიმე რაღაც დააბიჯებს მკერდზე, მუცელზე, რა არის? შუქრის შიშველი ფეხები დადის? არა, გულ-მუცელი აეწვა, გული აერია და ცოტა კიდევ წამოანჭრია.

თითქოს შვება იგრძნო, თვალი მოახილა, მზერა კვლავ სარკმელი-საკენ გაექცა. ვიღაცის დიდი ჭროლა თვალი გამოჩნდა, იგი თოფის ლუ-ლასავით იყო დამიზნებული. ტუსაღმა თვალები დახუჭა. დიდხანს გაუნძრევლად იწვა. ფიქრის თავი კვლავ ჰქონდა შერჩენილი.

„მომწამლეს ამ შობელძაღვლებმა“ — თავის თავს უთხრა... მბჟუტავი თვალი კვლავ სარკმლისაკენ გაექცა. იქ აღარაფერი ჩანდა, ალბათ ემრულა გათავდაო, იფიქრეს.

„ასე იოლად ვერ მომკლავთ, ძაღვებო“, — ფიქრობდა აბრაგი, მაგრამ მაინცდამაინც არ ფხიზლობდა... ვინ იცის რას შეამთხვევენ უიარაღო, ბორკილდადებულ ტუსაღს.

* * *

საპატიმროს ექვნების ქლარუნით ალი ვარშანიძის დილიყანსი მოადგა. იქედან გადმოვიდნენ: კონსტანტინე ბონდირევი, გრიგოლ ყუბანეიშვილი, ბექსია სოლომონიძე, კოწია ერისთავი, მემედ დემირი და მიქაილ სუბუქიძე. ისინი პირდაპირ ციხის უფროსის კარებს მიადგნენ.

უფროსთან ბონდირევი და ყუბანეიშვილი შევიდნენ, მათ ციხის უფროსს გადასცეს სასამართლოს გადაწყვეტილება ემრულას და მისი თანამებრძოლების გათავისუფლებზე და თხოვეს განაჩენი დაუყოვნებლივ აღსრულებულიყო.

ხელისუფლების წარმომადგენლები და ემრულას რაზმელები საკნისაკენ გაემართნენ.

...ციხის დერეფანში ხმაურია, რამდენიმე კაცის ხმამალალი ლაპარაკი საკანს უახლოვდება. გასაღებებმა გაიჩხარუნა და კარები მძიმედ გაიღო.

— მალაყმადე. — გაისმა ციხის უფროსის ხმა.

ემრულა ბურანშია. ხმა გაიგონა, მაგრამ განძრევის თავი აღარ აქვს.

— სძინავს, თქვენო აღმატებულებავ. — სიტყვა შეაგება ზედამხედველმა.

— გაღვიძეთ! — ბრძანა უფროსმა.

ზედამხედველი დაიხარა, პატიმარს ხელბორკილი გაუხსნა, ოდნავ შეანჯღრია და ხელი ააწვეინა. ძვალმსხვილი და დაკუნთული მკლავი იატაკზე ჩვარივით დაეცა.

ციხის საკანი სასაფლაოს დაემსგავსა. წუთით სამარისებურმა სიჩუმემ დაისადგურა. ხმას ვერავინ იღებდა.

შემადრწუნებელი დუმილი და ყინულებით ცივი უძრავობა ბექსია სოლომონიძემ დაარღვია. იგი ტუსადისაკენ დაიხარა, ჩაიმუხლა, ლოყით სახეზე შეეხო, თითქოს ეფერებოდა, მაჯაზე ხელს არ აცილებდა.

— ცოცხალია? — წამოროშა ციხის უფროსმა.

ბექსიამ პატიმარს ხელი უშვა, წამოდგა და კვლავ გაირინდა.

გაოგნებული ბიჭები მას შესცქეროდნენ თვალებში... იქ უნდა ამოეკითხათ ბნელით მოცული საიდუმლოების შემადრწუნებელი შედეგი.

ციხის უფროსის ირიბი მზერაც ბექსიასაკენ იყო მიპყრობილი.

— ახლა თქვენთვის სულერთია პატიმარი ცოცხალია თუ მკვდარი. ამას არ შეგარჩენთ! — უთხრა ბექსიამ, კბილები გაახრჭიალა და ბიჭებს რალაც ანიშნა.

ისინი ემრულას მისცვივდნენ, მხარილივ შეუდგნენ, ხელჯვარედინზე დასვეს და სწრაფად დილიყანსისაკენ გააქანეს.

ბონდირევი და ყუბანეიშვილი თან გაჰყვათ.

ამასობაში მეზობელი საკნის კარებიც გაიღო, იქედან ექვსი პატიმარი გამოვიდა და იმათ შეუერთდა.

დილიყანსის კოფოზე მჯდომმა მემედ დემირმა მავთულხლართების გადაღმა მათკენ მზირალი კაცი შენიშნა.

ციხის ეზოდან მიტროფანოვი იღრიჭებოდა.

ალი ვარშანიძემ ცხენებს მათრახი გადაჰკრა, დილიყანსი დაიძრა. ქუჩაში ბული ჯვარდა. ნურიის ტბიდან სიომ დაჰბერა და მტვერი ციხის კედლებს მიაყარა.

ჩონჩხი გულსაკილით

ტროლებუსი ვაჟა-ფშაველას პროსპექტის ცხრასართულიანი სახლის მეორე სადარბაზოს პირდაპირ გაჩერდა. ყმაწვილები ჩამოვიდნენ და იქვე შედგნენ.

— გოგი, ფეხბურთის თავისუფლად მივუსწრებთ, ავიდეთ ჩემთან, ყავას მოვხარშავ, ცოტას დავისვენებთ და გავწვეთ სტადიონისაკენ, — უთხრა ამხანაგს ჯერ კიდევ უწვერულვაში მომალე ტანის შავგვრემანმა ახალგაზრდამ.

— არა, აქ დავიცდი, ფეხბურთის დაწყებამდე არც ისე დიდი დროა, ავტობუსები ჩვენ ხომ არ დაგვიცდის, — მიუგო გოგომ.

— თუ ჩემი ოდნავი ხატორი გაქვს, ამოდი. არ გრცხვენია, ბიჭო, ორ თვეში სკოლას დავამთავრებთ და ვინ იცის, როგორ გაიყრებიან ჩვენი გზები, სად ვცხოვრობ ხომ უნდა იცოდეს!

— კარგი, კარგი, მოვდივარ, — მიუგო გოგომ და ორივე ლიფტის ჯიხურს მიაღდა. ორ წუთში მეშვიდე სართულზე აღმოჩნდნენ, რეზომ ჯიბიდან გასაღები ამოიღო, კარები გააღო, შუქი ჩართო და ამხანაგს მისაღებ ოთახში შეუძღვა.

— დაბრძანდი, სადაც მოგესურვოს, მე სამზარეულოში შევალ და ყავას მოვხარშავ, — უთხრა მასპინძელმა, საძინებელ ოთახში შევიდა, წიგნების ჩანთა საწერ მაგიდაზე დადო და სამზარეულოს მიაშურა.

გოგომ ლამაზად მორთულ სასტუმრო ოთახში მრგვალ მაგიდას, სავარძლებს და წიგნების კარადაში ჩალაგებულ „ქართულ ენციკლოპედიებს“ თვალი შეავლო. ელნათურებით გაჩირაღდებული ჭალის შუქი „ბუფეტის“ მინას ეცემოდა და თვალს სჭრიდა. გოგი წამოდგა, რეზოს სამუშაო ოთახში შევიდა და საწერი მაგიდის კედელზე ჩამოკიდებულ, შავ ჩარჩოში ჩასმულ ლამაზი ქალის სურათს მიაჩერდა, ერთხანს უცქირა, შემდეგ თვალები დაბლა დახარა, იატაკს დააჩერდა, მალე თავი ასწია და კვლავ სურათს დაუწყო ცქერა.

— რა ნაცნობი სახეა, სად მინახავს ეს ქალი? — გაიფიქრა გოგომ და ახლა უფრო მეტი ცნობისმოყვარეობით მიაჩერდა ლამაზი, შავგვრემანი ქალის სახეს, რომელიც მის მეხსიერებაში კარგა ხნის უკან აღბეჭდილიყო.

— ყავა მზად არის, აქ მოვიტანო, თუ სამზარეულოში შევიდეთ? —

ჰკითხა რეზომ ამხანაგს, რომელიც გაქვავებული იდგა ერთ სურათს თვალს არ აშორებდა.

— გოგი, ხმას რატომ არ მცემ, ყავა მზად არის-მეთქი.

— ჰო, მე მეუბნები, კი წამოვალ, დაიცა, რეზო, ვინ არის ეს ქალი?

— დედაჩემი იყო, ხუთი წლის უკან დაიკარგა, ქიმიას ასწავლიდა მოსკოვის ქუჩაზე რუსულ სკოლაში. დილით ადრე დგებოდა, ხუთ ნოემბერს გავიდა სახლიდან და გაქრა. მამაჩემი კინალამ გადაჰყვა მაგის ჯავრს, ქვეყანა შეძრა, მაგრამ ამოდ, ბებიჩემიც შვილის ჯავრს შეეწირა, — მიუგო რეზომ.

— დაიცა რეზო, თქვენ უწინ რომელ ქუჩაზე ცხოვრობდით?

— ეს ბინა ორი წელია, რაც მივიღეთ, მანამდე ლიკანის ქუჩის დასაწყისში გვქონდა ორი პატარა ოთახი.

— სხვა სურათები თუ შემოგრა ცხონებული დედაშენის?

— როგორ არა, ახლავე გაჩვენებ,—მიუგო რეზომ; საძინებელ ოთახში შევიდა, კარადის უჯრა გამოაღო, ალბომი გამოიღო და დედის რამდენიმე სურათი გოგის გაუწოდა.

გოგიმ ერთ სურათს ხელი დაავლო, დააცქერდა და მისდაუნებურად წამოიძახა:

— არ ვცდები. ის არის, მე ისიც კარგად მახსოვს მანქანის ბოლო ორი ნომერი ორმოცდაერთი იყო.

— გოგი, რას ამბობ, მითხარი, შენი ჰირიმე, რა იცი დედაჩემის შესახებ! — წამოიყვირა რეზომ. ამხანაგს ორივე მკლავში ხელები ჩაავლო და აღელვებული მიაჩერდა.

— დაიცა რეზო, მეხსიერება არასდროს არ მალატობდა, ყველაფერს მოვიგონებ.

— აბა, შენ გენაცვალე, გამისკდა, ბიჭო, გული, მითხარი ყველაფერი.

— ჰო, იმ წლებში ბიძაჩემი ლიკანის ქუჩაზე ცხოვრობდა, მეორე სართულზე ორი პატარა ოთახი და სამზარეულო გვქონდა. სამზარეულოს ფანჯრები ქუჩას ზემოდან დაჰყურებდა. გავქურაზე ჩაიდანი იდგა, წყლის ადუღებას ველოდებოდი და ქუჩას გავცქეროდი, კარგად მახსოვს, მაშინ მეშვიდე კლასში ვსწავლობდი, ეს ქალი, — სურათზე მიუთითა გოგიმ, — ჩქარი ნაბიჯით ჩამოდიოდა დაღმართზე, როცა ძველებური „მოსკვიჩი“ მას დაეჯახა, მძღოლმა მანქანა დაამუხრუშა წაქცეული ქალი ხელში აიტაცა, მანქანაში შეიყვანა, ხელჩანთას ხელი წაავლო, საჭეს მიუჯდა და მანქანა ადგილიდან დაძრა. მე კარგად შევხედე გონდაკარგული ქალისა და მძღოლის შეწუხებულ სახეებს.

ძლივს მოგვარი თვალი მანქანის ბოლო ორ რიცხვს, მძღოლმა ქალაქში ალბათ საავადმყოფოში წაიყვანა-მეთქი, გავიფიქრე და ეს ამბავი დავგმე წყებას მივეცი. ჰო, სამი წლის უკან ის კაცი სიონის ტაძრის მახლობლად ნავთის წერტში ვნახე, მაგრამ ყურადღებაც არ მიმიქცევია, — უთხრა გოგომ რეზოს.

— ვაიმე, უბედურო დედაჩემო, გოგი, ბიჭო, ეს რა მითხარი, — წამოიყვირა რეზომ, ორივე ხელი თავში წაიშინა, მწარედ ამოიგმინა და პირჩაღმა ტახტზე ჩაემჭო.

— კარგი, რეზო, მე ვარ დამნაშავე, არ უნდა მეთქვა ეს ამბავი, — ჩუთი წელი არც ისე ცოტა დროა, გულზე ახალი წყლული გავიჩინე, მართალი გითხრა, ახლაც ვერ გავრკვეულვარ, თავშეკავება სჯობდა, თუ სიმაართლის თქმა, — თქვა გოგომ, სკამზე ჩამოჯდა და რეზოს დაღვრე-მილი მიაჩერდა.

რეზო წამოდგა, მას შუბლზე წაბლისფერი თმის კულულები ჩამოშლოდა, სახე გაფითრებოდა, თვალები ცრემლებით ამოვსებოდა და საცოდავად გამოიყურებოდა.

— არა, გოგი, შენ კარგად მოიქეცი, დიდ მადლობას მოგახსენებ, გვედრები, დავგეხმარე დედაჩემის მკვლელის ძებნაში, ახლა მოდი, ყავა მიირთვი და ფეხბურთზე უჩემოდ წადი, — უთხრა რეზომ ამხანაგს, რომელიც მასთან შედარებით ტანდაბალი და ჩაფსკვნილი აგებულების ყმაწვილი იყო, შავი, გრუზა თმები ზევით ჰქონდა ავარცხნილი, საოცრად მეტყველი თვალები ჰქონდა. მის ოდნავ მოგრძო პირსახეს შვენოდა საუღვანუშე შესამჩნევი ღინღლი.

— რას ამბობ, ბიჭო, ყავის დამღევი და ფეხბურთზე წამსვლელი ვარ ახლა მე? ხვალ სკოლაში გნახავ... ვიცი, რა უნდა გავაკეთო, ყორანივით შავი კაცია, ნიკაპზე დიდი შავი ხალი აქვს, სადაც არ უნდა გადავეყარო, ვიცნობ, მერე კი ვერსად გაიქცევა.

რეზომ ლიფტის კარებამდე მიაცილა, ბინაში დაბრუნდა, ტახტზე მიწვა, დედის სურათები გულზე დაიწყო, მწარე ფიქრებს მიეცა და დიდი ხნის შემდეგ ჩაეძინა.

* * *

სამი წელი იგლოვა ზურაბ მაჭავარიანმა საყვარელი მეუღლე თამარ გოგინავა, იგი ფიზიკის მასწავლებლად და ღირექტორის მოადგილედ მუშაობდა თბილისის ერთ-ერთ სკოლაში. ვიდრე სიდედრი ცოცხალი იყო, ობლად დარჩენილ მადონას და რეზოს მზრუნველობა არ მოჰკლებიათ. წესიერ და შრომისმოყვარე ოჯახში გაზრდილი ბავშვები,

სკოლაშიც სანიმუშო მოსწავლეები იყვნენ. რეზოს მათემატიკა იტაცებდა, მადონას — ისტორია და ლიტერატურა. დაკარგულ მეფეობაზე ფიქრმა მთლად გაათეთრა ზურაბი. სიდდარის სიკვდილის შემდეგ იგი იძულებული გახდა ცოლად შეერთო მისივე სკოლის ქართული ენის მასწავლებელი, ორმოც წელს მიღწეული ნუნუ კალანდაძე, რომელიც ბუნებით კეთილი, ბავშვებისმოყვარული, დაუზარელი და შრომისმოყვარე ქალი გამოდგა. მადონასა და რეზოს დედინაცვლის ცუდი სიტყვა არასოდეს არ სმენიათ.

— მამა, რეზო არ უნდა იყოს კარგად, ოთახში წევს, გულზე დედაჩემის სურათები დაუწყვია და ძინავს, — უთხრა მადონამ მამას, რომელიც სამუშაოდან გვიან მოვიდა, დამშეული სამზარეულოში შევიდა და მაგიდას მიუჯდა.

— ჰო, ზურაბ, მეც დავინახე, მაგრამ გაღვიძება მომერიდა, სადილისათვის ხელი არ უხლია, ყავა მოუხარშავს და არც ის დაუღევია, — უთხრა ნუნუმ ქმარს და საჭამანდით სავსე თეფში დაუდგა.

— წადი, შვილო, ტელევიზორი ჩართე და გაიღვიძებს, — უთხრა ზურაბმა მადონას.

ტელევიზორის ხმაზე რეზომ გაიღვიძა, ტახტიდან წამოიწია, იატაკზე დაცვენილი სურათები მაგიდაზე დააწყო და ამასობაში ოთახში მამა და და შევიდნენ.

— რა მოგივიდა, შვილო, ცუდი ხომ არაფერი შეგემთხვა?

— არაფერი, ისე ვარ უგუნებოდ.

— კი მაგრამ, აღარ უნდა გვითხრა, რაშია საქმე? — უსაყვედურა მადონამ.

რეზო ხმას არ იღებდა, მამასა და დას მისჩერებოდა, მერე თავი ველარ შეიკავა და ცრემლები გადმოსცვივდა.

— შვილო, რა მოგივიდა, კიდეც რა უბედურებაა ჩემს თავზე, — წამოიყვირა ზურაბმა, რომლის ხმაზე ცოლიც იქვე გაჩნდა.

— დედაჩემი მანქანას მოუკლავს, — აღმოხდა რეზოს და ტირილს უმატა.

— ვაიმე, დედილო, — წამოიყვირა მადონამ.

— რას ამბობ, შვილო, დაწყნარდი, დაწვრილებით მომიყევი ყველაფერი. — უთხრა აღელვებულმა მამამ შვილს, რომელმაც ყველას გასაგონად უთხრა გოგი მეიფარიანის მონათხრობი.

ოჯახში მწუხარებამ დაისადგურა. ჯერ ხმას არავინ იღებდა, საძინებელ ოთახში ჩუმად იცრემლებოდა მადონა, ტიროდა დედინაცვალიც.

უცებ კარებთან ზარის ხმა გაისმა, მადონა წამოდგა, კარები გააღო, შესასვლელთან დაბალი, შავგვრემანი ყმაწვილი იდგა.

— ვინ გნებავთ? — ჰკითხა ქალიშვილმა.

— მე რეზო მინდა, ამხანაგი ვარ, — იყო პასუხი.

— მობრძანდით!

— გოგი, შენა ხარ?

— მამა, ეს არის ჩემი თანაკლასელი გოგი მეიფარიანი.

ყმაწვილს სახეზე აღელვება ეტყობოდა, მაგრამ მის აზრიან თვალს არ გამოჰპარვია ოჯახში გამეფებული მწუხარება.

— რეზო, მე ვიყავი სიონის უბანში, ვნახე ის ნავთის წერტი, სადაც ორი გამყიდველი მუშაობს, უფროსია სწორედ ის კაცი, რომელსაც მე ვეძებდი. ეჭვი რომ არ აეღო, ვიდრე ქალი გამყიდველი მარტოკა არ დარჩა, სავაჭროში არ შევსულვარ. როგორც კი ის წყეული წავიდა, რუსის ქალმა მითხრა მისი ვინაობა, იგი მემედ იდრისის ძე ისმაილოვია.

— მადლობა, შვილო, ყველაფრისათვის მადლობა, ჩემი თამარის მკვლელს თუ სამაგიერო მიეზღო, ეს მხოლოდ შენი წყალობით მოხდება, როგორც მითხრეს რეზოს დღეს სადილი არ უჭამია, დაჯექი ჩვენთან ივანეზე, არ დაგაგვიანებ, სახლში ტაქსით მიგიყვან, — უთხრა ზურაბმა გოგის.

— მადლობთ, ბატონო, ვერ დავიცდი, სახლში მელოდებიან, თუ სადმე საჭირო დავრჩე, ყველაფრისათვის მზადა ვარ, მაპატიეთ, კარგად იყავით, — მიუგო გოგომ, სკამიდან წამოდგა და კარებს მიაშურა.

* * *

— აი, ავტოინსპექციის ცნობა, — უთხრა პროკურორს გამომძიებელმა ბორის გვიჩიძემ და ქაღალდი გაუწოდა. პროკურორმა ცნობა ხმამაღლა წაიკითხა: „ქ. თბილისის ავტოინსპექცია ადასტურებს, რომ ათას ცხრაას ოთხმოცდაოთხი წლის ნოემბერში მემედ იდრისის ძე ისმაილოვს ჰყავდა პირველი გამოშვების სისტემის მანქანა „მოსკვიჩი“, რომლის სახელმწიფო ნომერი იყო „ი 16-61 გგ“.

— მოსწავლე თუ დაკითხეთ? — ჰკითხა პროკურორმა და მელოტ თავზე ხელი გადაისვა.

— დიახ, დავკითხე და იმას, რასაც გოგინავას ქმარი ზურაბ მაჭარაიანი განცხადებაში წერს, გოგი ილიას ძე მეიფარიანი ყველაფერს ადასტურებს.

— შემთხვევის ადგილი თუ შეამოწმე?

— ლიკანის ქუჩაზე ვნახე უბედური შემთხვევის ადგილი, ის ბინა და სამაგარეულო, საიდანაც მეიფარიანმა შეხედა მანქანის დაჯახების სურათს და შემდეგ მომხდარ ფაქტს, — იყო პასუხი.

— რას აპირებთ? — კიდევ ჰკითხა პროკურორმა.

— ისმაილოვი პატიმრობაში უნდა ავიყვანოთ, — მიუგო პროკურორს გვიჩიქმ, რომელმაც შუბლთან შეთხელებულ ჰალარაშერელ თმანე ხელი გადაისვა, სიგარეტი ამოიღო, პროკურორს გაუწოდა, ასანთს გაკრა და ორივემ გააბოლეს.

— მართალი ხარ, დაუპატიმრებლად დაკითხვის წარმართვა არ გამოდგება, შეიძლება გაიქცეს და ძებნა გაგვიჭირდება, მეიფარიანის შესახებ მათემატიკის სკოლა-ინტერნატიდან საუკეთესო დახასიათება მოვიდა, მისი ჩვენება ძიებისათვის დასაყრდენია, ისმაილოვს ხვალვე დააპატიმრებ. — დაასკვნა პროკურორმა.

* * *

გამომძიებელ გვიჩიძის გვერდით კიდევ ორი ადამიანი იჯდა, ქალი და ახალგაზრდა მამაკაცი. ოთახში შემოიყვანეს წვერმოშვებული, ფერდაკარგული ისმაილოვი, რომელიც გამომძიებლის ნებარვით მაგიდასთან დაჯდა.

— ისმაილოვ, რამდენი დღეა პატიმარი ხარ?

— ჩუდმეტი დღე არის ბატონო, — იყო პასუხი.

— მაშ თქვენ ამბობთ, რომ მანქანა არასოდეს გყოლიათ და არც ახლა გყავთ.

— არა, ბატონო, მე მანქანა არა მყავდესა.

— ქალბატონო ნინო, წაუკითხეთ ისმაილოვს ავტოინსპექციიდან მიღებული ცნობა. — მიმართა გამომძიებელმა გვერდით მჯდომ ქალს, რომელიც ცნობისმოყვარეობით მისჩერებოდა პატიმარს.

ნინომ ცნობა ხმამაღლა წაიკითხა.

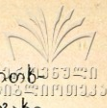
— ახლა რას იტყვი, ისმაილოვ?

— მართალს წერენ, ბატონო, მყავდეს „მოსკვიჩი“ და გავყიდე.

— მემედ, შენ ოჯახის კაცი ხარ, ცოლისა და ხუთი შვილის პატრონი, ნახევარი საუკუნისათვის მიგიღწევია, ჩვიდმეტი დღეა ზიხარ და სიმართლეს არ ამბობ, სიმართლის თქმა სასჯელს შეგიმსუბუთქებს, გირჩევ სიმართლე დროულად აღიარო. გაიგე, რას გეუბნები, თუ რუსულად გითხრა?

— გავიგე, ბატონო, მე არაფერი არ ვისი და რა უნდა გითხრა, იყო პატიმრის პასუხი.

— ალიოსმან, უთხარით ისმაილოვს აზერბაიჯანულად, რასაც ახლა ქართულად გეტყვი, — მიმართა გვერდით მჯდომ მამაკაცს, რომელიც გულდასმით უსმენდა დაკითხვის მსვლელობას.

— ისმაილოვ, შენ ბრალი გედება იმაში, რომ ათას ცხრაას ოთხმოცდა ოთხი წლის ხუთ ნოემბერს ლიკანის ქუჩაზე მანქანა ღდააჯახე თამარ ანტონის ასულ გოგინავას, გონდაკარგული ქალი მანქანაში შეიყვანე, ქუჩაში დაგდებულ მის ხელჩანთას ხელი წაავლე, საჭეს მიუჯექი და მანქანა ადგილიდან დასძარი. იქვე ექვსი მეტრის მოშორებით ამ სურათს სამზარეულო ფანჯრიდან უცქეროდა თორმეტი წლის მოსწავლე, რომელმაც კარგად დაიმახსოვრა გულწასული ქალისა და შენი სახე. ბავშვს ეგონა, ქალი საავადმყოფოში წაიყვანე და შემდეგ ეს ამბავი დაეიწყებას მიეცა. წინა დაკითხვაზე მოსწავლე გოგი მეიფარიანმა შენი თანდასწრებით ყველაფერი თქვა და ჩვენებაზე ხელი მოაწერა. როგორც ქმარი ზურაბ მაჭავარიანი ამბობს, თამარ გოგინავას ჰქონდა ოქროს ორი ბეჭედი, საყურე და ოქროს საათი. გირჩევ აღიარო, რა უყავი მიცვალებული და ხსენებული ნივთები.

ალიოსმანმა გამომძიებლის ნათქვამი პატიმარს სიტყვა-სიტყვით გადაუთარგმნა მშობლიურ ენაზე.

— ბატონო, ქმარი ტყუილს რატომ იტყვის, ოქროს საათი არ იყო, უბრალო საათი ქონდეს, — დაუფიქრებლად წამოსცდა ისმაილოვს.

— კარგი, მჯერა, რომ უბრალო საათი იყო, მაგრამ მიცვალებული სად წაიღე?

— ოჰ, ალაჰ, კასი არა ხარ, ქალი მოკვდარი იყო და დავმარხე, იცხეში ზომ არ წავიდოდეს, შვილები უპატრონოდ დარჩებოდეს, — ხმის კანკალით თქვა პატიმარმა და თავი უმწეოდ გააქნია.

— საათი, ბეჭდები და საყურე რა უყავი? — ჰკითხა ნინომ.

— ყველაფერი ცოლს მივესი, მაგან ქურთებში გაყიდა.

გამომძიებელმა პატიმარს და დამსწრეთ ჩვენებაზე ხელი მოაწერინა და ისმაილოვი გაიყვანეს.

* * *

ოცსაჯდომინ ავტობუსში, საჯდომებს შორის იდო თუნუქის ვიწრო კუბო, ორი ბარი და რეზინის ხელთათმანი, ავტობუსს მიჰყვებოდნენ აგრეთვე სამი მილიციელი და პატიმარი.

ავტობუსის უკან მიდიოდა „ვოლგა“, რომელშიც ისხდნენ პროკურორი, პატალოგანატომი გურამ ლომიძე, გამომძიებელი გვიჩიძე და ზურაბ მაჭავარიანი.

მანქანები ქალაქ რუსთავს ორი კილომეტრით გასცდნენ და, ტრიალ მინდორზე, გზიდან გადაუხვიეს, აგვისტო იწურებოდა, საშინლად ცხელია, ორი კილომეტრი რომ გაიარეს, გამოჩნდა ფერდობი, რომლის

ქვემოთ იყო ორი დაბალი ბუჩქი. მძღოლებმა ფერდობთან შეაჩერეს, კუბო, ბარები, ხელთათმანები ჩამოიღეს და პატიმარი წამოიყვანეს. მილიციელმა ისმაილოვს წინ გაძლოა უბრძანა და „ნაგანი“ მოიმარჯვა. ისმაილოვი ფერდობზე ჩავიდა, მას უკან იარაღმომარჯვებული მილიციის უფროსი სერჟანტი მიჰყვებოდა. ყველანი დაღმართზე დაეშვნენ. ისმაილოვმა ბალახი ფეხით გადასწია, ორი ნაბიჯი გადადგა და გამოჩნდა ქვის მოკლე ლოდი, რომლის ახლოს დაბალი ბორცვი შეიმჩნეოდა.

— აქ უნდა მოუთხაროს, — ხმის ჩაწყვეტით თქვა პატიმარმა და თავი უმწეოდ გააქნია.

— აილე ბარი, რას ელოდები, დამარხვის დღეს ხომ მარჯვედ იყავი, — უსაყვედურა გამომძიებელმა, რომლის გვერდით ფერდაკარგული ზურაბ მაჭავარიანი იდგა, პროკურორის ნერვიულობა ეტყობოდა და სიგარეტს ზედიზედ ეწეოდა. პატალოგანატომს უბის წიგნაკი და ავტოკალამი მოემარჯვებია და გამალებით რაღაცას იწერდა. ისმაილოვს მილიციელიც დაეხმარა. ორი ბარის პირი მიწა მოთხარეს და გამოჩნდა ადამიანის ზემო კიდური. ზურაბს ქვითინი აუვარდა.

— ხელთათმანების გაჩენა ძელებს ხელი არ ახლოთ. — წამოიყვრა ექიმმა. ხელთათმანები გაიკეთა და ჩონჩხს მიწა მოაშორა. თავის ქალა, ნეკნები და კიდურები გაუხრწნელი აღმოჩნდა. ყველა გააკვირვებულ იმან, რომ ჩონჩხს ყელის მალაზე ეკიდა გაყვითლებული, ჟანგმოდებული ყელსაბამი, რომლის დანახვაზე ზურაბმა თავი ველზე შეიკავა და აქვითინდა.

— ომში დაკარგულ ძმის სურათს ატარებდა საწყალი, ეტყობა დამარხვის დროს ამ მხეცმა ვერ შენიშნა და მიწაში ჩააყოლა, — თქვა ზურაბმა და მდუღარე ცრემლი მოიწმინდა.

ფოტოაპარატი მოიმარჯვეს, რამდენიმე სურათი გადაიღეს, ჩონჩხი კუბოში მოათავსეს, ოქმი შეადგინეს, ყველას ხელი მოაწერინეს და გეზი თბილისისაკენ აიღეს.

ხომ არ მოგწყინდა?

„ხომ არ დაბერდი, ძმაო მგოსანო...“

შ. როჟვა

ზეცამ სპეტაკი სული მოგთხოვა
და უღმობელი ხელით მოგცელა,
ო, რა უღვთოა ეს შემოდგომა
და რა მწარეა ეს ფოთოლცვენა!
მიდიხარ,

გზებზე უკვე შებინდა,
ჩამოეფინა მწუხრის ფარდები
და „საქართველოს ეზოებიდან“
იკრემლებიან ქორთა ვარდები.
მიდიხარ.

სხვა რა გსურდა დიდება —
სუფთა სინდისით,
სუფთა ხელებით,
ამოდუღდება მარგალიტებად
შენი ლექსები ქედუხრელები.
მიდიხარ,

„ფრთები“, ფრთები ინდომე,
რომ სამარეშიც ჩაგყვეს ოცნება,
გადაუქროლებ ქართველის

მინდორ-ველს

„სიკეთედ“, „ნდობად“,
პატიოსნებად.

გვერდით ჩვენს დიდ ძმას

სძინავს უკუნით.

(ვინძლო, ფიალა მანდ

გამოსცალოთ!)

შეხმინა შენი ბუბუნით:

— ხომ არ მოგწყინდა, ძმაო

მგოსანო?

თ ე ნ დ ე ბ ა

„მოდიო, ერთმანეთს უოვე-
ლთვის ღიმილით შევხვდეთ,
რადგან ღიმილით იწყება ხიუ-
ვარული“.

დედა ტერეზა.

ანთებულ სანთლით
(მარტო ხელში? — სულშიც
უნთია),

მუხლჩაუხრელად
რამდენ ტკივილს ღამე უთია!
სადაც გაჩნდება —
მტირალს თვალზე აშრება
ცრემლი,

ტკბილდება ლუკმა
მორთმეული დამაშვრალ ხელით;
არც საფიქრალი დაეღევა,
არც იმედები,
სწამს, არაკაციც განკაცდება
მისი ვედრებით...

ჩვენი ლოცვებიც შევაშველოთ,
ჰოი, დედანო,
რომ სიყვარულმა ინავარდოს
უკიდებანოდ,

„უსიყვარულოდ
მზე არ სუფევს ცის კამარაზე“,
ძალდომიერობას დააჩოქებს —

ცივს და ამაზრზენს.

ჰე, საქართველოვ,

ცა გეხუროს

ვარსკვლავდაყრილი,

რომ არც ცხრა მარტი

გამეორდეს,

არც ცხრა აპრილი,
დაკნინებული,
ნირწამხდარი არვის ენახო,
და შენი სულის სიდიადე
ვერვინ შელახოს.
თენდება,
მრავალ ჭირთამთმენო ჩემო
მამულო,
საბედნიეროდ,
საალერსოდ,

სასიყვარულოდ...
ერი და ბერი ახლა ერთი
ფიქრით ავენთოთ —
ამ ცოდვილ მიწას
მზე დაადგეს უდასავლეთო.
მზე, მზე გააშრობს
სისხლის გუბებს, ცრემლის
ღელესაც...
ღმერთს ვუყვარვართო —
ირწმუნება დედა ტერეზა.

პატარა ანას

ანა, ანო, ანუკი, ანუკელა პატარა,
ყველა შენ გეფერება — „თამთალაც“ და „ნატალაც“.
გადარიე „ბებონა“ „დედანა“ და „მამალა“,
ღარბი, უსაქმურივით, დაგდევს მთელი ამაღა.

აი, მოდის „ნანალა“, გული შვებით ევსება,
„დეიდანა“ შორიდან ტკბილად გეალერსება.
— „კაკ-კუკ“ — ფანჯრის მინაზე გიკაკუნებს „ოგეგი“,
ხატი ხარ თუ თილისმა ყველას გული მომგები.

შენ ის ქალი არა ხარ, სიტყვა ქარს გაატანო,
რომ გვიბრძანებ:
— „ატანდა“!

მხრებით უნდა გატაროთ.
განაჩენი მტკიცეა, არ გჩვევია გადათქმა,
თქვი და — „გელი“, „ღუდანა“ და „ავანაც“ გადადგა.
შენი შემშინებლები ყველა ერთად კრულ იყოს,
ყველას მოგიგერიებს, ყველას მოკლავს „ქუნიკო“.
ახლა ერთი წლისა ხარ და საყვარლად ჟღერტულე,
ოთხმოცის რომ გახდები მაშინ „ჩაბულბულე“,
შვილებს და შვილიშვილებს მოუყევი სუყველას:
— იყო, არა იყო რა, იყო ერთი „ქუნელა“,
ისე მაგრად ვუყვარდი, არ იცოდა რა ექნა,
დაჯდა, ჯღაბნა ქალღლი, ლექსიაო ასე თქვა.
პაწაწინა მერცხალო, ფრთა გაშალე ძლიერი,
მინდა შემოგხაროდეს ამერი და იმერი,

მინდა სადარდებელი გულში აღარ გაივლო,
გაიფურჩქნე, გამზევდი გაზაფხულის ყვავილო!
დაგათროს და დაგატკობს ია-ვარდის სურნელმა.
შენს მტრებსა და ორგულებს ყველას მოკლავს „ქუნელი“.

* * *

ვიცი ის ქალი, — სათნო და წრფელი,
და მინდა ჩემებრ იცოდეს ყველამ,
მომძის საშველად გაწვდილი ხელით.
მომძის ტკივილით იწვის და ღელავს.

მეორეც — ვიცი რაზე „გარჯილა“:
რამე შემატოს საკუთარ „სოროს“,
ცხოვრობს თავისთვის — მშვიდად და თბილად,
და ღმერთმა იცის, რაისთვის ცხოვრობს.

ნური ჩხაიძე

საყვარელი

გაზაფხულის მოწმენდილ დილით, მწვანეში და ყვავილებში ჩაფლულ ზღვის სანა-
ბიროზე, ფეხბურთის სტადიონის გვერდით გადავროხნილ ვეება ევკალიპტების ქვეშ,
ველურად მიგდებულ მორჩილ მოედანს მოულოდნელად ტრაქტორი მიადგა.

თეთრეულის გასასრობი თოკები და ბაგირები ჩამოხსნეს და ჰაიდა... აღესილი
ბუნლუხებით მოედანი თვალის დახამხამებაში გადახნეს. აყვავებული ხეები და
ბურქები უმოწყალოდ ამოძირკვეს. ჰაერში ახალგადაბრუნებული სველი მიწის მძიმე,
ნესტიანი სუნე იდგა.

მოედნის ირგვლივ ტურისტული კარვებით ჩამწყრივებული ძველი ფიცრულებიდან
ქალები გამოცვივდნენ და ტრაქტორს წივილ-კივილით გამოუდგნენ, მაგრამ უშედეგოდ,
მწვანე ხასხასა მოედნის ნაცვლად ხრეშისა და ტალახის გორაკები აღიმართა.
ტრაქტორის კაბინიდან მხარბეჭიანი, ტანმაღალი, ახალგაზრდა გადმოვიდა, სპორ-

ტული ლურჯი მაისური გაისწორა და აქოთქოთებულ ქალებს დამზიდებელს დაუწყო:

— გენაცვალეთ, ნუ ღელავხარ... ნუ ნერვიულობთ. მთავრობამ ასე გადაწყვიტა ჩვენც მის გადაწყვეტილებას ვასრულებთ. სულ მალე თქვენს ქონებებს აიღებენ და ახალ ბინებს მიიღებთ. აქ კი თანამედროვე, კეთილმოწყობილი საცურაო კომპლექსი გაიჭიმება. თქვენს ბავშვებს დიდი ხნის ნატვრა და ოცნება აუსრულებათ. ცურვას და წყალბურთს ვასწავლით. თქვენც მალე ახალ ბინებს მოგილოცავთ... — ცდილობდა იგი გაანჩხლებული ქალების დაწუნარებას და აღმასკომის გადაწყვეტილებას ჰაერსაფრიალებდა.

ქალები მაინც არ ცხრებოდნენ და თავისას გაიძახოდნენ:

— გვატყვილებთ!

— მასე ბევრჯერ გავაცურეს!

— ახალ ბინებს არავინ მოგვცემს!

— დაგვაყენეთ ქონებახეში.

— ჩვენთვის გამოყოფილი ბინები დიდი ხანია სხვებს მიჰყიდეს!

— ამ მოედანზე სარეცხს ვაშრობდით!

— ჩვენი ბავშვებიც აქ თამაშობდნენ!

— ეს მცენარეებიც ჩვენ დავრგეთ. პაპანაქებაში ჩრდილში თავს ვაფარებდით!

— რატომ თავიდან არ შეგვეკითხეთ?

— სასწრაფოდ გაიყვანეთ ტრაქტორი!..

— ეს რა უკუღმართობა დაგვმართეთ!

— მალე ჩვენი კაცებიც გამოჩნდებიან და კუდით ქვას გასროლინებენ. სჭობია აქაურობას დროზე გაეცალოთ! — დამუქრნენ კიდევ.

ახალგაზრდა უკან არ იხევდა. უხერხულად იღიმებოდა და ერთსა და იმავეს მეახეჯერ იმეორებდა. ტრაქტორი ისევ გუგუნებდა და მოედანი სულ ორმოვებით გადასერა. მალე მამაკაცებიც გამოჩნდნენ და შეიქმნა ერთი გაწევ-გამოწევა. ახალგაზრდამ ისევ თავიდან დაიწყო ახსნა-განმარტებები. თან ხელებსაც იშველიებდა. ყველას უხსნიდა, რომ საცურაო კომპლექსი აუცილებლად სჭირდებოდა მომავალ თაობას. და ეს საქმე აღმასკომის დონეზე იყო გადაწყვეტილი. იგი ლაპარაკობდა დინჯად და გარკვევით. ცურვა ყველასათვის საჭიროაო, ხაზს უსვამდა. შემდეგ იქვე მდგომ აცრემლებულ ბავშვებს მიუახლოვდა, სათითაოდ მოეფერა, მთელი ჯიბე კამფეტები ჩამოურიგა და ანუგეშა: — ნუ იკურცხლებით მალხაზებო, გენაცვალეთ, ბურთის სათამაშოდ ამოდენა სტადიონი გაქვთ. აქ საცურაო აუზები გელირსებათ და იკუჟმაღავებთ. სახტუნაოდ გაქვთ საქმე... დაგვენხმარეთ ქვების და ღორღის გაზიდვაში.

— მართლა ბიძია?

— როდის? — ხასიათზე მოვიდნენ პატარები და კამფეტებს ცუცქნა დაუწყეს.

— მალე, გენაცვალეთ, ჩემო მერცხლებო, სულ მალე. მაშინ ყველამ მოდით ცურვაში სავარჯიშოდ, ჩემთან. — გაუღიმა მათ და თავისი საქმე განაგრძო. მალე გახალისებული ბავშვებიც მხარში ამოუდგნენ.

ეს ახალგაზრდა კაცი გახლდათ ცნობილი სპორტსმენი, წყალბურთელი, მოცურავე და მწვრთნელი, პედაგოგი დათო საყვარელიძე. ახლო ნაცნობ-მეგობრები და ბავშვებიც მას აღერსით „საყვარელას“ ეძახდნენ.

ბოლოს საყვარელამ ყველანი ერთად შეკრიბა და აღმასკომის დადგენილება ორჯერ ხმამაღლა წაიკითხა. მასში ხაზგასმით იყო ნათქვამი: ფიცრულებში, საერთოდ ხალხი აღარ უნდა ცხოვრობდესო. ამ ქონებახეში მცხოვრებნი, პირველ რიგში, ორიოდე თვეში აუცილებლად მიიღებენ ახალ ბინებსო, აქ საცურაო კომპლექსი აშენდებაო.

მსმენელები ოდნავ დაშვიდდნენ. მამაკაცები საყვარელას სიტყვის კაცად იცნობდნენ და გაკვირვებულნი ეკითხებოდნენ:

- მართლა ორიოდე თვეში მოგვცემენ ბინებს?
- ვითომ დაგვადგება საშველ-სახილბელი?

თან აღმასკომის დადგენილებას წაღმა-უკულმა ჩაჰკირკიტებდნენ.

დადგენილება საიმედო ჩანდა და კარგა ხნის ყუყინ-ქაქანის შემდეგ დაუშვინდნენ.

ამას წინათ დათომ ფიჭულტურის კომიტეტში და საქალაქო საბჭოს აღმასკომში დასვა საკითხი, აქ ზღვის სანაპიროზე საცურაო კომპლექსის აშენების შესახებ. გუშინ, როგორც იქნა აღმასკომმა სათანადო გადაწყვეტილებაც გამოიტანა. დათომაც, აღარ გადაიფიქრონო, აღმასკომს აღარ დაელოდა, თავად შეუთანხმდა ნაცნობ ტრაქტორისტს და პირველი კვალიც გაიყვანეს.

მეორე დღეს სპორტსმენები და მოსწავლეებიც მიუსია ბარებით, წერაქვით... არ-ქიტექტორიც გამოძებნა და სასწრაფოდ პროექტიც შეადგინა. ხელმძღვანელობაც სიტყვას ველარ გადავიდა და მხარში ამოუდგა. ბულდოზერები, ექსკავატორები, ამწეები, სხვა მშენებლობებიდან აქ გადმოიხროლეს, ხუროები და კალატოზებიც გამოუყვეს, სულ რა-ღაც ორიოდე თვეში, ქოხმახებში მცხოვრებთ ბინები მისცეს. მალე აუზებში წყალი გაუშვებს.

გახარებული ბავშვები დღე და ღამ შიგ კეუმპალაობდნენ. მათი პირველი მწვრთნელიც საყვარელა გახლდათ.

„საყვარელას საცურაო კომპლექსი“ მთელ ქალაქში გახდა ცნობილი. იგი თანდა-თანობით გაფართოვდა და დამშვენდა.

ოვალისებური ფორმის, მწვანედ, ღურჯად და თეთრად შეღებილი ტრიბუნებით, საზღვარგარეთული ფერადი ფილებით მოპირკეთებული აუზებით.

იქვე აღიმართა ორსართულიანი ადმინისტრაციული შენობა: მისაღებით, გასახდე-ლებით, ცივი და ცხელი შხაპებით, კომპიუტერებითაც კი. მოკლედ თვალსა და გულს ახარებდა. დათოც მის დირექტორად დანიშნეს.

კომპლექსს ირგვლივ ცადაზიდული ეკალიბტები აშვენებდნენ. ქოხმახების ადგი-ლას ლამაზი პარკიც გაშენდა, ძირითადი, სათადარიგო და წყალბურთის აუზები სულ მწვანეში იყო ჩაფლული.

ძირითადში ბიჭები კეუმპალაობდნენ, სათადარიგოში — გოგონები.

აუზებზე თაღოვანი ხიდეები გადეს. მათ ქვეშ, მოფარებულად ახალბედები იწყებ-დნენ ცურვის შესწავლას. ტრიბუნების წინ უკვე გაწვრთნილები ცურავდნენ. ძი-რითად აუზში შეჩიბრებისათვის ათი საცურაო ბილიკი გაიჭიმა. ისინი გრძელ თოყებზე აკინძული სხვადასხვა ფერის რეზინის რგოლებით გაიტხრა და დაინომრა. ცალკე აუზში ბადეები გააბეს წყალბურთელთათვის.

წყალბურთელიც, რა თქმა უნდა, კარგი მოცურავე უნდა იყოს, ისე ვერ ითამაშებს და წყალბურთელებსაც ხოლმე მოცურავეებიდან არჩევდნენ.

აუზებში წყლის ტემპერატურა ყოველთვის 300 აჭარბებდა.

ცნობილ მხატვარს კომპლექსის კედლები სასახელო სპორტსმენთა პორტრეტებით მოახატინეს. ყველგან გაიკრა ლამაზი ტრანსპარანტები სხვადასხვა წარწერებით: „კეთი-ლი იყოს თქვენი მოზარდანება“, „ფიზიკური კულტურა და სპორტი ყველასათვის“, „ხა-ლხის ჯანმრთელობა ქვეყნის სიმდიდრეა“, „ნიშნისნობიდან ოლიმპიური მედლისაკენ“, „ჯანმრთელი ბავშვები ჩვენი მომავალია“, „ცურვა ყველამ უნდა იცოდეს!“ აუზებში უშუალოდ მოჩრიალებდა კამყამა და გამჭვირვალე მტკნარი წყალი. თუმცა სიღრმე

სამ მებრს აჭარბებდა, ფსკერი მაინც სარკესავით მოჩანდა. გაიყვანეს წყალში ფერადი განათება. აღმოსავლეთის ტრიბუნების წინ დიდი სპორტული საათი აღმოჩნდა, — წუთებისა და წამების აღმნიშვნელი ისრებით. მოიწვიეს სხვა მწვრთნელებიც და სისხამ დილიდან გვიან საღამომდე იყო მათი ორომტრიალი.

ჩვეულებრივ, საყვარელა ყოველთვის ბილიკების თავში დადებოდა, ბოლოში სხვა მწვრთნელები და ხმამაღლა იძლეოდნენ განკარგულებლებს:

- წყალში ისარივით გადაეშვი, გენაცვალე!
- ფეხები ამოძრავე!
- წინ, ცურვით!
- უკან, პირადმა!
- ზურგით!
- ორივე ხელი ამოძრავე, გენაცვალე!
- ბრასი, მხარული!
- კროლი! ბაყაყური! გენაცვალე!
- ბატერფლაი, დელფინივით! ჩემო კარგო!
- სინქრონული!
- უფრო სწრაფად!
- სწორია!
- ერთი! ორი! სამი! — შემდეგ ტაშით აგრძელებდნენ თვლას.

ბავშვებზე მონდომებით ცურავდნენ: ყურყურმალბდნენ, ყვინთავდნენ: კროლით, ბრასით, ბატერფლაით, მკერდით, ზურგით, გვერდებზედაც, შერეულად, სინქრონულად... ერთმანეთს ეძიებოდავობდნენ. სურდა ფულს ან სათვალეს წყალში განგებ ჩაგდებდნენ და თვალის დახამსამებაში ფსკერიდან ამოჰქონდათ.

მისაღებში ყოველდღე ბავშვების გრძელი რიგი იდგა. ისინი განრიგით მოდიოდნენ სავარჯიშოდ და ახლებიც მოჰყავდათ.

იქვე „ფეხბურთის“ სტადიონზე ხშირად იყრიდნენ თავს სპორტის „დამწვარი“ გულშემატკივრები, კამათობდნენ სპორტზე, განსაკუთრებით ფეხბურთზე, მსჯელობდნენ საყვარელას სპორტულ კომპლექსზე და მოცურავე ბავშვებსაც დიდი სიყვარულით შეჰყურებდნენ.

დღით ჩვილი ბავშვებისათვისაც ცალკე აუზი გააკეთებინა და ყველას სალაპარაკო-საკამათო სწორედ ეს იყო. ფეხაუდგმელი, ძუძუს ბავშვის ცურვა თავიდან არც სჯეროდათ, მაგრამ მაღე დარწმუნდნენ და აზრიც შეიცვალათ. ფეხაუდგმელებმა მოზრდილებზე უფრო ადვილად აითვისეს წყალზე ტივტივი და ერთობ სასაცილოდ ამოძრავებდნენ ფუნჩულა კილბურებს. ჭერ ფეხზე ვერც დაბაჯბაჯებდნენ, წყალში კი არ იძირებოდნენ.

ცურვა კარგი მკურნალიც აღმოჩნდა. ბევრს კილბურების თანდაყოლილი, სიმრულე გაუსწორა. სისხლძარღვების და გულის მოძრაობა გაუმჯობესა. სახსრების ქრონიკული ანთება ჩაუქრო. სიმსუქნეში დააკლებინა, სხეული დაუკუნთა. ყელ-კისერი დაუგრძელა, ძალა და გამბედაობა შეჰმატა, რაზბიანებს მკერდი და ხერხემალი გაუსწორა. სიგრძე შეიდაც მოიმატნენ. ყოველივე ეს ხდებოდა ქირურგიული და თერაპიული ჩარევის გარეშე, — ცურვაში ყოველდღიური ვარჯიშით.

მოკლედ, საცურაო აუზებში ბავშვების ტევა აღარ იყო. მთელი ქალაქი საყვარელაზე ლაპარაკობდა. საყვარელა საყვარელიც გახდა ერთად ერთი და განუშეორებელი კაცი, სახელითაც, გვართაც, სასიათითაც და საქმიანობითაც.

საქმე იქამდე მივიდა, რომ ექიმებმაც აღიარეს ცურვის დიდი სამკურნალო მნიშვნელობა.

ნელობა. ცნობილმა ბავშვთა და ქალთა ექიმმა, გინეკოლოგმა გულნარა ხავთაძამ თავისი რახიტიანი შვილი, თენგიზი აქ მოიყვანა ცურვაზე. ბავშვს მალე სერხემალიც გაუსწორდა და საუკეთესო მოცურავე. — სპორტსმენი დადგა.

ამის შემდეგ საყვარელას ავადმყოფ ბავშვებს სავარჯიშოდ, თავად გულნარა ხავთასიც უზგავნიდა. მანვე შეადგინა სათანადო სამკურნალო ვარჯიშების განრიგი და თანმიმდევრობა. რანაირ ბავშვებს არ შეხვდებოდით აქ... თეძოამოვარდნილებს, ფეხ-მონგრეულებს, სერხემალგამრუდებულებს, ქეციანებს, წყლულიანებს, პინგვინივით მსუქნებს. ვარჯიშის შედეგად კიდურები, თეძო და სერხემალი უსწორდებოდათ, ქეცია და წყლული ურჩებოდათ, ტანწერწეტანი ხდებოდნენ, სუნთქვა უუმჯობესდებოდათ. ადრე წყლის მოშიშარი, იხვებივით დასრიალებდნენ, უსუსურებს მკერდი და მკლავები დაეცნათ, მსუქნებს — დაბაბი გაუქრათ. ნერვულ ავადმყოფებსაც კი უკეთესობა დაეტყოთ. ზოგნი მტკნარსა და ზოგნიც ზღვის მარილიან წყალში ბანაობდნენ. მათ შორის ამაყად ჩადგებოდა დათო საყვარელიც და მისი იყო ეს ქვეყანა. მთელ დღეს ციბრუტოვით ტრიალებდა. დაღლასაც ვერ გრძნობდა. ზოგჯერ თავისი ბავშვობაც გაახსენდებოდა. მაშინ სხვა დრო იყო, საცურაო სპორტს მაინცდამაინც არ მისდევდნენ, პატარაობიდანვე მრავალნაირი სპორტით გატაცებულს თავიდანვე სწორედ ცურვაში ჰქონდა დიდი წარმატებები: მედლები, გერბი, სიგელები, სამკერდე ნიშნები და სხვა ჯილდოებიც. სპორტის ოსტატიც გახდა.

დათოს ცურვისადმი ასეთ მისწრაფებას თავისი საფუძველიც ჰქონდა. სოფელში, შვილიოდე წლის ბიჭი, პატარა მდინარეში კინაღამ დაიხრჩო, მეზობლის მოზრდილ ბავშვებს გასდია საბანაოდ. ისინი ცურვაში უკვე გაწაფულნი იყვნენ, — მდინარეში იხვებივით ყვინთავდნენ.

მთის პატარა მდინარის ამბავიც მოგეხსენებათ. ღორღსა და კლდეებში გველივით დაკლანგილი ჩქრიალ-ღრიალით მიედინება. სწორ ადგილას თუ მუხლზედაც არ წვდება, მოსახვევებში, ხეების ბოგირებში, ვეება ქვებისა და კლდის ძირებში ღრმა მორევებს და ღურღუმელებს აჩენს. ღურღუმელებში წყალი წაღმა-უკუღმა ძლიერად ტრიალებს, ბავშვებაც საცურაოდ ასეთ ღრმა ადგილებს ეტანებიან. ისე ცურვა არ გამოხდით.

ასეთ მორევში ცურვა საშიშია. კლდე-ქვებს შორის მოტრიალე წყალი მოცურავს ღურღუმელაში შეითრევს და ძნელი ხდება თავის დაღწევა.

მაშინაც, დიდები ასეთ მორევში სკუპ-სკუპით გადაეშენენ. მათზე ნაკლები რით ვარო, ნამცეცა საყვარელამაც ისკუპა. თუმცა ცურვაზე წარმოდგენაც არ ჰქონდა. იგი წყალმა პირდაპირ კლდეებისაკენ წაიღო. ხელები სხვებივით ამოძრავა, მაგრამ ფეხები ვერ ააყოლა და ცურვაც არ გამოუვიდა. მალე სიღრმეში აღმოჩნდა. ფსკერი ფეხქვეშ გამოეცალა და ჩაიყურყუმელავა. ერთხელ ამოჰყო თავი, ძლივს მოასწრო შეყვრიება და კიდეც ჩაიძირა. ფსკერზე, როცა თვალი გაახილა, ირგვლივ კამპამა წყალი იდგა. მალე სუნთქვა შეეკრა. წყლის ძლიერ ნაკადს წინააღმდეგობა ვეღარ გაუწია და მდინარეში კლდეებისკენ ჩაითრია. ისღა მოახერხა, ფსკერზე დაჰკრა და წყალმაც ზემოთ ამოაგდო. მოცურავეთა შორის ყველაზე უფროსმა, ავთომ სწორედ მაშინ ჩასტიდა თმებში ხელი და ნაპირისკენ გაითრია. წყალნაყლაპი, კასრივით გაბერილი ფეხებით დაჰიდეს და წყალი წვარწვარიტ გადმოადინეს. სული ძლივსლა მოითქვა. ზოგი მის ადგილას შეშინდებოდა და თავს სულ დაანებებდა წყალს, მან პირიქით: მოზრდილებს ერთმანეთზე გადაბმული გოგრები გამოართვა და ასე გოგრებში ჩაწოლილმა დაიწყო ცურვის შესწავლა.

მალე ისე გაიწაფა, რომ ღურღუმელასა და გრძელ ღარისთვალს ისარივით აჭრიდა ხოლმე.

აქედანვე, თითისტოლა ბავშვი ოცნებობდა, კარგი მოცურავე გამხდარიყო. სულ შინა-ნარეზე დადიოდა. ზამთარშიც, ყურისძირის მეზობელს ივანეს დასდევდა. ივანე მაინც მთელ სოფელს აკვირებდა. თოვლშიც კი ბანაობდა მდინარეზე. დილიდანვე სხეულს ცივი წყლით ან თოვლით დაიწვლდა და მთელ დღეს შრომა-ღიღინში ატარებდა. თავიც არ წამოტყავდებოდა.

დათო ისე დაოსტატდა ცურვაში, რომ ორი წლის შემდეგ სხვა ბავშვიც გადაარჩინა დახრჩობას და ამით თავიც მოსწონდა.

საშუალო სკოლის შემდეგ ფიზკულტურის ინსტიტუტში, სწორედ ცურვის ჯგუფში ჩაირიცხა და სპორტის ოსტატიც გახდა. ინსტიტუტიდან ამ ზღვისპირა ქალაქში გაანაწილეს პედაგოგად. ბინაზედაც ბიძასთან მოეწყო. მალე ხანშიშესული ბიძა-ბიცოლაც გარდაიცვალნენ და მათ ბინაში მარტოკა დარჩა.

შემდეგ?... შემდეგ ამ საცურაო აუზში ამოჰყო თავი...

საყვარელასათვის ბავშვები იყო ყველაფერი. მათ გარეშე თავი ვერ წარმოედგინა. პატარებისათვის ჭიბე ყოველთვის ტკბილეულობით ჰქონდა სავსე.

სპორტსმენსა და მწვრთნელს, თავიდანვე ჰქონდა დატქმული, ღვინო იშვიათად დაეღლია. სივარეტი საერთოდ არ მოეწოდა და ამ გზით დანაშაუმი თანხით ნაცნობი ბავშვებისათვის კამფეტები ან ნაყინი ეყიდა. ამ პირობას იგი პირნათლად ასრულებდა. მეზობლის ბავშვებს კამფეტებს ან სურდა ფულს ჰაერში აუყრიდა ხოლმე და ჰაიდა, ატყდებოდა ერთი წეწვა-გლეჯა, მიწაზე კოტრიალი, თავად სიამოვნებისაგან ხარხარებდა.

გრძელი, სპორტული ნაბიჯებით მომავალი მისი ახმახი ფიგურის გამოჩენა პატარებში დიდ შრიამულს იწვევდა. ყველა მისკენ გარბოდა.

- დათო ბიძია გამოჩნდა!
- საყვარელა მოდის!
- კამფეტებს მოგვცინდა!
- ნაყინის ფულსაც მოგვცემს...
- სათევზაოდ წაგვიყვანს!
- ცურვას შეგვასწავლის!
- დათო ბიძიას გაუმარჯოს!

ვინც მოასწრებდა, უფრო მეტი კამფეტიც და სურდა ფულიც მას შეხვდებოდა. თავად კი სიცილ-ხარხარით ყველას სათითაოდ მიეღიერებოდა და დაწვრილებით გარეკითხავდა სკოლაში მიღებულ ნიშნებზე, სპორტზე, მშობლებზე.

თავიდან ბავშვების მოყვარე ასეთი კაცი ბოლომდე ასეთივე დარჩა.

სამსახურში, სამსახურის გარეთაც, შეჭიბვრებზე, მეზობლებში, ყველგან ბავშვებთან უხდებოდა ყოფნა. ამიტომ სპორტული კომპლექსის მშენებლობაზე ბავშვების მთელი ამქარი დაესმარა როგორც იტყვიან: „თითო ბარი ყველამ დაჰყარა“. ეს ბავშვები საყვარელას ხშირად მშობლიურ სოფელსაც გაახსენებდა. სოფელში მისი დედა, პედაგოგი თამარი და უმცროსი და დარეჯანი დარჩნენ. დარეჯანი მალე გათხოვდა და თამარი მარტოკა უფლიდა მამაპაპისეულ ეზო-მიდამოს, დედა-შვილმა ძველი ფიცრული ოდა-სახლის ნაცვლად ახალი, ორსართულიანი აგურის შენობა ააგო. შემდეგ დედა პენსიაზე გავიდა და ეზოს დახტრიალებს თავს. დათო კი ქალაქს შემოიჩინა, სოფლად სპორტსა და განსაკუთრებით ცურვას დიდი მომავალი არ ჰქონდა. იქ ცურვის მასწავლებელი არ სჭირდებოდათ.

ბავშვების ასეთი მოყვარული კაცი, თავად ჯერ კიდევ უცოდშვილო იყო. თამარი, კეთილი, სათნო ადამიანი დღე და ღამე ნატრობდა შვილის დაქორწინებას. ხშირად გაახსენებდა ხალხურ სიბრძნეს: „მოიყვან ინანებ, არ მოიყვან მაინც ინანებო“. დროში

სინანული სჯობია, შვილები ადრე მოგესწრება. მრავალი გაუთხოვარი გოგოა და რომელიმე შეირთო, მაგრამ უშედეგოდ.

დათოს ზოგი შესახედაობით არ მოსწოდა, ზოგიც სწავლა-განათლებით და მედლე-მეზღლიესავით ემართებოდა.

თამარი თავადაც შეუდგა სარძლოს შერჩევას. გაუთხოვარ გოგოებს უურადლებით აკირებოდა. თან შვილსაც მიეძალა, რატომ არ ქორწინდები, მიზეზი მითხარიო.

ბოლოს და ბოლოს მთავარი მიზეზი შვილმაც გაუმხილა:

— ახლანდელი გოგონები მრავალშვილიანობას თავს არიდებენ. ბევრი შვილი მინდა მყავდეს და ჩემი ჭკუისას დავეძებო.

მშობელს მწარედ გაეცინა: — შვილო, მაგას ცხოვრება გიჩვენებს. წინასწარ არავინ მოგცემს პირობას, ბევრ შვილს ვიყოლიებო. მასე სულ უშვილობიოდ დარჩები. თავად გამოგირჩევ საცოლეს და შენც თუ მოგეწონება, შეირთო.

— ვნახოთ... ოღონდ, ვინც არ უნდა შემხვდეს, ჩემსას მაინც მივაღწევ. ჩვენს გარს მრავალ გამგრძელებელს შევმატებ. შენს გამორჩეულზე დავქორწინდებიო, — დაეთანხმა იგი დედას. ადრე სტუდენტობისას და შემდეგშიც ნაცნობ-მეგობრებში დათო სულ მრავალშვილიანობას იჩემებდა და, ამიტომაც ვერ ქორწინდებოდა.

— მრავალ შვილს, ბევრი ხარჯი და კეფის ფხანა დასჭირდება, მასეთ პირობას ახლანდელ ქალიშვილს წინასწარ ნუ წაუყენებ, უბრალოდ, ჩასჭიდე ხელი და მოიყვანე, შვილების რაოდენობა შემდეგ გამოჩნდება, იქნებ მდიდარი საცოლეს შეგხვდეს და ბევრი შვილის გაზრდა აღარ გაგიჭირდებაო. — ჭკუას ასწავლიდნენ გამოცდილნი, ცოლშვილიანები.

— ხელი ჩავსვილო და წამოვიყვანო? — საქონელი ხომ არ არის... თავად უნდა წამოშვეს. ხარჯი? შვილებისთვის ხარჯი ალაღია. მდიდარი საცოლე? მისი მშობლები მილიონერიც რომ იყოს, მაინც ჩემი ზედფასით გაჯვრდი შვილებს. სხვისი სიმიდრე ჩირადაც არ მიღირს... ყველაზე დიდი სიმიდრე მრავალშვილიანობაა, გენაცვალებო, რა სჯობია ერთის პერანგს. მომდევნოს რომ ჩააცმევ. მიმიქარავს ვრცელი დარბაზები, მანქანა და ფულით გატენილი ჯიბე; — ფიქრობდა იგი.

წლები კრიალოსანივით იმარცვლებოდა. ოცდაათამდე ნელა, საათივით წიკწიკით, თითქმის უხმოდ და შეუმჩნევლად... შემდეგ კი თავდამართში დაგორებულ ურემივით რახრახით.

საყვარელას დაღევაც შეეძლო და ენამჭევრობაც. შესანიშნავი თამალობა გამოსდიოდა. სადღეგრძელოებს სულ ლექსებით ამკობდა.

სწორედ ასეთმა თამალობამ გადაწყვიტა მისი დაქორწინების ბედიც.

სოფლად, მამიდაშვილის ქორწილში თამადად დააყენეს და იქვე მყოფ სალომე წილოსანს იგი სასიძოდ მოსწონებია. თავისი ქალიშვილის ნანასთვის გაეფიქრა.

ამის შესახებ მალე თამარსაც შეატყობინეს, — შენ რაღას იტყვიო. თამარმაც სარძლო შორიდან შეათვალიერა და შვილს ურჩია: სახე სწორი და ლამაზი ქალია. პედაგოგი, უნივერსიტეტდამთავრებული, კარგი ოჯახის შვილი, გაეცანი და თუ ჭკუაში დაგიჭდეს, შეირთე, მეგონა არ შეცდები... ნანა წილოსანია. ოღონდ შენებურად, მრავალშვილიანობაზე წინასწარ არ გააფინო ენა, საქმე არ ჩაშალო. შვილები შემდეგ გაჩნდებიანო.

— ნანა ჰქვია? — შეცბა დათო.

— კი შვილო... არ მოგწონს სახელი?

— პირიქით... კარგი სახელია... მარტო ყოფნაც მომწყინდა...

— ჰოდა, საქმეც არ გააჭიანურო.

დათო მიჰყვა მშობლის რჩევას და ნანა წილოსანს გაეცნო.

პირველი შეხვედრების შემდეგ დელასთან გულახდილად აღიარა: — კარგი გოგონას, შეიძლება მისი ცოლად შერთვა, ოღონდ კიდევ დავფიქრებ. ახლა სასწრაფო მთავრობაში მივდივარ, თბილისში, იქაც გავიკითხავ, უნივერსიტეტში, მის შესახებ და დაბრუნების შემდეგ დაწერილობით ვილაპარაკოთო.

საქმე წიხვილის ქვასვით დატრიალდა. საყვარელას დაბრუნებამდე ყველაფერი გადაეწყვიტათ, ორივე მხარე საქორწილოდ ემზადებოდა.

დღემ დათის სანიშნო ბეჭედი და ოქროს საათი ნაყიდი დაასვენდა. ღვინო და პროდუქტებიც შეერჩიათ დღეთავისთავებიათ.

სინამდვილეში, საყვარელას თბილისში მივლინება არ ჰქონია, უნივერსიტეტის ლექტორი, თავისი ბიძაშვილი ნანა და ნანას შესახებ ვრცლად გამოჰკითხა. ბიძაშვილმაც შეუქო წესიერი და კარგი სტუდენტი იყო.

და მაინც, მოულოდნელად, ასე „ერთი ხელის დაკვრით“ დათო საყვარელიც დაქორწინდა ნანა წიფოსანზე ყოველგვარი სიყვარულის გარეშე! ქორწილიც კარგი გამოვიდა. სოფელში, თამარის ხატით, ყველამ თავი გამოიღო. მაგიდას „ჩიტის რძეც არ აკლდა“. ხალხმრავალ, გრძელ საქორწილო კარავში ტევა არ იყო.

დათომ მოწრდილი მაგიდა, ცალკე, ბავშვებს დაუთმო და ქალაქიდან ერთი ავტობუსი ბავშვებისათვის მოაყვანინა. პატარებს დიდებზე უფრო უსაროდათ საყვარელას დაქორწინება. კარგი საჩუქრებიც მოუტანეს საყვარელ მწვრთნელს.

მალე გაირკვა, რომ საყვარელა აჩქარდა.

მრავალ სპორტულ შეჯიბრებაში გამობრძმედილი, დინჯი, მომთმენი, ცხოვრებაში წინდახედული, გამოცდილი სპორტსმენი და მწვრთნელი, ასე არასდროს აჩქარებულა, მართალია, ადრე ფულიც საკმაოდ იშოვნა, მაგრამ ხელმართ, უცოლო კაცს უმიწოდ შემოეხარჯა და დასოჯახებლად ეკონომიურადაც დედისშემყურე დარჩა.

ამ აჩქარების შედეგმაც მალე იჩინა თავი. ჯერ ფარულად, შემდეგ კი ცოლ-ქმარს შორის აშკარა შესლა-შემოხლით და თავის ყვედრებით. ნანას ქალაქში ორი ძველი ოთახი არ მოეწონა, ეცოტავა, სოფლად, წლების მანძილზე აგებულ ორსართულიან სახლს არაფრად აგდებდა. მისთვის მაინც მთავარი ქალაქი იყო.

ისინი ცხოვრებას და ცოლქმრობასაც სულ სხვადასხვანაირად შეუყურებდნენ. საყვარელამ პირდაპირ განუცხადა ნანას — მრავალი შვილი უნდა ვიყოლიოთო. ნანამ ერთგვად უარი განაცხადა. სწორედ ეს გახდა მათი შესლა-შემოხლის მთავარი მიზეზი. ნანა თურმე ფართო ბინიან და ბევრ ფულიან ქმარზე ოცნებობდა. საყვარელას კი ხელფასით ცხოვრება ჰქონდა გადაწყვეტილი, რა თქმა უნდა, ხელფასით ფულიანი ვერასდროს გახდებოდა. „ხელფასი და შვილი“ ყურს უზვრებდა ნანას.

ხასიათებითაც განსხვავებულნი აღმოჩნდნენ.

ნანა ფიცხი, და თოფისწამალივით ფეთქებადი, როდის რა ეწყინებოდა ან გაუხარდებოდა წინასწარ ვერ მიხვდებოდა. უბრალო რამეზე ავარდებოდა და უხეში სიტყვების კორიანტელს დაუყენებდა, უხეში სიტყვები? მოგეცათ ლხენა... მთელ დღეს აღარ გზოვდებოდა, დაუთხზული ჰქონდა, უხეში სიტყვების მთელი ლექსიკონი. დაღლამდე იგებებოდა.

საყვარელა ალალი გულის, პირში მთქმელი და პირდაპირი, თავის ნათქვამს არასდროს გადავიდოდა. ნანას უხეში სიტყვები სმენას უხშობდა. მომთმენი და დიდებულისყოფის იყო, მაგრამ ბოლოს მაინც ატყდებოდა, და ველარც გაჩერდებოდა. განსაკუთრებით ვერ იტანდა დედის მისამართით ნათქვამ დამამიცირებელ სიტყვებს. ეს კარგად იცოდა ნანამაც. პირდაპირ თამარს აბრალებდა ჯიბეცარიელი საყვარელას ცოლი რომ გახდა და კისერი მოიტეხა.

— ფული! გაჩინე ფული! — უოველდღე გაიძახოდა ნანა. ხელფასის შემსურს სპორტსმენს საიდან ექნებოდა ექლამდე ფული? ბავშვებთან მუშაობით და საცურაო საქმიანობაში დიდი ფული როგორ ეშოვნა?

დათოს სამსახურიდან სახლში ძველებურად აღარ მიუხაროდა. გვიან ღამემდე საცურაოში ითრევდა ფეხს. კაცი დღე და ღამ შვილებს ნატრობდა. მრავალი კი არა, ერთიც საოცნებო გაუნდა.

იქნებ სამსახურმა შეუცვალოს ხასიათიო, დატრიალდა და ნანა იქვე, სკოლაში მოაწყო მასწავლებლად მთელ განაკვეთ ნახევარზე. უოველდღე ექვსი გაკვეთილი გამოსდიოდა. უფრო უარესი დარჩა. ახალი მიზეზი გამოჩნდა. სამუშაოთი ვარ დატვირთული და შვილი ხელს შემეშლისო. ერთზე მეტი მაინც არ არის საჭირო და იმასაც მოგვიანებით მოვესწრებითო. ხარჭის ფული სულ მე შემომაქვს ოჯახში. ტყვილად დაეცალე დიდიდან დაღამებამდე, შენი კაპიკებით შვილი არ ირჩინებო. „მიზეზ-მიზეზ დოს მარალი აკლიაო“ და საყვარელას ნანატრი შვილი არ ჩანდა.

მოკლედ, მთიდან დაგორებულ ქვას, ხევშიც სალი კლდე დასვდა და ჯახანი გაიღო.

— ბევრი ფული და ჭერჭეროვით არც ერთი ბავშვი!.. შემდეგ მხოლოდ ერთი... — სულ გაიძახოდა ნანა.

დათო რასაც გაურბოდა, იმას გადაეყარა. ქვას ფეხი კი არა, მუხლიც წამოჰკრა. ცოლის სიყვარულით ისედაც არ გიჟდებოდა და უშვილობის გამო სხეულში სულ ეკლებო ჩხვლეტდა.

ნანას ბავშვობიდანვე ბევრი წიგნი წაეკითხა. სათავდასაჯლო რომანებში რომ ეწერა, ცოლქმრობაც ისეთი ეგონა: რომანტიული, წინააღმდეგობების გარეშე, ხალიჩებით მოფენილი, დათაფლული და, უზრუნველი. სახლი ოქროვერცხლით სავსე. ქმარი ფულით ჭიბეგატენილი. „ქაღბატონო, რას ინებებთ და მიირთმევთ“... — არავინ ეპატიუებოდა.

თურმე ცხოვრებაში უმაღლესი დიპლომის გარდა საჭირო უოფილა ოჯახური საქმიანობა: ჭრა, კერვა, რეცხვა, საქმლის მოშაღება, სტუმრების პატივისცემა და ხშირად უფულობის გამოცდაც. იგი ყველაფერს წაკითხულის თვალთ უცქერდა და დათოს რომანებით წარმოდგენილ მოთხოვნებს უყენებდა.

„გრავი მონტე ქრისტო“, „სამი მუშეცტერი“, „პოლი და ვერჟინი“, „ვერტერის ვენებანი“, „მანონ ლესკო“, „წითელი და შავი“, ბალზაკი, დიუმა, ჰიუგო, ტოლსტოი, დოსტოევსკი, ჰემინგუეი, დიკენსი, სხვები და სხვები... ქმრად კი საყვარელა!.. აი ტრავმა. არც ერთის მთვარე გმირს არ ჰგავდა იგი. სულ სხვა იყო. უბრალო და ღირსი... და ნანა გულზე სკდებოდა: ამას ვის გადაეყარე, სპორტისა და ბავშვების მეტი არაფერი ახსოვსო. მილიონერები მეძლეოდნენ და ეს ვინ ჭიბეცარიელი შემსვდაო.

ამას ასაკშიც საკმაო სხვაობაც დაემატა. — ათი წელი! საყვარელას სხვანაირი ხასიათი ასაკის ბრალიც არისო. ეჩვენებოდა, თავად ახალგაზრდას და ულამაზესს ხანშიშესული და მახინჯი ქმარი ჰყავდა.

დათოსაც უყვარდა მხატვრული ლიტერატურა, მაგრამ მათში აღწერილი ცხოვრება წარსული ისტორიის საკუთრებად მიაჩნდა. დღევანდელი აღამიანი ისე ვეღარ იცნოვრებოდა.

დათოს აღარ მოსწონდა ნანა, მაგრამ დედასთან არ იმჩინებდა. თუმცა თამარის გული ყველაფერს ამჩნევდა და გრძნობდა.

ნანამ თავისი ხასიათი თანდათანობით ბოლომდე გამოამჟღავნა, თავის თავს ყოველ ნაბიჯზე აყვდრიდა ქმარს: — პედაგოგი ვარ, სახლში დაფასებული. შენზე ბევრად ახალგაზრდა, სისხლითა და სწორით სავსე, სასახელო ოჯახის შვილი... მშობლებმა

ამიხვიეს თვალი და გამოგვეყვი უშნოსა და წყალწაღებულ სპორტსმენს. მაღლობა თქვი შენი ცოლი რომ ვარ და კიდევ შვილები გავაჩინო? შიმშილით დაიხრწებიან, რით გავზარდოთ? გაკვეთილებსაც ვერ ავუდივარ და ჩვილის ჭყიპინი მინდა? სხვისმა შვილებმა ამომიღეს ტვინი თავში და ჩემიც გავაჩინო? ისიც შენსავით უშნო და მახინჯი იქნება... ამ ხნის კაცს ბავშვის ჭკუა შეგარჩა. მთელი ქუჩის ბავშვები რომ დაგდევნენ, სწორედ მათი შესაფერისი ჭკუის ხარ. საცურაო აუზში შენი დღე და მოს. წრება ჯიბეგაფხეილი იქნები... ამიტომაც აღარ მაქვს შენი იმედი და არც შვილს გვაჩენ. ჭერ სხვა, უფრო სარფიანი სამსახური გამოიხატე, ხალხი გაკეთდა, შენ ფეხზე გძინავს... ბავშვებს ცურვის სწავლება რაში სჭირდებათ, თევზებია თუ? მშობლებსაც გასამრჩელოდ ფულიც მოთხოვე, დღე და ღამე თავს რომ ევლები მათ ცინგლიანებს. დღეს ზღელასზე აღარავინ ცნობრობს... ფული... ფულია ახლა ოჯახის ღმერთი... — დანაზე ეხეოდა იგი...

ესლა აქლდა საყვარელას, ცოლს შეეკითხოს: სად იმუშავებს, ბავშვები უყვარდეს თუ არა... ბავშვი თევზია თუ ადამიანი... ანდა ცურვის სწავლის საფასურში მათი მშობლებს ძარცვა-გლეჯა დაიწყოს!..

სიდედრის, სალომეს სტუმრობისასაც ნანა მშობლებსაც შეუტევდა ხოლმე, — შენ რომ დაგიჯერე, იმითმე მიდიხი ჩემი საქმე უკუღმა. ღარიბსა და ღატაკს გადაგიქცევ.

ღელაც აყვებოდა ფეხის ხმას, ჩემს შვილს თურმე სიღარიბეში სული ძვრებოდა და ორთავენი საყვარელას შეუტევდნენ. შეტევასაც გააჩნია. ცხელ ნალევრდალზე წვავდნენ. უშვილობას კი არც ახსენებდნენ.

რატომღაც ნანას ორსულობა ბოლომდე არ მიდიოდა.

დათომ მოგვჩაწებით შეამჩნია, თურმე იგი აბორტზე გინეკოლოგ გულნარა ხაგ-თასთან ჩხირკედლობდა და მოთმინების ფიალაც ავესო. თვლებიდან სულ ნაპერწკლებს ჰყრიდა. გულნარა ზავთასზეც ცოფს ანთხევდა.

— როგორ? კაცი შვილს ვნატრობდე და შენ, ჩემი ცოლი, აბორტზე დაძვრებოდე? ისიც გულნარასთან, ჩემს ნაცნობთან? ჯანდაბას ასეთი ცოლი, მიგატოვებს და სხვას შევიერთავ. თუნდაც სულ მახინჯს, მაგრამ შვილების გაჩენის ზუსტად და მოყვარულს შენ შვილი საერთოდ არ გინდა... და მომავლის იმედით ტყვილა წყალს ვნაყავ... შვილი ან გაშორება!.. პირობა მიახალა ცოლს.

საყვარელას თავისი საიდუმლოებაც ჰქონდა:

სტუდენტობის დროს სხვა უყვარდა, ისიც ნანა, ის ნანა სხვაზე გათხოვდა, უფრო მდიდარზე, კარგ ბინიანზე, მანქანიანზე და შემდეგ მისი ასავალ-დასავალი აღარც აინტერესებდა. მასაც არ უნდოდა შვილები ჰყოლოდა და ამიტომ წაიჩსებენ. დათოს იგი გაგვიუბით უყვარდა და დათქმული ჰქონდა იმ სიყვარულის საპატივცემულოდ მის მომავალ მეუღლეს „ნანა“ უნდა რქმეოდა... სხვას არ შეირთავდა. ნანა წილოსანზე მისი დაქორწინების ერთ-ერთი მთავარი მიზეზი ესეც იყო... ასე დაებედა დათოს ორი ნანა.

პირველი სიყვარულის შემდეგ დიდი დრო გავიდა. მაშინ ოციოდე წლის იქნებოდა. გული კი, წყნად გული, ახლაც ოცი წლის იყო. ვეღარ დაევიწყებია პირველი ნანა და მეორე, თვალში აღარ მოდიოდა.

მაშინ სიყვარულში გაცრუებულმა დათომ, ფიზკულტურის ინსტიტუტის მთავრებისთანავე მიატოვა თბილისი და თავი ამ ზღვისპირა, პატარა ქალაქში განაწილდინა, პედაგოგად.

ნათქვამია: სიყვარული „პრასივით არ მოდისო“, იგი უფრო ბამბუკსა ჰგავს, ბამბუ-

კვით უტერად ამოხეიქავს. მთელი სიძლიერით აილორთქება და შემდეგ გულ-
ცარიელი ღერო მთელ საუკუნეს ცოცხლობს, მაგრამ აღარ იზრდება, გამრავ-
ლებით? მოგეცათ ღხენა, ბალახივით მოედება მიდამოს, ერთი ბამბუკისაგან მალე
მთელი კორომი შეიქმნება.

და ასე, უსიყვარულოდ ბამბუკივით გულცარიელი გადავიდა იგი მეორე ნანას.
მაგრამ გამრავლება?!.. გამრავლება არ ჩანს...

საყვარელამ კარგად იცოდა ჩხუბი და ჯიუტობა შვილს არ მისცემდა. სადღაც დათ-
მობაც იყო საჭირო. ხალხი იფიქრებდა, იქნებ ქმრის ბრალიაო. უშვილო მამაკაცებიც
ხომ არიან ამ ქვეყნად. ამიტომ ამ უკმაყოფიების განმანებლასაც ერიდებოდა. ორი მე-
ტრის სიმაღლის მხარბეკიან ჩასკენილ-ჩაკუნთულ სპორტსმენს, სახე სწორსა და გრუ-
ხა, ხუჭუჭთმიანს, დალაგებულად და მოსწრებულად მოსაუბრეს, თანატოლებთან და
მეგობრებთან, ადრე უცხოლობის სცხვენოდა, ახლა უშვილობა გაუხდა უფრო სასირ-
ცხო. და ღარეჯანი დიდი ხანია გათხოვდა, თავისი გზა გამოიწია, საყვარელიძეების გენი
და გვარი კი მან უნდა გააგრძელოს... მისი მთავარი მოვალეობაა.

ადრე გარდაცვლილი მამის მამაპაპურ გენზე სიცოცხლის გაგრძელება საჭირო,
ამაშია საქმე.

შვილების სადღეგრძელოზე მაგიდის ქვეშ ჩასაძრომს დაეძებდა. შვილის მოლოდი-
ნი ყელზე ჩვარავით ჰქონდა გაჩხერილი და სულს უხუთავდა. ამიტომ თავს არიდებდა
ქორწილებს, გაშლილ ბანკეტებსა და გრძელ სადღეგრძელოებიან სხვა თავშეყრას.

— რა ჯანდაბამ წამოიყვანა მაშინ მამიდაშვილის ქორწილში. იქ დაიწყო ყველაფერი.
მაშინდელ ჩემს თამაშობას მოჰყვა ნანას გაცნობა და ცოლად შერთვაც.

— თავიდანვე უნდა გამერკვია ნანასთან, შვილებს თუ იყოლიებდაო — თავის თავ-
ზე ბრაზობდა დათო.

იგი მაინც შეეცადა, თბილი სიტყვით ნანას ღარწმუნებას შვილის გაჩენის აუცილე-
ბლობაზე.

დრო შეუჩინა და დაწყნარებულ ხასიათზე მყოფს შორიდან დაუწყო:

- ნანა, გენაცვალე, რასაც გეტყვი, დამიჯერე...
- მაინც რას?
- ნანა, შენ არ ხარ სწორი...
- რაში „ბატონო“?
- შენ სახელს არცხვენ... დიახ, ასეა...
- სახელს ვარცხვენ? იჭვიანობაც დაიწყე?
- იჭვიანობა რა შუაშია... სწორედაც, სახელს არცხვენ.
- რით ვარცხვენ „თქვენო აღმატებულებავ“?
- უშვილობით, გენაცვალე...
- უშვილობას რა საერთო აქვს ჩემს სახელთან?
- ძალიან დიდი... შენ „ნანა“ გქვია და არ გაქვს უშვილობის უფლება.
- რატომ? — გაუკვირდა ნანას.
- იცი? თავიდანვე მინდოდა ჩემს ცოლს „ნანა“ რქმეოდა.
- მერე და გაგიმართლა... ნანა ვარ...
- შენ არ ხარ ისეთი ნანა...
- მაინც როგორი? ვერაფერი გავიგე...
- იცი? ნანა უძველეს დროში მზის, სინათლის და ნაყოფიერების ქალღმერთი

— ოჰ... თურმე რაში ყოფილა საქმე! მერე? — ირონიულად გაეცინა ნანას.

— და იმ ქაღალმერთისათვის არის მიძღვნილი უძველესი სააქვნო საგანგებო „იავნანა“, სხვებიც... ათასობით ლექსი, ზღაპარი, გამოცანა თუ მოთხრობა... ნანა უძველესი და უწმინდესი სახელია. გამიგე? ხალხი ძველთაგან პირველ რიგში იას და ნანას უმღეროდნენ. იაც ყველაზე საბატიო ყვავილად მიაჩნდათ... ნაპოლეონი თავის მეუღლეს, ჟოზეფინას, დაბადების დღეზე იის თაიგულებს ჩუქნიდა.

— ???

— „იავნანას“ დანიშნულება „ბატონებისაგან“, ე. ი. ინფექციური დაავადებებისაგან ავადმყოფი ბავშვის განკურნება იყო. ხალხი ქაღალმერთ ნანას თხოვდა ბავშვების განკურნებას და როგორ გგონია? დიდი წარმატებითაც. ფსიქოლოგიურად იმარჯვებდნენ დაავადებებზე.

— მაინც ვერ გავიგე, რისი თქმა გინდა, რა შუაშია ქაღალმერთი და ნაპოლეონი? ანდა ინფექციური დაავადებები?

— გენაცვალე, გქვიოდეს „ნანა“ და შვილი არ გყავდეს? ვიღას უმღერი „იავნანას“? სირცხვილი არ არის?

— ოჰ, ღმერთო ჩემო... ისეც და ისეც შვილი... შვილს მარტო „იავნანა“ გაზრდის? ფულები სჭირდება... ჩემს ამხანაგს მილიონერი ქმარი ჰყავს და ერთ შვილს ძლივს ზრდიან.

— შენც ელოდები ჩემს მილიონერობას?

— აბა, როგორ!.. თანაც მშობიარობა ქალს ამახინჯებს!

— დაუკვირდი მრავალშვილიანი ქალები სწორად მშობიარობით ფიზიკურ სილამაზეს არ ჰკარგავენ. პირიქით, ტანკენარობას და ჯანმრთელობას ბოლომდე ინარჩუნებენ. ზოგიერთ ქართველ ქალს ზედმეტ ჰქვიადად მიაჩნია თავი: „ბევრი შვილი სიცოცხლეს გამოიწარებსო“, არც ეს არის სწორი? დღეს მრავალშვილიანობაზე ატეხილი განგაში პრესაში და ტელევიზიაში.

ნანა ოდნავ მოლბა:

— რით გაგზარდოთ? მაშინ ერთი მეც დამიჯერე, ჩემს მშობლებს ვთხოვ ეკონომიკურ დახმარებას.

— არავითარი. მათ შენ გაგზარდეს, გასწავლეს და გაგათხოვეს. მათხოვრები არ ვართ. ბევრზე უკეთესი ხელფასებიც გვაქვს, გენაცვალე. არ გაგვიჭირდება შვილის გაზრდა. მათ თავისი საზრუნავიც ბევრი აქვთ ჩემო კარგო, დედაჩემიც ამოგიადგება მხარში. სოფლად იმხელა კარ-მიდამო გვაქვს.

— სოფლის და დედაშენის იმედით არაფერი გამოგვივა. იგი ჩვენგან შორსაა. ეკონომიურად რომ მოვმძლავრდებით, მაშინ... ჭერ ადრეა! შემდეგ გავხდებით ქაღალმერთი ნანა... — დამცინავად გაიღიმა ნანამ. დათოს სიბრაზისაგან სისხლი ყელში მოაწვა და ქუჩაში გავიდა.

უშვილობა კაცისთვის და პირველი შვილის მოლოდინი ასომასავით სულის შემზუთველია. დათო ცოლს დღე და ღამე ჩასჩინებდა, შვილი გააჩინეო და არაფერი გ'მოდიოდა.

თამარიც გრძნობდა შვილის ტრაგედიას. სწორად თხოვდა რძალს, თუ დაორსულდე, შვილიც გააჩინე, დროეუა საჭირო. სანამ ძალა შემწევს და დახმარება შემიძლია, ზირველ ბავშვს თავად გავიზრდითო, მაგრამ შეუაყრე კედელს ცერცვიო...

(გაგრძელება იქნება)

ისმეილ მარა(ზავიზვილი)

სადაც ჯორჯი მთავრდება

8. ჩიუხი ანუ ახლოდან ნახული სივრცე

ახლა რასაც ვიტყვი, ალბათ ძნელად დაიჯერებს, ვისაც ასეთი რამ
ოდესმე ან არ უნახავს ან არ განუცდია. სიტყვა შორიდან დანახულ
დიდ მემღეჭეთს, შორიდან დანახულ აქარის მთა-გორებს ეხება. საქმე
არის, რომ ვიდრე აქ მოვიდოდი, ვიდრე ამ მიწას ფეხს დავადგამდი,
ბევრჯერ ადრეც ვიყავი მისი სტუმარი... თვალ-მზერით! ჩემი მშობლიუ-
რი მხარე ართვინია, სოფელი შოლთისხევი. ჩვენს სოფელში და საერ-
თოდ ჩვენს მხარეში მომთაბარე მესაქონლეობას მისდევენ, ისე რო-
გორც აქ, აჭარაში, ქათიჯვარი, უწყლოფერდი, კარისათი, დიდველით,
საბუღარი, წასახედავი, ბერიკლდე, ორთვალა წყარო, ქალიწყარო, სა-
რჩიხი (ყვითელი ჭალა), კინიჯვარი, წითლობი, ფიქალთავი, გორგოშის-
სერი — ეს ის მთებია, სადაც დღესაც ჩვენი მომთაბარეობაა. ჩვენებუ-
რები ზაფხულობით ამ მთებზე ჯიშინ და გამძლე ართვინულ საქონელს
აბალახებენ და წველიან. ზაფხულობით, შეიძლება ითქვას, ნამდვილი
ართვინულ-შავშური ცხოვრება სწორედ ამ მთებზე დუღს და გადმო-
დუღს. ჰოდა, ჩვენ, ართვინულ ბავშვებსაც, ჩვენი ნამდვილი ბავშვობა
ამ მთებზე გავიტარებია. ჩვენებურებს უყვართ ეს მთები, რადგან ისინი
აძლევენ მათ სარჩოსა და საბადებელს, ჰაერსა და წყალს. კიდევ და კი-
დევ ჩვენებურებს იმიტომაც უყვართ ეს მთები, რომ სწორედ აქე-
დან შეიძლება თავისუფლება მისცე, წუთით თვალი ყო-
ველგვარ ზღუდეს მოარიდო, აქეთ გამოაქციო და დიდი მე-
მღეჭეთის სანუკვარ მთა-გორებს მიმოავლო... მეც, როგორც
შველა შავშელ და ართვინულ ბავშვს, ჩემი ბავშვობა ამ მთებზე გამიტა-
რებია-მეთქი და ბევრჯერ, უფროსების მიერ აქეთკენ მოპყრობილ სეე-
ლიანი მზერისათვის, აქეთ დარჩენილი ქართული მამულ-დედულისკენ
მოქცეული მზერისათვის ჩემი ბავშვური მზერაც გამომიდევნებია. მე-

ნათ, არ მოხდა ასე? მოხდა, სწორედ რომ ასე მოხდა. ცოტა ხანიც და მთას ჩვენი იქ ასვლის ამბავი მოედო. მოედო და სწორედ ისე მოხდა, როგორც ჩვენს მთაში ჯდება ხოლმე, ყოველი ქოხის ეზოდან ჭაღარა მემთეურები კალთაზე ხელის წმენდა-წმენდით გამოდიოდნენ, სამივეს ერთად დედა-შვილურად გვეხვეოდნენ, გვეფერებოდნენ, გვესიყვარულებოდნენ, შინ გვიწვევდნენ, და გულალალი მასპინძლობის სურვილს ამჟღავნებდნენ. ჩვენც, როგორც მონატრებულ მშობლებს, ლამაზ კალთაზე ვეამბორობოდით და გზას ვაგრძელებდით.

მოსალამოვდა. მთას მთვარიანი და ვარსკვლავიანი მთა გვირგვინით დაედგა თავზე. ჩვენ ერთ დიდ ოდა-სახლში ვისხედით, გარს მემთეურები გვერტყნენ და ვსაუბრობდით. ბევრი გვქონდა სალაპარაკო, საუკუნის სათქმელ-გასამხელელი ერთ ღამეზე უნდა გვეთქვა და მოგვსწრო. იქაური მემთეურები ჩვენებური მემთეურების ამბავს გვეკითხებოდნენ, ჩვენ დაუზარებლად ვუამბობდით და ვუამბობდით. ისინი ჩვენებურ ამბებს გვაყოლებდნენ, ჩვენ იმათას ვიგებდით, ხოლო ორივეს ერთად, ჩვენც და იმათაც, გულში ქართული გული გვიცემდა ქართული მიწა-მამულის სიყვარულის ცეცხლი გვიგუზგუზებდა.

ჩირუხში გატარებული ერთი დღე-ღამიდან ყველაზე მეტად ორი ამ დამამახსოვრდა: ერთი შესვლა და შორიდან ნამხერის ახლოდან ხილვა, ანუ სიზმრის ცხადად ახდომა, მეორეც იქაურებთან გამოთხოვება...

შესვლა იმიტომ, რომ, სანუკვარი ოცნება ამიხდა, წამოსვლა კიდეც იმიტომ, რომ იქიდან ერთი ადრე შავშეთიდან გამოთხოვილი და ახლა იქ დარჩენილი, აწ უკვე ღრმად მოხუცებული ქალის, ჰიქმეთის, ნატვრა მოგვყვა: იგი, ისე როგორც ჩვენ, აქაურობისას, თუნდაც ერთხელ შვეთ-ართვინის მთების ხილვას ნატრობდა. და მე აქვე დავძენ: მშობრულ ართვინში დაბრუნებისთანავე მისიანები მოვნახე, სასწრაფოდ პატიუო გავუფორმეთ და მემლექეთში პირველივე წამომსვლელის ხელით გამოვუგზავნე.

ბათუმი-ბურსა-ინეგოლი.
1989 წელი, აგვისტო

თარგმნეს ხატინჯე სარაჩმა და ემეფ დავითაძემ.

როგორი ლექსი უყვარს ხალხს?

ბევრჯერ დავფიქრებულვარ ამ საკითხზე. რატომ? იმიტომ, რომ აზრთა სხვადასხვაობაა. ზოგს მოსწონს ფერადოვანი ლექსი, რომელიც გულზე ციცხლივით მოგეკიდება, უშუალოა, განგაცდევინებს, დაგაფიქრებს, ზოგჯერ გულს აგიაყუებს, ზოგჯერ ხელში ხმალს აგაღებინებს და გინდა პირდაპირ შეება ბოროტს. ზოგიერთი ლექსი ფერადოვანია, მაგრამ ცივია, როგორც ყინული. ზოგს ასეთი ლექსი მოსწონს, მე კი — არა. ზოგს თვითი ლექსი მოსწონს, ზოგს რითმიანი. ერთი სიტყვით, ამ საკითხში აზრთა მრავალფეროვნებაა, მაგრამ მე აქ ვილაპარაკებ მხოლოდ უშუალო ლექსზე და ლექსის სამკაულებზე. ლექსისათვის რა არის აუცილებელი, მაცოცხლებელი, რომელიც მას ღვთიურ მადლს ანიჭებს?

აქვე მინდა დავსვა კითხვა: რატომ გვიყვარს აკაკი? რატომ გვიყვარს მისი პოეზია? იმის გამო, რომ იგი. მეტაფორებით, სამკაულების წარმოჩინებით გვირგვინდამგზავს, თუ იმიტომ, რომ — თბილია, უშუალოა და ხალხის ჭირ-ვარამის მტკივნეულად აღმომთქმელია? მართო ამ მაღლით როდია განათებული აკაკის პოეზია. მისი ლექსი, თუნდ მეტაფორები არ ამშვენებდეს, თავისთავად მსატკრულია, თავისთავად მშვენიერია, სულში პირდაპირ სიყვარულივით შემოდის და გულს გიგერებს. აი, წინ მიდევს აკაკის თხზულებანი. ვინ იცის რამდენჯერ წამიკითხავს და სიკვდილამდე კვლავაც რამდენჯერ წავიკითხავ მის მომაჯადოებელ პოეზიას: „ციცინათელა“, „ჩემო თავო, ბედი არ გიწერია“, „მუხამბაზი“, „აღმართ-აღმართ“, „ქაღარა“, „ნათელას სიმღერა“, „რაც არ იწვის, არ ანათებს“, „განთიადი“, „სულიკო“ და სხვა. „სულიკო“ რა უბრალოდ იწყება:

„საყვარლის საფლავს ვეძებდი,
ვერ ვხანებ, დაკარგულიყო,
გულამოსკენილი ვჩიოდო:
„სადა ხარ, ჩემო სულიკო?!“
ეკალში ვარდი შევნიშნე,
ობლად რომ ამოსულიყო.
გულის ფანცქალით ვკითხავდი:
„შენ ხომ არა ხარ სულიკო?!“

და ისე ჩაიკითხავ ბოლომდე, შენს სულში თანდათან დაგროვდება ნაპერწკლები და მერე ალაღ აენთება. აბა ახლა წავიკითხოთ „განთიადი“. რა არის ამ ლექსის მთავარი ძალა? უშუალოა თუ სამკაულები, მეტაფორები? მხოლოდ დიდი უშუალოა ამ ლექსის სიდიადე. აკაკის რომელი ლექსიც არ უნდა წაიკითხო, უმაღლესი შენს სულში შემოიჭრება. რჩეული ლექსები კი წიფლის მუგუზლებით იწვიან და

ანთებთან, მუდამ სიმცხუნვარესა და სინათლეს გამოსცემენ. საუკუნეები ჩაიქროლებდნენ და აკაკის ლექსები მუდამ წვითა და ნათებით გააოცებენ წუთისოფელს, უბრალო ადამიანებს და დიდ ადამიანებს. მისი მარადიული წვა და ნათება მზეს ჰგავს, ამიტომაც თაყვანს სცემდა ქართველი ხალხი აკაკის. ამიტომ, ყოველდღე მუხლმოყრით, ხელაპყრობით ვლოცულობ აკაკის ღვთიურ საკურთხეველთან...

ვინ არის რომ ხშირად არ გადაშლის გალაკტიონ ტაბიძის ტომეულს? იგი ძალიან დახვეწილი პოეტია. მე ხშირად მითქვამს, რომ რუსთაველის შემდეგ ასეთი დახვეწილი პოეტი არა გვყოლია. რუსთაველმა თავის დიდ სულში გადაადნო მადანი და მერე დიდი მხატვრული ძალით ჩამოძერწა ყოველი სტრიქონი; ასევე გალაკტიონ ტაბიძემ, თუმცა პირველი — თვალშეუდგამი ბუმბერაზი მწვერვალია და მას ჭერჯერობით ვერაფერს შეედრება საქართველოში. გალაკტიონის ზოგიერთი ლექსი იმდენ მეტაფორას მოიცავს, რომ გაკვირვებთ. მაგალითად ასეთია: „ქებათა ქება ნიკორწმინდას“, „შემოდგომა“, „უმანკოთა ჩასახების“, „მამათა სავანეში“, „ატმის ყვავილები“, „შერიგება“, „ალღები თოვლში“, „ლურჯა ცხენები“, „თოვლი“, „შემოდგომის ფრაგმენტი“, „ახსნა“ და სხვა. ამ უკანასკნელ ლექსში პირველი ტაეპი დამშვენებულია მეტაფორებით, შედარებებით:

ღამეს ელვარე ღღე შეუცვლია
თქვენი თვალების ღრმა სიბნელეთი,
ამნაირ გრძნობას ხომ შეუძლია
ღამიორჩილოს მთელი ხმელეთი.

ამ მხრივ გასაოცარია „ქებათა ქება ნიკორწმინდას“. ყველა ლექსი ასე ძლიერად მეტაფორულ-ფერადოვანი როდია, მაგრამ პოეზიის სილამაზით თავს როდღი დახრიან ამ მეტაფორულ ლექსთა წინაშე. აბა, წავიკითხოთ ლექსები: „უსიყვარულოდ“, „მამული“, „ცამეტი წლის ხარ“, „საღლეგრძელო იყოს მისი“, „თასი“, „1950“, „მესხეთ-ჩავახეთი“, „გურიის მთები“ და მრავალი სხვა. აი, დავუკვირდეთ რა დიდი პოეტური ბაღია ჩაღვრილი ამ თითქოს უბრალო სტრიქონებში:

საღლეგრძელო იყოს მისი,
ვინც ოცნებით იწოდა,
ვინც პოეტის მარადისი
აღტაცება იცოდა.
მოდოდა ერთზე ასი,
გზა გვშვენოდა დიდების.
ჩვენ დავცალთ ყველამ თასი
ბედთან არ დარიდების.
საღლეგრძელო იყოს მისი.
ვინც შიშმა ვერ დაჰხარა.
ავდგეთ ფეხზე, ჩვენ თბილისი
ვაღლეგრძელოთ ჭალარა.
აქ სიცოცხლე და ხალისი
ვის სხვად არ ესვენება,
საღლეგრძელო იყოს მისი
და დიდებით ხსენება!

(„საღლეგრძელო იყოს მისი“.)

რით გვხიბლავს „გურიის მთები“? უშუალოდით:

ჩუმაღ!

ვილაც მღერის მთაზე... რა ძალაა ამ ტკბილ ხმაში!
არსად ისე არ მღერიან, როგორც აქ, ამ ქვეყანაში,
არსად, არსად არ არსებობს ბრძოლის უინი, ბრძოლის ქარი,
არსად ისე არ გადმოჰხეტქს უქმარობის ნიაღვარი,
და არსად მთელ ქვეყანაზე არ ჰკოცნიან ისე ვენებით.
ისე ცეცხლით, ისე უინით და იმგვარი გატაცებით,
ვერსად ისე ვერვინ გაგხვევს გამოუცნობ ცეცხლის ტბაში,
როგორც ლერწამქალწულები — აქ, ამ წარმტაც ქვეყანაში.

რა უბრალო, რა ნათელი სტრიქონებია, მაგრამ როგორ იტყვი სათქმელს ამ ძალით სხვანაირად? თუ დაქდები და სტრიქონებს გააფერადოვნებ საღებავებით, ის ძალა აღარ ექნება ამ ლექსს, რადგან აქ მოტანილი სტრიქონები მაღალი ძაბვითაა შთენილი, ვიდრე ლექსის დანარჩენი მონაკვეთი.

აი, რა უბრალოდ იწყება ლექსი „უსიყვარულოდ“:

უსიყვარულოდ
მზე არ სუფევს ცის კამარაზე,
სიო არ დაჰქრის, ტყე არ კრთება
სასიხარულოდ...
უსიყვარულოდ არ არსებობს
არც სილამაზე,
არც უკვდავება არ არსებობს
უსიყვარულოდ.

და ასე თავისთავად გულისკენ გზას მიიკვლევს ლექსი და შენს გრძნობებს შეეხიხინებოდა.

ვინ არ არის მოხიბლული ლექსით „მერი“. პირველი სტრიქონებიდანვე გეპარება სულში და მერე ისე ყუჩად, ნაწი სიოს ჩურჩულს ჰგავს:

შენ ჯვარს იწერდი იმ ღამეს, მერი!
მერი, იმ ღამეს მაგ თვალთა კედლმა.
სანდომიან ცის ელვა და ფერი
მწუხარე იყო, ვით შემოდგომა!

მესმოდა შენი უგონო ფიცი...
მერი, ძვირფასო, დღესაც არ მჯერა...
ვიცი წამება, მაგრამ არ ვიცი:
ეს გლოვა იყო თუ ჯვარისწერა?

ახსნა-განმარტება მიჭირს. თვითონ უნდა წაიკითხო ეს ლექსი, ყველაფერი ნათელია, არც ერთ სტრიქონს პოეტი არ აწვადებს; გალაკტიონს დაღიმანებული სტრიქონები არ მოსწონს, თუმცა ზოგჯერ ცდილობს გააოცოს სტრიქონთა ჩახლართულობით, არტისტიზმით. მისი ზოგიერთი ლექსი მარტივი გეგონება, მეც დავწერ ასეთ ლექსსო, მაგრამ ამაო იქნება შენი ფიქრი, ვერ შესძლებ და გული მოგიკვდება. მეგობარო, აბა დაუკვირდი ამ სტრიქონებს:

ცვრიან ბალახზე თუ ფეხშიშველად
არ გავიარე — რაა მამული?!
წინაპართაგან წავიდა ყველა,
სხვა ხალხის ისმის აქ ჟრიამული.
გაშალა ველი ნელმა ნიაგმა,
და მელანდება მე მის წიაღში
მოხუცი მამა, მოხუცი მამა
სასხლავით ხელში დადის ვენახში.
აქ თითო ლერწი და თითო ყლორტი
მასზე ოცნებას დაემგვანება!
ისევ ამწვანდა მდელი და კორდი!..
დავდივარ... ვწუხვარ და მენანება!

ახვევ ითქმის ლექსზე — „ცამეტი წლის ხარ“. თოთხმეტმარცვლიანია „თასი“.
პოეტს ღვინით აუვსია თასი და ყველას გასაგონად ღაღადებს:

თასს სადღეგრძელოს ხელში ავიღებ
ასსა და ათასს.
დაე. ესმოდეთ; ერთმანეთის
გატანა ვიცით,
შეხედეთ ამ თასს, მეომრებო,
შეხედეთ ამ თასს,
იგი სავსეა არა ღვინით.
არამედ ფიცით.

ასე ანკარა ღელესავით მიედინება ლექსი, რომელიც საქმაოდ გრძელიცაა. არც
ბავშვს გაუჭირდება ამ ლექსის მოსმენა და გაგება.

რატომღაც „1950“ ჰქვია იმ ლექსს, რომელიც ოცდაერთი სტროფია. სანიშნუ-
შოდ მოვითან ერთ სტროფს:

ბერძენს მეგობარს, თანამებრძოლს,
თანამოკალმეს,
ვის სიტყვას ვადრი სივრცეებში
ანთებულ ალმასს,
გაქრიალებულს, უბრწყინვალეს
ელვარე მზეზე —
რომ ვუძღვნი ამ ლექსს, გულო ჩემო,
აი, მიზეზი!

იგი ასე ბოლომდე გამჟღავნაღე ენითაა დაწერილი. დასკვნა ასეთია: გ. ტაბიძე
გვხიზლავს უპირველესად და უმთავრესად უშუალოებით, გულში ჩამწვდომი სტრიქო-
ნებით. მე ასეთ პოეტებს ვარკმევ გულის პოეტებს. თურმე, პოეზიაში გამაჩვენებს
ბულით მოიპოვებ, უსულგულო არც კაცი ვარგა და არც ლექსი.

* * *

გიორგი ლეონიძის ლექსებში ჭარბად მოიპოვება შედარებები, მეტაფორები, ეპი-
მეტები. მაგრამ ერთი კია, რომ მის ყველა საუკეთესო ლექსს ყვავილივით როდი და-

სწემებია სამკაულები, არამედ ჩვეულებრივი ლექსის შთაბეჭდილებას სტოქჰოლმში
რამ გამოჩნდნო ლეონიძის ლექსთა შორის. აი, თუნდაც გავეცნოთ მის საუკეთესო
კრებულებს გამოცემულს 1947 და 1960 წლებში, თვითონ ავტორს რომ შეურჩევია.
აი, თუნდაც მისი ლექსები: „არ დაიდარდო დედაო“, „ნინო ჭავჭავაძეს“, „ეიფელის
პაემანი“, „ვეფხისტყაოსანს“, „პატარა ქვაო პატარძელში“, „სამშობლოს“, „გუმდერ
სამშობლოს“, „შინმოუსვლელო, სადა ხარ?“, „ისევ სუნთქავენ ქართულ ოცნებით“,
„ვინ მერჩვენება, ვინ მიწვდის ხელებს“, „ნუშნარა“ და სხვა მრავალი გულით დაწერი-
ლი ლექსებია. რა თქმა უნდა, მხატვრული, რომ არ იყოს თითოეული ლექსი, მაშინ
არ ჩაითვლებოდა ავტორის რჩეულ ლექსებად, მაგრამ უნდა გვესმოდეს ერთი რამ:
რა არის მხატვრული და რა არა. მხატვრული არ არის მშრალი ლექსი, რომელიც
უნებო პოეტის ხედვრია, უამთაგან მიფიწყებული პოეტი, როგორიც იყო ხარიტონ
ვარდოშვილი ერთ-ერთ ლექსში ამბობს:

ზის მათხოვარი და ითვლის თითზე
თუ ვინ ჰყავს შემწე და გამკითხავი,
და გადაკიდულ მუხრანის ხიდზე
გადაფრინდება ტირილით ყვავი.

აი, ეს უკანასკნელი სტრიქონი უკვე მხატვრულია და მაღლა აზიდა სტროფი.

ერთ-ერთ წერილში ტ. ტაბიძეს ელაგებოდა სიმონ ჩიქოვანი. სიმონი ხაზს უსვამ-
და იმას, რომ ლექსი ფერწერული უნდა იყოსო. ტიცინი პასუხობდა: ლექსი გულით
უნდა ითქვასო. განგებ ფიქრს ლექსის ფერწერაზე უარყოფდა.

ჭერ მოვიტან სიმონ ჩიქოვანის რჩეული ლექსიდან „მგზავრის სიმღერა“ — საუ-
კეთესო ადგილს:

მომგონებისარ, მომგონებია
ლერწმად რჩეული შენი სხეული,
ეს ვაგონებიც მომგონებია
და სად მიყავარ შენი რჩეული.

ამის შემდეგ კიდევ ცხრა სტროფია, მაგრამ ჩვეულებრივი. ეს ტაეპი კი ფერ-
წერულია.

ახლა მოვიტანოთ ტ. ტაბიძის ლექსიდან „მე ყაჩაღებმა მომკლეს არაგვზე“ ბო-
ლო ტაეპი:

მინდა მოვირთხნა ამ შარაგზაზე,
მინდა გავიხსნა გული ალალი,
მე ყაჩაღებმა მომკლეს არაგვზე,
შენ ჩემს სიკვდილში არ გიღვეს ბრალი.

სიმონის ტაეპი უფრო ფერწერულია, ტიცინის კი — უფრო გულისმიერი.
რომელი უფრო ეკიდება ჩვენს სულს — პირველი თუ მეორე? მიუხედავად იმისა,
რომ სიმონის ლექსში შეყვარებულის გულისტკივილია ხაზგასმული სატრფოსთან და-
შორების გამო, მაგრამ მაინც ისე არ ეკიდება სულს, როგორც ტიცინის ტაეპი. აი,
რა დიდი მნიშვნელობა აქვს უშუალოებას, რომელსაც ვერ შეცვლის ეპითეტი, მეტაფო-
რა, თუმცა ისიც კი უნდა ითქვას, რომ ტიცინის ტაეპი მთლიანად მხატვრულია და
ასეც აღიქმება.

გავისხენოთ გ. ლეონიძის საუკეთესო ლექსი „არ დაიდარდო ღელაო“. ამ ლექსში ყველა ტაეპზე მხატვრულად მაღლა დგას შემდეგი ტაეპი:

ნუ დაიდარდებ ღელაო,
მწარე სიკედლის სევდასა,
ღლეო, გადიღდი, გადიღდი,
შვილი ეყრება ღელასა.

აქ რა არის განსაკუთრებული? ვანა იგი თვალსაჩინო მეტაფორით ბრწყინავს, როგორც ეს ეხერხება გ. ლეონიძეს? არა. მაგრამ მხატვრულია? უეჭველად; აქ ორი აზრი არ არსებობს... და რაც არ უნდა მეტაფორული ტაეპი ჩავსვათ მის ადგილას, ვერ გვაგრძნობინებს იმ გულისტკივლს, რაც დახედვითაა ღელას და რაც კარგად თქვა პოეტმა; სტრიქონები თითქოს ღელის გულის ფიცარზე სწერია. ვიმეორებ: არის თუ არა ეს ერთ-ერთი ლექსი საუკეთესო ქართულ პოეზიაში სამამულო ომზე დაწერილ ლექსთა შორის? არის. გიორგი ლეონიძის საუკეთესო ლექსად ითვლება „ვუმღერ სამშობლოს“. აი, ამ ლექსიდან მოვიტან ორ საუკეთესო სტროფს:

სულ ჩემი გულის მონაწურია,
რაც დაეპყარა ქაღალდს ლექსები,
ვუმღერ სამშობლოს, კიდეც მწყურია,
და მის სიყვარულს დავემწყემსები.
მარადი შუქით ბრწყინვალებს იგი,
მისი ნათელი დამთოვებია,
სიცოცხლე, — მისი მშვენების იქით
ერთ ნაბიჯზედაც არ მდომებია.

უნდა შევნიშნოთ, რომ არაჩვეულებრივ სტრიქონებს არ განეკუთვნება, მაგრამ ეს ლექსი რჩეულად ითვლება, რადგან იგი უმუალოა, გულწრფელადაა დაწერილი. ავტორი შეძლებდა, ამის ნიჭიც ჰქონდა გ. ლეონიძეს, რომ ეს მეტაფორებით, ეპითეტებით დაეტვირთა, მაგრამ იქნებოდა თვალთ საწინააღმდეგო ლექსი და არა გულით აღსაქმელი. სამამულო ომზე დაწერილ ლექსთა შორის გამოირჩევა აგრეთვე გ. ლეონიძის ლექსი „შინმოუსვლელი, სადა ხარ?“ ყველაზე უფრო გულს მოხვდება პირველი ორი სტროფი:

შინმოუსვლელი, სადა ხარ,
შენ ხომ თბილისი გიყვარდა.
სად ლეება შენი ქოჩორი,
თბილისში ვარდი აყვავდა —
შენ სად არჩიე ღარჩენა?
ნეტავი წამოგახვდა,
შთაწმინდა კიდეც გაჩვენა.

დანარჩენი ტაეპები ამის მიმყოლია. მაგრამ ამ ორ ტაეპში ბრწყინავს მეტაფორა? არა. მაგრამ არის მხატვრული? — კი. ახლა კიდეც მოვიტან და უფრო ვრცელად მის ლექსს. პირველი: „ისევ სუნთქავენ ქართულ ოცნებით“.

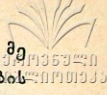
ისევ დავბერდი,
ვერ ვნახე ტბეთი, შატბერდი...
ვერც არტანუჯი, ოშკი, ხახული...

როდის მოუვა მათ გაზაფხული?..
ველარ ვემთხვით მესხეთის მიწას,
სადაც გმინავენ ძველი ლოდები,
სადაც აჩრდილნი მამა-პაპათა
შემოგვძახიან: თქვენ გელოდებით!
იქ ხე არა დგას, რომ არ ოხრავდეს:
— გაზაფხულია, რათ არ აყვავდი!
იქ თვალი მხოლოდ ნანგრევებს ერთვის,
ჭოროხის კენესა — ქვათა დაღადი.
შავშეთის მთებზე ნისლი გადადის,
კარჩხალოს მთებზე ვხედავ არწივებს,
და მათს ანგრეულ, აშლილ ბუდეებს,
ქარი უბერავს, ქარი აცივებს...
მაგრამ გუგუნებს ქართულად მიწა,
და თუ გამხდარან დასანაცრები, —
ისევ სუნთქავენ ქართულ ოცნებით
მესხეთის მთებზე დიდი ტაძრები.

თითქოს ამ ლექსის გაგრძელებაა მეორე ლექსი: „ვინ მეჩვენება... ვინ მიწვდის ხე-
ლებს?“

ვინ მეჩვენება... ვინ მიწვდის ხელებს? —
დაკარგული ძმის მესმის ყივილი...
საქართველოზე მოჭრილო ძუძუ,
შემაყრიალებს შენი ტკივილი...
შენ ჩემი გულის დასაკლავად ხარ
ისევ მტრის ხელში გადავარდნილი.
დიდო მესხეთო, ძველო მესხეთო,
ფეხდაფეხ დამდეგს შენი აჩრდილი.
შენი ხანძრები მომბოლებია,
მომყრია ფერი მკვდარი, ზღვის ფერი...
მინდა დავემხო მე შენს წინაშე,
კოცნით ავწმინდო შენს ლოდებს მტვერი..
შენი ნაშთები ნამსხვრევებია
ჩემის იმედის გაზაფხულისა,
ვკრებ და ვაერთებ, ცრემლით ვაწებებ —
ნახევრებია ჩემი გულისა.

როგორც ჩანს, ეს ლექსები არ ბრწყინავენ მეტაფორებით, სამკაულებით, მაგრამ
არავის მოუვა აზრად, ეს ლექსები ისე დაიწეროს, რომ გავამდიდროთ მეტაფორებით.
მაშინ ეს ლექსი დაემსგავსებოდა ვიტრინაში გამოფენილ მანეკენ ქალს, რომელსაც
ძვირფასი კაბა აცვია და გაქნეული წარბები აქვს. თანაც გვიღიმის. მთიელ მწყემსს
რომ ვანახოთ და სხვათა შორის ვკითხოთ: ეს გირჩევნია თუ შენი სატრფო.
თქვათ ულამაზო, დაკერებულ ჩოთის კაბაში? იგი ღიმილით გვიპასუხებდა: ჩემს სა-
ტრფოს თავსაც შემოვევლები, რადგან მისი სიტყვა, მისი ცხოველმყოფელობა და
თბილი მკერდი სიცოცხლეს მანიჭებს, თქვენი ვიტრინის მზეთუნახავი კი თქვენ გჭონ-
დესო. ცამდე მართალი სიტყვაა. ლექსის მაცოცხლებელი უშუალობაა, გულწრფე

ლად და პათოსით, გზნებით თქმა, მაგრამ ამას ისე ნურვინ გამიგებს, თითქოს მე ვერ ვაფასებდე მხატვრულ სამკაულებს, თითქოს არ გამეგებოდეს მისი ღირებულების არსი. ნიჭიერად დაწერილი ლექსის წიადში კარგად ჩავისხედოთ და შესამჩნევად წარმოგვიჩინდება მისი ფარული, არა მყვირალა, არამედ შინაგანი მხატვრული ელვარება, რაც იგივე სამკაულია და სხვა არაფერი. ერთსაც ვიტყვი: პოეტი, რომელიც დაჯილდოებულია დიდი მეტაფორული ნიჭით და დიდი გრძნობით, ის გენიოსურ ნაწარმოებებს შექმნის. მაგრამ ასეთი იშვიათად იბადება... აქვე ისიც უნდა ვთქვა, რომ თვით ლექსი მეტაფორული ქმნადობაა და იკითხება კარგად, თუკი უშუალოდ არის გაუზიარებული. გავიხსენოთ გ. ჭალაიდიშელის „მოგონება“, ი. დავითაშვილის „ჭეჭილი“, მ. გურიელის „აღამიანი“, დ. მეგრელის „პატარა ქართველი“, ნ. ჩხიკაძის „...ვინ კითხულობს?!“ იმერელი ქალის „სპარსეთში დატყვევებული“ და ჩვენ დავრწმუნდებით იმაში, რომ ამ ლექსებს დიდ შინაგან ძალას შთაბერავს უშუალოდ. ამ ლექსებს თითქოს თავისთავად განრიდებია მეტაფორული სილამაჭე. მაგრამ აბა, რით ინარჩუნებენ იმ უპირატესობას, რომ ადგილს პოულობენ ანთოლოგიებში? პასუხი ერთია: დიდი უშუალობით.

ამბობენ, საქართველოში „ვეფხისტყაოსნის“ შემდეგ ყველაზე მეტი მკითხველი ჰყავს სიმონ გუგუნივას ეპოპებს — „თამარიანს“, პირველი — მეტაფორების, ეპითეტების, ჰიპერბოლების, შედარებების ზღვაა. მეორეს ამ მხრივ ნუ გავჩნდით, იგი დიდი უშუალობის პირმშოა. ვის არ შეუძრავს გულს „პირველი წერილი თამარიანგან“ შალვასადმი... და საერთოდ „თამარიანი“ საამოდ იკითხება არა მარტო იმის გამო, რომ საინტერესო, დრამატულ სიუჟეტზეა აგებული, არამედ იმიტომ, რომ მას შინაგან დიდ ძალას სძენს უშუალოდ.

ეს ამბავი სანაქებოდ გალექსა აგრეთვე რაფიელ ერისთავმა, ბრწყინვალე ლექსის — „სამშობლო ხევსურისა“ — შემქმნელმა. მაგრამ ხალხმა შეიყვარა მხოლოდ ს. გუგუნივას წიგნი და იგი აქცია სათაყვანებელ ძვირფას რელიქვიად. იმიტომ რომ ს. გუგუნივას „თამარიანი“ უფრო უშუალოა.

ერთხელ აზრად მომივიდა — მემუშავა მეტაფორების, მხატვრული სამკაულების შექმნაზე, დამეგრეოვებინა და შემდეგ ლექსებში გამომეყენებინა, რომ შემექმნა მაღალ-მხატვრული, მეტაფორებით და სამკაულებით მდიდარი ლექსები, ეს აზრი ერთ კვირას ჩემს მეგობარს, განათლებულს, არა პოეტს, გავუზიარე. მან გაიღიმა და მითხრა: შენ შექმნი მხატვრულ სამკაულებს, და მით კიდევ უფრო გაამდიდრებ შენს ლექსებს, მაგრამ ერთი რამ დაგეკარგება — გული, უშუალოდ. რადგან შენი სურვილი ხელოვნურობის სენს შეგყრის და ეს შენთვის, როგორც პოეტისათვის, მომავლდინებელი იქნებაო. ეს ჩემი მეგობარი რუსულ პოეზიას კარგად იცნობდა და ძალიან უყვარდა ესენი. ცოტა დაფიქრდა და მერე მითხრა: რა თქმა უნდა წაიკითხული გექნება, მაგრამ ახლა დაკვირვებით გადახედე ესენინის ლექსებს: „Письмо от матери“ და „ответ“ ნახე, რა სადაა, მაგრამ სულში ჩამწვდომია!.. გეგონება, პოეტი და მშობელი დედა ერთმანეთს უბრალო ენით ესაუბრებიან. ამ ლექსში იგრძნობა დიდი დედა-შვილური სიყვარული და პატივისცემა, უშუალოდ, გულწრფელობა. ყოველი სტრიქონი ბაჯალდოა. აი, რა არის პოეზია!

და მე დღესაც ზშირად ვკითხულობ ესენინის ამ ლექსებს. იგი ისე მოქმედებს ჩემს გრძნობებზე, ტირილი მინდა, რადგან ყოველთვის მაგონებს წუთისოფლიდან აღრე გარდასულ ჩემს დედას.

ძალიან უშუალო პოეტია ტიციან ტაბიძე, რომლის ზოგიერთი ლექსი გულიდან არის ამოხეთქილი და მდულარესავით ედება ჩვენს ტვინსა და გულს. აი, ეს ლექსები: „სერგეი ესენინის“, „მე ყაჩაღებმა მომკლეს, არავფე“, „ლექსი მეწყერი“, „რია-

რია“, „მამ, გამარჯვება“, „წინათ თუ ერთი იყო მთრეხელი“, „მუხრანის ველზე, სათქმელი ლექსი“, „მეწყერი მეწყერს“ და სხვა. ამ ლექსების უპირველესი ღირსება უშუალოდ ამატომ აქ თვალში არ გეცემა ბრჭყვიალა სამკაულ-მეტაფორები. პოეტი გულწრფელად გვეპატიჟება თავის საბაღნაროში და ჩვენც მთელი ნდომით ვმოგზაურობთ ავტორის მეგზურობით. ბაღნარიდან გამოვდივართ და ისეთი გულმისტივილი გვიპყრობს, თავისთავად გვეტირება. ამ ლექსთა შორის მხატვრული შესრულებით ღმერთს „მეწყერი მეწყერს“.

გელავს, დაჰკრავს მეხი მეხს მწვერვალს,
მთა ტიტველია, არ აქვს საფარი,
თვითონ მეხია და თვითონ ელავს,
როგორც შამილის თეთრი ფაფარი.
ნეტა თუ სადმე ხარ ძე კაცისა,
ამ უკვდავებას ქედს არ უხრიდე,
თუ გაწყდა ძარღვი სიმაძაცისა,
მე ცოცხალი ვარ ერთი მღურიდი.
ვარ დაფრენილი ორბისგან გნოლი
და არ იკარებს გული საღავათს,
ხევსურის ჯაჭვის ნაგლეჯი რგოლი —
ერთი ვაცხადებ მარტო ჰაზავატს.
ვარ გათელილი ლეკის ნაბდი,
ყველა სახსარი მაქვს დაღწილი,
მაგრამ ვაჟკაცმა მხოლოდ გაბედ
და მეც ვაჟკაცის დამიდე წილი.
რა საჭიროა მელნად გიშრის ტბა
და კალმად კიდე მინა რხეული,
თუ ამ სიბრაზით გული გაგიტბა,
თუ ამ ჟრუანტელს იგრძნობს სხეული.
მეწყერი მეწყერს, ლანქერი ლანქერს,
კლდე კლდეს ასკდება, ზვავს ლუბავს ზვავი,
ცა მოწყალებით თავზე დამცქერის,
არ მემეტება მოვიკლა თავი.

ლექსი თავიდან ბოლომდე ქეშმარიტი პოეტის ხელწერითაა აღბეჭდილი, მაგრამ გასაოცარი როდია, მით უმეტეს, რომ მისი ავტორი ტიცთან ტაბიძა და ჩვენ მისგან მეტსაც მოველოდით. მაგრამ ჩვენს გულს ადამიანური სევდა-ტკივილებით ავსებს და აღაგზნებს.

აქვე გავიხსენოთ გრიგოლ ორბელიანის ლექსი „საღამო გამოსალმებისა“. აი, რაჲმ დენიმე სტრიქონი:

მზე ჩაესვენა: მის შუქი
გამოსალმის ჟამს კავკასსა,
თავსა ეხვევა ალერსით,
ვით ქალი მამას მოხუცსა.
ბუმბერაზ მთანი მღუმარედ
ცათამდის აყუდებულნი,
ჰსხედან, ვით დევნი, სპეტაკის

ყინულთ გვირგვინით შემკულნი!

წყალნი მთით დაქანებულნი,
ალმასებრ უფსკრულს ცვივიან,
თერგი რბის, თერგი ღრიალებს,
კლდენი ბანს ეუბნებიან!

ამ ნაწევრებში უფრო თვალსაჩინოა სურათ-ხატები, ვიდრე ტიციანის ლექსში, მაგრამ... აქ დროებით დავსვათ წერტილი.

ახლა მოვუსმინოთ ვაჟს:

ბუნება მბრძანებელია,
იგივე მონაა თავისა,
ზოგჯერ სიკეთეს იხვეჭავს,
ზოგჯერ მტკნულია ავისა;
ერთფერად მტვირთველი არის
საქმის თეთრის და შავისა,
საცა პირიმზეს ახარებს,
იქვე მთხრელია ზვავისა...
მაინც კი ლამაზი არის,
მაინც სიტურფით ყვავისა.

ეს არის ნაწევრები ლექსიდან „ღამე მთაში“. ამ ლექსის სიმდიდრეა ბრწყინვალე სტრიქონები: „დაღამდა, წვრილნი ვარსკვლავნი აუვადნენ, დასხდნენ ცაზედა. მთვარე კი ჭერ არსადა ჩანს, არ დაგვნათის თავზედა, ჭერ თუ არ გაუღვიძნია, ისევ თუ სძინავს მკლავზედა! ჭერ გამარჯვება არ უთქვამს შემომჩდარს გორის ფხაზედა, სხივნი არ დაუგზავნია პირის საბანად წყალზედა“. რა საამო სურათია! ვაჟა უფრო აღრმავებს სურათს:

წყალი ჩქეფს, ხევი ჩატირის,
განა ერთი და ორია:
აქაც, იქ, იმას იქითაც,
საცა ფერცხალა გორია,
ლამაზი მთების ასულთა
ხმა ხმისთვის შეუწონია.
მადლი შენ, ყველა ერთმანეთს,
უფალო, დაუმონია;
ამაზე ტურფა და კარგი
მე სხვა აღარა მგონია!
ხევი მთას მონებს, მთა — ხევსა,
წყალნი — ტყეს, ტყენი — მდინარეთ,
ყვავილნი — მიწას და მიწა
თავის აღზრდილთა მცენარეთ,
და მე ხომ ყველას მონა ვარ,
პირზე ოფლ-გადამდინარედ!

მერე აღწერილია ის, რომ შუალამისას ატყდება ქარი, მოსკდება ღვარი, „მთელი მთა-ბარი იქცევა, მეორ-მოსვლაა სწორედ, მოჰყაწრავს ღვარი ტყე-კლდეებს, მოაქვს

და მოსდგამს ყოვრდა“. ბოლოს თავდება უმშვენიერესი პოეტური სტრიქონებით, რომელიც თავი დაიწყო. ტ. ტაბიძის ლექსი „მეწყერი მეწყერს“, მხატვრული სიდიადით ვერაფერს არ ღირს ლექსის „ღამე მთაში“, რომლიდანაც მოვიყვანეთ მონაკვეთები. მაგრამ ტიცინანის ლექსი ბუნების ხატის წარმოსაჩენად კი არ შექმნილა, არამედ ტრაგიკული ბედის აღმანიანის გულის ფეთქვა უნდა გვაგვარძნობინოს და ძალუშადაც. მისი სტრიქონები თავს დასტრიალებს არა მარტო მთებს, სადაც მესხი მესხს ურტყამს და ლანქერი ლანქერს ასკდება; არამედ ადამიანებს: აი, იელვებს შამილის თეთრი ფაფარი... და ავტორი აცხადებს, რომ „მე ცოცხალი ვარ, ერთი მღურისი“, „რომ არ იკარებს გული სადავას“, რომ „ერთი ვაცხადებ მარტო ჰაზვას“. ჩემი გუმანიტ პოეტი გონებით და გულით იმ სამყაროშია გატყორცნილი, როცა შამილის სარდლობით მთიელნი შეუპოვარ ბრძოლებს აჩაღებდნენ რუსეთის იმპერიის ორთავიანი არწივის წინააღმდეგ. ამ ბრძოლამ თითქმის ოცდაათი წელი გასტანა და წარღვნის ბედი ქარბუქივით თავს დასტრიალებდა კავკასიის მაღალ მწვერვალებს. ამ აღტკინებით გამსჭვალული პოეტი თითქმის მისი ორგულის მიმართ ომახიანად ამბობს:

ვარ გათელილი ლექის ნაბადი,
ყველა სახსარი მაქვს დაღეწილი,
მაგრამ ვაყვაცმა მხოლოდ გაბედე
და მეც ვაყვაცის დამიდე წილი.

ტიცინანის ამ ლექსის ბჭყარები სულს გვიკაწრავს, ვაჟას ლექსი ბუნების იშვიათი მაღალმხატვრული ფილოსოფიური მონოლოგია. გრ. ორბელიანის „საღამო გამოსალმებისა“ ბუნების ბუმბერაზობის წარმომჩენია. რა თქმა უნდა, შიგ ჩართულია სატრფოს მწუხარებაც გულის ტრფიალთან დაშორების გამო. ამიტომ გრ. ორბელიანის ეს ლექსი ორ მხრივ დიდებულია: შეყვარებულის მტკივნეული სულის წარმომჩენით და ბუნების სიდიადის ხატვით... და რა თქმა უნდა, გრ. ორბელიანის „საღამო გამოსალმებისა“ დიადია. ტიცინანს ბუმბერაზ ბუნების წიაღში შეიჭრა და გვიჩვენა მისი მრისხანება, მებთა ტეხა... და იქვე თავისი სულის ტკივილი, ადამიანური ტკივილი ვერ დამალა, რაკი გაახსენდა მთიელთა შეუპოვარი ბრძოლები, როცა სიცოცხლე იღივდა და საფლავები მრავლდებოდა, და არა მარტო ქალებს ჰქონდათ თვალიანი ცრემლიანი, არამედ მეომარ მამაკაცებსაც; და მეომარი ვინ არ იყო. — ახალგაზრდებიც და მოხუცებიც ბრძოლის ხაზზე იდგნენ. შეყვარებულთა დროებით დაშორება, ხანმოკლე დარდის მომგვრელია, მაგრამ ეროვნული თვითმყოფადობისათვის ფანატური ბრძოლები და მსხვერპლი, ტრაგედიაა. ტიცინანის ეს ლექსიც იმ ტრაგედიის თანაზიარია და ამიტომაც უფრო დიდ გულისტკივილს, სევდიან ფიქრებს აღძრავს ჩვენს გულში, მე პირადად ამიტომ მიყვარს ეს ლექსი. იგი ტანჯული სულის ნატეხია. ამ ქმნილებას გასაცარი მხატვრობა არ ამშვენებს სამკაულად, მაგრამ უთუოდ დიდპოეტურია, რადგან იგი მთლიანად შენს სულს უერთდება. ასეთი დიდი ძალა აქვს უშუალობას. ამიტომ ვთქვი ზემოთ: ჩვენ გვიჩვენებია ჩითვის კაბაში გამოწყობილი სატრფო, ვიდრე ძვირფას ატლასში გამოხვეული უსიცოცხლო მანეკენი, რომელსაც თუნდაც მარგალიტის საყურეები უკეთია, ასეთია სიცოცხლის ძალა და ადამიანის ბუნება, ხოლო პოეზია ადამიანისათვის იქმნება, ხალხისთვის იქმნება, რომელიც თუ გულს არ ეკარება, იგი არ არის პოეზია და ხალხი მას არ დაეტანება; დაეტანებინა მხოლოდ ახალბედა მეცნიერები, რომ ახალი შრომები გამოაცხონ და ამით იქნებ ხარისხი მოიგონ... ხალხს უყვარს თავისი სულის აღმქმელი პოეზია.

ცოტა რამ მინდა ვთქვა პოეტ ლადო ასათიანის შესახებაც. იგი სამკაულების კი არა, გრძნობის პოეტია. მისი ყველაზე უფრო განმარტებული ლექსია „სალადოზი“ რომლის ოთხი საწყისი სტრიქონი მეტაფორულია,

ხომ ლამაზია ეს ჩემი ცოლი, მაგრამ მე უფრო ლამაზი მინდა,
ატმის ხესავით აფეთქებული და მოქნეული გავახივითა.
ხომ ლამაზია ეს საქართველო, მაგრამ მე უფრო ლამაზი მინდა,
ფართოდ გაშლილი და მოხატული თამარ დედოფლის დარბაზივითა.

დანარჩენი სტრიქონები გულისმიერია და არ ისახავს მიწნად მეტაფორებით
თვალი მოგვეკრას, არამედ იგი ელდასავით შემოიჭრება ჩვენს სულში და საშველს
არ გვაძლევს, ჩვენც აღგვანთებს სამშობლოს სიყვარულით. თავისთავად ხატოვანია
ყოველი ტაეპი, მაგრამ არც ერთს ყვავილივით გვირგვინად არ ადგას ბრჭყვიალა სამ-
კაულები, მეტაფორები. ავტორი რომ ცდილიყო კიდევ მოიხვეჭდა ამ სიმდიდრეს,
მაგრამ ჩვენს გულს ვერ დაიპყრობდა და როგორც პოეტი, ვეღარ მიგვიზიდავდა, ვერ
შეგვაყვარებდა მის ქმნილებებს. ყოველ შემთხვევაში ერთხელ წავიკითხავდი და ამით
დამთავრდებოდა ჩვენი ურთიერთობა ავტორთან. ახლა კი დამონებულ-დაპყრობილი
ვართ ამ ლექსის თილისმით და ვისაც სურს, ეძიოს ამის მიზეზი, ჩემთვის კი ცხადია.
მოვიტან ლადოს ერთ თითქოს უბრალო ლექსს — „გზაში“:

სიხარულს გთხოვ, — მწუხარებას მთავაზობ,
ნუთუ ასე დაგატყვევეს ფიქრებმა?
ცოტა კიდევ მოითმინე ლამაზო,
და ნანატრი მთა-გორებიც იქნება,
ცოტა კიდევ, სალოცავო ხატებზე
და ლაშქარი სიკვების და ყორნების,
ვით ღრუბელი, ისე გაიფანტება
და თბილისის მიწას გეამბორებთ.
ხომ უყურებ, როგორც ხვადი ავაზა,
ორთქლმავალი ისე უტევს უკუნეთს,
ცოტა კიდევ — და იელვებს კრწანისი
და ვიხილავთ ირმებსა და ბულბულებს.
ცოტა კიდევ — და იელვებს კრწანისი
და მეტეხის ეკლესიის თავანი,
სადაც წმინდა მაცხოვარის ხატის წინ
ფეხშიშველა ლოცულობდა თამარი.
სიხარულს გთხოვ, — მწუხარებას მთავაზობ,
ნუთუ ასე დაგატყვევეს ფიქრებმა?
ცოტა კიდევ — და იელვებს კრწანისი
და ნანატრი მთა-გორებიც იქნება!

ზოგიერთი აცხადებს, რომ ლექსი ლექსი არაა თუკი მას მეტაფორები, მხატვრუ-
ლი სამკაულები არ ამშვენებსო. ლექსს „გზაში“, რომელი მარგალიტის და ბრი-
ლიანტის საყურე ჰქონდა?! მაგრამ გულს ხვდება, ჩვენს სულს ხომ რაღაც ჰკაწრავს,
რაღაც სევდა გვმსჭვალავს? იკითხება კარგად? მაშ, რა ძალა შთაბერა პოეტმა
ლექსს, რომ ჩვენ გვაღელვებს, გვიტაცებს, როგორც უბრალოდ იტყვიან ხოლმე —

ავტორმა თავისი უჩინარი სადავე მოგვდო და გვატარებს თავის ნებაზე. ამას ჰქვია პოეზიის მაღლი. ეს ლექსი პოეზიის მაღლითაა გაუღენთილი. აი, რა შეუძლია პოეტს, გულთი პოეზიის ქმნილებათა შემქმნელ შემოქმედს.

ყველა იცნობს ლაღო ასათიანის ლექსებს. აქ რამდენიმეს კიდევ დავასახელებ: „არ ვიცი ასე რამ შემაყვარა“, „ცხრა ძმა ხერხეულიძე“, „საქართველო იყო მათი საოცნებო სახელი“, „ქართველი ოქროსმადიებლების სიმღერა“, „სასაფლაო“ და სხვა. „არ ვიცი ასე რამ შემაყვარა“ სიმღერად ქცეული ლექსია და როცა ამ სიმღერას ისმენ, ჟრუანთელი გივლის ტანში. პოეტი უბრალოდ, მაგრამ ისე გვესაუბრება, რომ ჩვენს გულს იპყრობს.

ამ ლექსს აღარ სჭირდება ახსნა-განმარტება. მისი ძალა უშუალოა. აქ თითოეული სტრიქონი ჩვენს სულს ცეცხლივით ეკიდება. იგი გვზიბლავს არა სიკეკლუციტ, „ლამაზი ტანისამოსით“, არამედ გულის გამჭრელი უზილავი ბასრი მახვილით. მე ამას პოეზიის მაღლს ვარქმევ და სხვამ რაც გინდა ის შეარქვას. ვის წაუეცის პოეტის „სასაფლაო“ და ვისი სული არ შეძრწუნებულა სიკვდილის ამაზრუნეი შიშით? როცა ეს ლექსიც ქებით მოვიხსენიე ერთ ახალგაზრდა პოეტთან, რომელიც პოეზიის თავისებურად აღქმით კეკლუცობს (რა თქმა უნდა თავის გამოჩენისათვის), მითხრა: — ასეთ ლირიკულ, სევდიან ამბებს ჯამთარში ბუხრის პირას დედაბრებიც ჰყვებიანო. ლექსი თუ მეტაფორებით არ ბრწყინავს, მე იმას პოეზიის ქმნილებად არ ვთვლი... და ეს ლექსიც ასეთთა რიგს განეკუთვნებაო.

რას იზამ, შენი არ ესმის!

ერთ გოგონას ვკითხე, კინოში თუ დადიხარ და თუ გინახავს ესა და ეს კინოფილმები-მეთქი. კი მინახავსო. მერე რომელი უფრო მოგეწონა?.. გოგონამ გაიღმიჯა და თავი გააქნია, თითქოს დიდი გემოვნების იყო და ჩემს მიერ მოწონებულ ფილმს მუჭლუგუნი ჰჭრა, იქით გადაგდო.

ზოგიერთს ასეთი ხერხით უნდა თავი დიდ მცოდნედ და ესთეტიკოსად გასაღოს და თავისი აზრები თავს მოახვიოს ყველას, მიზანი: თავისი კნუტის ვეფხად გასაღება!

მე ისიც მახსოვს: ამჯერად სხვა ახალგაზრდა პოეტმა თქვა აკაკის ლექსზე — „განთიადი“ — ეს უბრალო შაირთქმაა და მეტი არაფერიო.

აზ, ღმერთო ჩემო, გაიგონე ჩემი ვედრება, შთამბერე დიდი ძალა და ასეთი ბრწყინვალე ლექსი მეც დამაწერინე და მერე თუნდაც მომკალი!

მამია ჰარშანიძე.

მუშაბან მებრალიძე

ალი ფაშა თავდგირიძე ქართულ ზეპირსიტყვიერებაში

პატარაობიდან, როცა სასკოლო მერხზე ვიჯექი, მესმოდა ცნობილი ქართული სიმღერა: „ალი ფაშამ გვიღალატა, ჩაგვიყვანა კვირიკეში. თვითონ ფულები აიღო, ჩვენ ჩაგვყარა რუსის ხელში...“ და ჩემში იზრდებოდა ცნობისმოყვარეობის გრძნობა მისი სულიერი პორტრეტის დასადგენად. და ამ საქმეში დახმარება გამიწიეს ხანდაზმულებმა. ხანდაზმულები კი სოფელ ქობულეთში, კოხში, სამებაში და სხვაგან ზევერნი იყვნენ. მათ კარგად ახსოვდათ ალი ფაშაც და მისი მკაცრი და უზნეო მმართველობის წლები.

ალი ფაშა ქობულეთის მთავარის მამუკა თავდგირიძის შვილიშვილი იყო. გადმოცემით იგი იყო მამუკას შვილის სულეიმანის ვაჟი ანუ თურქების ქობულეთში შემოსვლის შემდეგ გამუსლიმანებული მაქსიმე თავდგირიძისა, მამუკამ თვითონ არ მიიღო ისლამი, გურიასი გაექცა თურქებს.

სულეიმან თავდგირიძეს ცოლად ჰყავდა სოფელ ქობულეთის მკვიდრის სერდელა გუგუნავას ასული დინდილე, რომლის ერთი დაც ელმასი გულო კიკიაიშვილის დედა იყო. სულეიმან თავდგირიძე თურქეთის ორიენტაციის ქაცი იყო. კიდევ მეტი, გადმოცემის მიხედვით, იგი იბრძოდა გურიელთა წინააღმდეგ. ერთ-ერთ ბრძოლაში იგი მოკლეს სოფ. შეკვეთილთან. ცოლი — დინდილე ხანუმი ქმრის ტანსაცმელში გამოეწყო, შეჯდა ცხენზე და ჯარს გაუძღვა. თურქეთის სულთანმა გაიგო ქალის ამბავი სტამბულში და ამ ამბით ნასიამოვნებმა, ქალი დაიბარა დასაჯილდოებლად. დინდილე ხანუმი წაიდა ჯემით სტამბულში, თან ახლდა მისი თორმეტი წლის ვაჟი — ალი. სულთანმა მიიღო ქალი, ესაუბრა მას, მოუწონა საქციელი, უხვად დააჯილდოვა ოქროვერცხლით და სინანულით განაცხადა: „ხანუმ ეფენდი (ქალბატონო), ამ დამსახურებისათვის ფაშობის ტიტული გეკუთვნის, მაგრამ ჩვენი რჯულით ეს შეუძლებელია. ე. ი. ქალზე რაიმე ტიტულის მინიჭების უფლება არა გვაქვსო.“

პატივმოყვარე ქალმა თამამად შეხედა სულთანს: „თუ ამ მოწყალებას მოიღებთ, მე მყავს 12 წლის ვაჟი, რომელიც ახლა აქ მახლავს, მას ალი ჰქვია... და თუ შეიძლება ფაშის ტიტულით აამაღლოთო.“

გახარებულმა სულთანმა ბრძანა, სულეიმან ბეგ თავდგირიძის 12 წლის ვაჟს ამიერიდან ჩურუქსუს ფაშას ტიტული ეტარებინა.

ასე დაიწყო სრულიად დაუმსახურებლად ალი თავდგირიძის აღზევება. ამის შემდეგ ჩურუქსუსში და მთლიანად აჭარაში ერთადერთი ფაშის ტიტულის მქონე ალი თავდგირიძე გახდა ამ მხარის მმართველი, როცა მას 17 წელი შეუსრულდა.

ალი ფაშას პირადი თვისებები მალე გამოვლინდა. ამ ზნედაცემულმა ადამიანმა

ისეთი სიძულვილი დაიმახსურა ქობულეთში, რომ დედები თავიანთ ატირებულ შვილებს აშინებდნენ: „ნუ ტირი, თუ არა ალი ფაშა წაგიყვანს თავისთანო“ და ამათვე შვილებს სწყევტდნენ ტირილს. რამდენი ათეული წელი გავიდა ალი ფაშას მმართველობიდან და ქობულეთის სოფლებში დღესაც ავხორცობისა და ზნედაცემულობის სიმბოლოდ შემორჩენილია სიტყვა „ალი ფაშა“. ქობულეთელი მოსახლეობა, რომლისთვისაც ოჯახური უბიწოება, მისი სიწმინდე სიცოცხლის არსს წარმოადგენდა, ალი ფაშას ვერც მუქარა და ვერც მათრახი ვერ აშინებდა. ცნობილია, რომ ალი ფაშას მარტო ხალხში გამოსვლისა ეშინოდა და მან შექმნა 25 რჩეული ქობულეთელისაგან შემდგარი დაცვა. იმდენად გამომწვევი იყო ალი ფაშას ავი მოქმედება და ზნედაცემულობა, რომ ბევრმა რაზმის წევრმა ადრე მიატოვა იგი. ცნობილია, მაგალითად, რომ აჭყვისთაველი ზესეინ ხაბაში, რომელმაც არ ისურვა ალი ფაშას რაზმში ყოფნა, იძულებული გახდა ყაჩაღად გავარდნილიყო და გურიაში ნათესავეებთან შეეფარებინა თავი. ასევე გაექცა ალი ფაშას ალამბრელი დედა ნიჟარაძე, რომელსაც ტერორი დაუნიშნა ალი ფაშამ.

ალი ფაშას უზნეობა იქამდე მივიდა, რომ თავისი რაზმის ერთ-ერთ წევრს, აჭყვისთაველ მენაბდეს, დაავალა თავისი ლამაზი ცოლი მიეყვანა მისთვის. ქმარმა სულმდებლობა გამოიჩინა და მოტყუებით მიიყვანა ალი ფაშას სასახლეში, მაგრამ ქალი მაშეუბრად შეხვდა ამ ბოროტებას: ფაშამ ძალადობა რომ დააპირა, გაექცა მას და ამის შემდეგ არც სულმდებალი ქმრის ოჯახში დაბრუნებულა. სხვას გააყვა ცოლად (შაქარიშვილის ქალი). ალი ფაშას უზნეობის მრავალი ფაქტი ახსოვს ხალხს და მის სახელს ზიზღით, სიძულვილით ასენენ ბევრს.

ახლა ცოტა რამ მინდა ვთქვა იმ ხალხური სიმღერის შესახებ, რომელიც შეიქმნა ალი ფაშაზე. ე. ი. რას ნიშნავს ის მკაფიოდ მკლერადი სიტყვები:

„ალი ფაშამ გვიღალატა...!“

იყო თუ არა იგი მოღალატე?

რასაკვირველია, ალი ფაშას სულიერი პორტრეტის შესწავლის შემდეგ არავის არ გაუეჭირდება მისი ღალატი, კარიეროზმი და ანგარებით გატაცებანი, რაც მისი ცხოვრების, თუ შეიძლება ასე ვთქვათ, „გვირგვინს“ წარმოადგენს.

სიმღერა ალი ფაშაზე უმკველია შეიქმნა 1877-1878 წლებში, რუსეთ-თურქეთის ომის დროს. ამ ომში ქობულეთელთა დიდი ნაწილი ანტითურქულად იყო განწყობილი, მოწინავე ქართველი პატრიოტები: გულო კაიკაციშვილი, დედა ნიჟარაძე, ყუშუმ ჭყონია უკომპრომისო ბრძოლას ეწეოდნენ აჭარის დედასქართველოსთან შეერთებისათვის, მაგრამ თურქეთის სულთანს გადაწყვეტილი ჰქონდა, რადაც არ უნდა დაჯდომოდა, გადაულახავი ბარიერი შეექმნა ბათუმის ასაღებად გამზადებულ რუს-ქართველთა ჯარის წინააღმდეგ. თურქთა ჯარების სარდალმა დევრიშ ფაშამ ფულადი ხელფასები დაუნიშნა ადგილობრივ მუსულმანებს, რომლებიც რუსეთის წინააღმდეგ იბრძოდნენ. სწორედ ამით უნდა აიხსნას ის, რომ ქობულეთელთა მონაწილეობით ფორმირებული ჯარის ნაწილები თავდადებით იბრძოდნენ ციხისძირის მისასვლელთან, სადაც ბათუმის ბედი წყდებოდა. ქობულეთელთა ამ ნაწილს სათავეში ედგა ალი ფაშა თავდგირიძე.

სწორედ ამ დროს (ხალხში დარჩეული ხმების მიხედვით) რუსეთის არმიაში დაიბადა აზრი იმის შესახებ, რომ ეწარმოებინა საიდუმლო მოლაპარაკება ალი ფაშასთან. თქრთი მოესყიდა იგი და აქტულებინათ თურქეთის არმიისათვის გამოეთიშა ქობულეთელთა არმია. რუსეთის სარდლობა ვარაუდობდა, რომ ალი ფაშა, მფლობელი უცხო მაღალი ტიტულისა, ეროვნებით ქართველი იყო და შეიძლებოდა რაიმე საე-

ბოლო ენის გამონახვა. კავკასიის მეფისნაცვალმა ეს საქმე მიანდო ქართველ ოფიცერს იასე გურიელს. როგორც ზეპირი გადმოცემა გვამცნობს, ეს საიდუმლო მოლაპარაკება შედგა. ალი ფაშამ მოტყუებით წაიყვანა თავისი რაზმი ციხისძირის მისადგომებთან სოფელ კვირიკეში, სადაც რუს-ქართველთა ნაწილები იყო განლაგებული და ამგვარად მან ზურგი შეაქცია თურქეთს.

საგულისხმოა ასეთი ფაქტი: სოფელ კოხში სულ ორი ათეული წელია, რაც გარდაიცვალა 90 წელს მიღწეული იუსუფ შავიშვილი. იუსუფის გადმოცემით, მისი ბიძა სულეიმან შავიშვილი იმ წლებში ყოფილა ალი ფაშას პირადი დამცველი. მან კარგად იცოდა საიდუმლო მოლაპარაკების შესახებ, მაგრამ სიცოცხლის უკანასკნელ წუთამდე არ გაუთქვამს ალი ფაშას ეს საიდუმლოება. სიკვდილის წინ კი მან ყველაფერი აღიარა. როგორც ცნობილია, ალი ფაშას ამ „ლალატის“ შემდეგ თურქეთმა დაიწყო ციხისძირიდან უკან დახევა. 1878 წლის ივლისში ციხისძირის მიმართულებით ბათუმისაკენ დაიძრნენ გენერალ სეიატოპოლკმირსკის ნაწილები, ხოლო გოდერძის უღელტეხილიდან, ზულოს გავლით — გენერალ კომაროვის არმია. ბათუმის შემოერთებით აჭარა დედამამუბოლოს დაუბრუნდა. ამ ამბით ხარობდა მთელი საქართველო.

და მაინც საინტერესოა ალი ფაშას ბედი ბათუმის განთავისუფლების შემდეგ.

რა თქმა უნდა, ზოგის გადმოცემით ალი ფაშა გაჰყვა თურქეთის დამარცხებულ ჯარს და სიცოცხლე მშვიდობიანად დაამთავრა სტამბულში. უფრო სარწმუნოა გადმოცემა, რაც პირადად მე მომისმენია ქობულეთელ უხუცესთაგან. როგორც მათ მითხრეს, ალი ფაშას იმდენი ცოდვა და დანაშაულები ჰქონდა ჩადენილი თავისი ხალხის მიმართ, რომ უაზროდ ჩათვალა ქობულეთში დარჩენა და გემით გაუდგა გზას სტამბულისაკენ. სულთანთან უკვე იყო ცნობა ალი ფაშას ლალატის შესახებ. იგი გემში ჩასხდომისას დააპატიმრეს, ხელფეხზე ბორკილები დაადეს და სულთანთან წარადგინესო... და ხალხურ სიმღერაშიც ხომ ასე ეღერს: „მასაც კაი არ დამართეს, ბაწრით შეათრის გემში, მისი ყვირილი ისმოდა, სუფსას გაღმა ბაილეთში“. აქ არსებითი მნიშვნელობა არა აქვს იმას, თუ სად, ბათუმში თუ სტამბულში აიყვანეს იგი პატიმრობაში. მოხუცთა გადმოცემით, სულთანმა გამდნარი ოქრო ჩაასხა ხახაში ალი ფაშას ოქროს სიყვარულით ჩადენილი ლალატისათვის.

სამთამადნო მრეწველობა და სამრეწველო მუშათა კლასი ტაო-კლარჯეთსა და აჭარაში XIX-XX საუკუნეთა მიჯნაზე

საქართველოს სამხრეთ-დასავლეთი რაიონები მეტალურგიის უძველეს კერას წარმოადგენს. ამ მხარეში ლითონის მოპოვებას და დამუშავებას ჯერ კიდევ ჩვენს ერამდე დიდი ხნით ადრე ეწეოდნენ. ამის დასტურია როგორც წერილობითი, ისე ნივთიერი წყაროები. მაგალითად, ძველი ბერძნები სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოში განსახლებულ ერთ-ერთ ქართველ ტომს ხალიბებს უწოდებდნენ, რაც იმავე ბერძნულ ენაზე მელითონეს ნიშნავდა. მაჭახელის ხეობაში დამზადებული ლითონის იარაღები ჯერ კიდევ უძველეს დროში საქართველოს ფარგლებს გარეთაც იყო ცნობილი.

მაგრამ საქართველოს თითქმის განუწყვეტელი ძნელბედობის ხანა ედგა. XVI საუკუნის პირველ ნახევარში ტაო-კლარჯეთი და აჭარა დიდი ხნით ოსმალეთმა დაიპყრეს. ოსმალეთმა ეს მხარე სრული დეგრადაციის გზაზე დააყენეს.

ტაო-კლარჯეთისა და აჭარის სამეურნეო-ეკონომიკური განვითარება საქართველო-სთან დაბრუნების შემდეგ დაიწყო. რუსეთის ცარიზმის კოლონიური პოლიტიკის მიუხედავად, ეს მხარე, როგორც მთლიანად საქართველო, მსოფლიო კაპიტალისტურ მეურნეობაში ჩაება. საქართველოში, კერძოდ, ტაო-კლარჯეთსა და აჭარაში სასაქონლო-კაპიტალისტური მეურნეობის განვითარებას განაპირობებდა არა მარტო მდიდარი ბუნებრივი რესურსები, არამედ მისი გეოპოლიტიკური მდგომარეობაც. ამ და სხვა ფაქტორების გამო საქართველოს ბუნებრივი სიმდიდრის ათვისების, მისი კომუნიკაციების გამოყენებით ყველაზე მეტად უცხოელები დაინტერესდნენ.

ცხადია, უცხოელი კაპიტალისტების მიზანი მაქსიმალური მოგება იყო, სწორედ აქ ტაო-კლარჯეთსა და აჭარაში, მათ დინახეს ამ მოგების მიღების წყაროები: იაფფასიანი ნედლეული და ასევე იაფფასიანი მუშახელი, ბათუმის ბუნებრივი საზღვაო ნავსადგური, საიდანაც თავისუფლად შეიძლებოდა მსოფლიოს ნებისმიერ კონტინენტთან დაკავშირება.

ტაო-კლარჯეთისა და აჭარის საქართველოსთან დაბრუნებიდან სულ მოკლე დროში ქ. ბათუმი კავკასიის დიდმნიშვნელოვან სავაჭრო-სამრეწველო ცენტრად გადაიქცა. XIX-XX საუკუნეთა მიჯნაზე მრეწველობის განვითარების დონით მან კავკასიაში მესამე ადგილი დაიკავა. (ბაქოსა და თბილისის ჩამოუვარდებოდა). საგულისხმოა, რომ 1884 წელს მთლიანად ქუთაისის გუბერნიაში 27,6 მილიონი მანეთის სამრეწველო პროდუქტია აწარმოეს, მათგან 26,6 მილიონი ე. ი. დაახლოებით 98% ქ. ბათუმის ხისა და თუნუქის ყუთების საწარმოებზე მოდიოდა.

ტაო-კლარჯეთისა და აჭარის სამრეწველო განვითარებაში მნიშვნელოვანი ადგილი სამთამადნო მრეწველობამ დაიკავა. საქართველოში, კერძოდ ბათუმში ლითონდამუშავებით მრეწველობის შექმნამ და განვითარებამ ლითონზე მოთხოვნილება მნიშვნელოვნად გაზარდა. ბათუმის ქარხნებისათვის ლითონის ნედლეული ძირითადად რუსეთიდან და საზღვარგარეთიდანაც კი შემოჰქონდათ, მაგრამ კაპიტალისტებს ძვირი უჯდებოდათ. ამიტომ ადგილობრივი იაფი ნედლეულის ძიებას დახარბებით შეუდგნენ.

უცხოეთის კაპიტალისტებმა წიაღისეულის საბადოები აღმოაჩინეს ქვემო აჭარასა და ართვინის ოკრუგში. წიაღისეულით ყველაზე უფრო მდიდარი საბადოები ართვინის ოკრუგში აღმოჩნდა. ძირითადად აქ მოპოვებოდა მაღალხარისხიანი სპილენძი.

ტყვია, მარგანეცი, თუთია, ვერცხლი. დომინირებული ადგილი სპილენძის მადანს ეკუთვნის. აქაური სპილენძის მადანი თავისი ხარისხით მსოფლიოში ერთ-ერთი საუკეთესოა გამოდგა.

ტაო-კლარჯეთსა და აჭარაში კაპიტალისტური ტიპის სამთამადნო მრეწველობის წამომწყებნი იყვნენ უცხოელი ვაჭარ-მეწარმენი რომერტ რიხნერი და ანტონ სალერნი. გერმანელმა ინჟინერმა რ. რიხნერმა 1884 წელს ქ. ბათუმში ლითონდამუშავებითი საწარმო დააარსა, სადაც ძირითადად ნავთის გადასატანი თუნუქის ყუთები მზადდებოდა. ადგილობრივი იაფი წიაღისეულის მოპოვებისა და დამუშავების მიზნით რ. რიხნერმა ა. სალერნისთან ერთად ართვინის ოკრუგში, ქვემო და ზემო აჭარაში გეოლოგიურ-სადანერგო სამუშაოები ჩაატარა და წიაღისეულის მნიშვნელოვანი მარაგი გამოავლინა.

თავდაპირველად წიაღისეულის, კერძოდ სპილენძის მადნის მოპოვება დაიწყო სოფლებში მერისში, ვაიოში (ქვემო აჭარა), ლომაშენში, ჰოდელაში (ართვინის ოკრუგი). ვასული საუკუნის 90-იანი წლების დასაწყისში რ. რიხნერმა და ა. სალერნმა ართვინის ოკრუგში მადნის გამოსადნობი სპეციალური ღუმელი მოაწყვეს, ხოლო სოფელ ერგეში მეტალურგიის მცირე საწარმო ააგეს. 1888 წელს, მაგალითად, ართვინის ოკრუგის სოფლებში ლომაშენსა და ჰოდელაში 2636, ხოლო 1889 წელს 9364 ფუთი მადანი ამოიღეს, მათგან 4184 ფუთი სპილენძი, 5000 ფუთი თუთია, 950 ფუთი ტყვია.² ერთი წლის შემდეგ მადნის ამოღება თითქმის ორჯერ — 18589 ფუთამდე გაიზარდა. მალაროებსა და გადამამუშავებელ საწარმოებში 68 მუშა მუშაობდა.³

მომდევნო წლებში ამ საქმით სხვა უცხოელი მეწარმენიც დაინტერესდნენ, რის შედეგადაც წიაღისეულის დაძიება, ამოღება და გადამამუშავება მნიშვნელოვნად გადიდა. მაგ., 1894-1898 წლებში წიაღისეულის მოპოვებას შვიდ მალაროში ეწეოდნენ, რომელთაგან ორი ქვემო აჭარაში, ხოლო ხუთი ართვინის ოკრუგში მდებარეობდა. ყველაზე დიდი რაოდენობის მადანს სოფლებში ძანსულში, ირსაში, კვარცხანაში, ჩონჩხანაში (ართვინის ოკრუგი), იღებდნენ. რიხნერისა და სალერნის გარდა, სამთამადნო წარმოებას ხელი მოკიდეს სიმოენიძე, ლაზერეშვი, ოგულევიჩმა, ხრეშოსკალომ, ბუზინამ, კანლიკიმ, გორიანოვმა, ენიკიევმა და სხვებმა. ყველანი უცხოელებია. ამათგან, შედარებით მსხვილი მეწარმეა კაპიტალისტი სიმოენიძე, რომელსაც სპილენძის მადნის მალაროები ჰქონდა ართვინის ოკრუგის სოფელ ჰოდელასა და ქვემო აჭარის სოფელ მერისში. 1895 წელს, მაგ., ტაო-კლარჯეთსა და აჭარაში ამოღებული მადნის საერთო რაოდენობიდან კაპიტალისტ სიმოენიძის ფირმაზე 70 პროცენტამდე 49,7 ათასიდან 41 ათასი ფუთი) მოდიოდა.

მადნის გადამამუშავება წინანდებურადვე ერგეს მეტალურგიულ ქარხანაში სდებოდა, რომლის სიმძლავრე XX საუკუნის დამდეგს საგრძნობლად გაიზარდა. მაგალითად, 1901 წელს აღნიშნულმა საწარმომ 505,5 ათასი ფუთი მადანი გადამამუშავა და 9,6 ათასი ფუთი ლითონი გამოაღწია, რაც 1895 წლის მახასიათებელს 4-ჯერ და მეტად აღემატებოდა.⁴

სამთამადნო მრეწველობის ახალი აღმავლობა 900-იანი წლებიდან დაიწყო. იგი დაკავშირებულია კავკასიის სპილენძის მრეწველობის საზოგადოებასთან, რომელმაც ტაო-კლარჯეთისა და აჭარის სამთამადნო მრეწველობაში დიდად კაპიტალი დააბანდა. ამ საქმისადმი განსაკუთრებული დაინტერესება ინგლისელმა, ამერიკელმა, ბელგიელმა და გერმანელმა კაპიტალისტებმა გამოიჩინეს. მათგან აღსანიშნავია გერმანიის ფირმა სიმენსი.

უცხოეთის კაპიტალისტებმა ართვინის ოკრუგში მადნის ახალი მალაროები, მეტა-

ლურჯი ქარხნები, გამამდიდრებელი ფაბრიკები, ელექტროსადგურები, სამეცნიერო და ადმინისტრაციული ნაგებობები ააგეს, გაიყვანეს გზატკეცილები და საზაფხურო გზები. მაგ., 1903 წელს ექსპლუატაციაში შევიდა ჩინგატხევის (ართვინის ოკრუგი) მეტალურგიული ქარხანა, რომელიც კავკასიის სპლენდის მრეწველობის საზოგადოებას, კერძოდ, ინგლისის კომპანიას ეკუთვნოდა. 1905-1907 წლებში ამავე საზოგადოებამ სოფელ ძანსულში სპილენძის გამამდიდრებელი ფაბრიკა ააგო. მცირე მოცულობის გამამდიდრებელი ფაბრიკები მსხვილ მალარობთანაც ააშენეს. 1913 წელს ართვინის ოკრუგის სოფელ კვარცხანაში ახალი მეტალურგიული ქარხნის მშენებლობა დაიწყო. მისი ექსპლუატაციაში შესვლა გათვალისწინებული იყო 1914 წლისათვის, მაგრამ პირველი მსოფლიო ომის დაწყების შედეგად მშენებლობა დაუმთავრებელი დარჩა. ქარხანა 1917 წელს ამოქმედდა.

ტაო-კლარჯეთისა და აჭარის სამთამადნო მრეწველობაში კაპიტალისტებს 1910 წლისათვის დაბანდებული ჰქონდათ 10 მილიონი მანეთი.⁵

1915 წლისათვის მარტო სოფელ ძანსულის სამთამადნო მრეწველობაზე გაწეული კაპიტალდაბანდება 20 მილიონ მანეთს აღწევდა.⁶

კაპიტალისტები აქაურ ლითონს, კერძოდ, სპილენძს ასაღებდნენ საზღვარგარეთ, რუსეთის იმპერიის სამრეწველო ცენტრებში, ძირითადად, პეტერბურგის პუტილოვის ქარხანას აწვდიდნენ.

ტაო-კლარჯეთისა და აჭარაში სამთო და სამთამადნო მრეწველობის მუშათა კლასის მნიშვნელოვანი რაზმი ჩამოყალიბდა. მაგალითად, 1913-1915 წლებში ართვინის ოკრუგის სამთამადნო მალარობებში 2500-ზე მეტი მუშა ირიცხებოდა. ამავე ოკრუგის ძანსულის სპილენძის მადნის გამამდიდრებელ ფაბრიკაში მარტო ადმინისტრაციული პერსონალი 100 კაცამდე აღწევდა, მთლიანად კი ტაო-კლარჯეთისა და აჭარის სამთამადნო და სამთომეტალურგიულ მრეწველობაში XX საუკუნის 10-იან წლებში 3500-4000 მუშა-მოსამსახურე ითვლებოდა.

სამრეწველო მუშათა კონცენტრაციის მიხედვით ტაო-კლარჯეთისა და აჭარის სამთამადნო რეგიონი კავკასიაში ბაქოს, თბილისისა და ქიათურას თუ ჩამოუვარდებოდა, ტაო-კლარჯეთისა და აჭარის სამთამადნო მრეწველობის მუშათა კლასი ძირითადად გარესაშოვრის მაძებარი გლეხები იყვნენ, რომლებსაც სოფელთან კავშირი გაწყვეტილი არ ჰქონდათ, მუშების უმრავლესობას ქართველები, უმეტესად ლაზები შეადგენდნენ. ამით გარდა, სამთამადნო მრეწველობაში დასაქმებული იყვნენ სომხები, რუსები, ოსები და სხვა ეროვნების წარმომადგენლები.⁷

მუშათა კლასის შრომისა და ცხოვრების პირობები უაღრესად მძიმე, ნამდვილად აუტანელი იყო. გოჭეთი „თანამედროვე აზრი“ ართვინის ოკრუგის ძანსულის სამთამადნო მრეწველობის მუშათა შრომის პირობების შესახებ წერდა, რომ აქ მუშაობა ჯოჯოხეთურია და ამიტომაც მუშა დიდხანს ვერ უძლებს, ყოველ თვეში 300-400 კაცი გარბის და მის ადგილას ახალი ნაკადი მოდისო. გასამრჩელო — დღიურად 80 კაპიკი, მუშებს მინიმალურადაც არ ჰყოფნიდათ.⁸

პირველი მსოფლიო ომის დაწყების შემდეგ, კერძოდ 1914 წელს, ტაო-კლარჯეთისა და აჭარის სამთამადნო მრეწველობის კერები დროებით თურქებმა დაიკავეს. მათ გაანადგურეს მალარობები, ფაბრიკა-ქარხნები. რითაც ამ დარგმა უდიდესი ზარალი

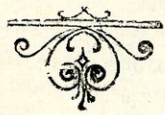
განიცადა. 1918 წლის აპრილიდან ართვინის ოკრუგის სამთამაღნო რეგიონი ისევ
თურქების ბატონობაში მოექცა და წარმოება შეჩერდა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. კავკასიის კალენდარი, ტიფლისი, 1894, გვ. 91; პროცენტი გაანგარიშებულია
ავტორის მიერ.
2. ქუთაისის გუბერნიის 1893 წლის მიმოხილვა, ტიფლისი, 1895, გვ. 239-240;
კავკასიის კალენდარი, ტიფლისი, 1890, გვ. 239 (რუს.).
3. კავკასიის კალენდარი, ტიფლისი, 1892, გვ. 111 (რუს.).
4. კავკასიის კალენდარი, ტიფლისი, 1897, გვ. 84-85, კავკასიის კალენდარი, ტიფ-
ლისი, 1905, გვ. 52 (რუს.). პროცენტი გაანგარიშებულია ავტორის მიერ.
5. ბათუმის ოლქის 1910 წლის მიმოხილვა. ბათუმი, 1912, გვ. 39 (რუს.).
6. თანამედროვე აზრი, 8 მარტი, 1915.
7. თანამედროვე აზრი, 8 მარტი, 1915.
8. თანამედროვე აზრი, 8 მარტი, 1915.

ოთარ თურმანიძე,

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ბა-
თუმის პოლიტექნიკური ინსტიტუტის საზოგა-
დოებრივ მეცნიერებათა კათედრის გამგე, ის-
ტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი.

პოლიტოლოგია და ქართული პოლიტიკური აზრის კვლევის ამოცანები

თანამედროვე ეპოქის გლობალური პრობლემების, კაცობრიობის წინაშე მდგომი
გაზრდილი ამოცანების სიღრმისეულად, ახლებური აზროვნების პოზიციებიდან, წარსუ-
ლის მდიდარ მემკვიდრეობაზე დაყრდნობით შესწავლისა და მეორე მხრივ, ჩვენი
დროისათვის დამახასიათებელი პროცესების — დემოკრატიისა და საჯაროობის გად-
მოცემების, ხალხის პოლიტიკური აქტიურობის უაღრესად ზრდის, პოლიტიკური პლუ-
რალიზმის დამკვიდრების პირობებში, მიზანშეწონილად იქნა მიჩნეული პირველად
ჩვენი ქვეყნის ისტორიაში, უმაღლეს სკოლაში პოლიტოლოგიის კურსის
შემოღება. პოლიტოლოგიის სასწავლო კურსის შემოღება დროის მოთხოვნად, ეპოქის
გლობალური პრობლემების სწორად ამოხსნით, მომავლის ობიექტურად განჭვრეტითაა
პირობებული.

საკითხის სიცხადისათვის მოკლედ ვიტყვი: სიტყვა პოლიტოლოგია ბერძნუ-

ლიდან წარმოსდგება, პოლის — ნიშნავს მრავლობითს, ყოველმხრივს, საზოგადოების მრავალმხრივ მოღვაწეობის ამსახველ ტერმინს, ლოგოს — მოძღვრებას. პოლიტოლოგიის შესწავლის ობიექტი სახელმწიფო წყობისა და მმართველობის ფორმებია, როგორც ისტორიული განვითარების კონტექსტში, ასევე რეალურ სოციალურ სინამდვილეში, პოლიტიკური ინსტიტუტების, მათი როლისა და ფუნქციების, პოლიტიკური ცნობიერება, პოლიტიკური კულტურა. საგანს ორმხრივი დანიშნულება აქვს: თეორიული, შემეცნებითი, მეცნიერული დანიშნულება და პრაქტიკული, გამოყენებითი, სწორედ ამით უნდა აიხსნას ის ფაქტი, რომ საგნის სასწავლო კურსად შემოღების მცირე დროის მიუხედავად, პოლიტოლოგია ბუმი გაჩაღდა. დასავლეთის პოლიტოლოგები საზგანსით მიუთითებენ, როცა ჩვენში ეს საგანი ყალიბდებოდა ასეთი ბუმი, ასეთი მოძრაობა არ გვქონდა, ძნელად მოიკვლევდა გზას ეს საგანით, თქვენი ასეთი მოქმედება იმის მაუწყებელია, რომ თქვენთან ადრევე ჩაღდება თავის სრულყოფილ კალაპოტში ეს საგანით.

პოლიტოლოგია საერთაშორისო სკოლის მეცადინეობაზე, რომელიც 1991 წლის იანვარში ტაილანდში გაიმართა, დასავლეთისა და საბჭოთა პოლიტოლოგიების გამოსვლებში მტკიცედ გამოიკვეთა მოსაზრება, რომ პოლიტოლოგია, როგორც მეცნიერება, შეიძლება სხვადასხვა ქვეყანაში სპეციფიკური იყოს, თავისებური მიმართულება ჰქონდეს, ვინაიდან პოლიტოლოგია ეყრდნობა ამა თუ იმ ქვეყნის ენას, გეოგრაფიულ გარემოს, ისტორიას, ტრადიციას, ლიტერატურას, პოლიტიკურ აზრს, სახელმწიფო მართვის ფორმებს, ეკონომიკური ცხოვრების პირობებს. ისტორიული ფაქტია, რომ პოლიტიკურ კულტურაში უპირველეს ყოვლისა წარმოიჩენილია ერის სახე, ერის კულტურა. სრულიად სხვადასხვა პოლიტოლოგია ინგლისში, საფრანგეთში, ამერიკაში, ამასთან ეს პროცესი, როდესაც მიუთითებს იმაზე, რომ პოლიტიკური აზრი, პოლიტოლოგია სხვა ქვეყნებისაგან, გარე სამყაროსაგან გაცალკევებულიად, კარჩაკეთილად ვითარდებოდა. პოლიტოლოგები ცდილობენ ცალკეული ქვეყნების გამოცდილების საფუძველზე შეიმუშაონ, ჩამოაყალიბონ საერთო ნიშნები, საერთო შეხედულებები, რომელიც შეიტანს გარკვეულ წვლილს საკაცობრიო კულტურაში, პოლიტიკური აზრის საერთო საფუძვარში. შეუძლებელია პოლიტიკური კულტურა წარმოვიდგინოთ მიცვენიის, რუსული კულტურა ლ. ტოლსტოის, ქართული კულტურა ი. ჭავჭავაძის გარეშე, რომელთა შემოქმედება ერთიანი, უნილავი ძაფებითაა დაკავშირებული საერთო, საკაცობრიო კულტურასთან და ამასთან ისინი, დამოუკიდებელ, ეროვნულ, ნაციონალურად აღმოცენდნენ და განვითარდნენ; ასევე შეუძლებელია პოლიტიკური აზრის მექანიკურად ერთი ქვეყნიდან მეორეში გადატანა და გამოყენება.

ამდენად პოლიტოლოგია, საერთო კუროსის კითხვის პროცესში გვერდს ვერ აუღლის ეროვნულის, და ამ შემთხვევაში ქართული პოლიტიკური აზრის გვლევების პრობლემაა.

საუკუნეების განმავლობაში ქართველი ერის მრავალრიცხოვან მტრებთან ბრძოლაში დამარცხებისას თუ აღზევების უამს, მოწინავე პოლიტიკური აზროვნებით: თვითმყოფადი კულტურით, მეცნიერების განვითარებით ჩვენი ქვეყანა ყოველთვის იდგა მსოფლიო ცივილიზაციის ერთიან ორბიტაში. (ამას ვწერთ არა ვნებათაღელვის, ემოციების გავლენით, სიყოყრობის, ან თავის წარმოჩენის მიზნით, არამედ ქვეშაობრივ ისტორიული ფაქტებისა და მოვლენების, ეკონომიკის მაღალი დონის უკუფენის კვალობაზე) „ქართველმა ერმა მოახერხა თვითმყოფადობის გადარჩენა, კულტურის, ენის, ფსიქოლოგიის, ისტორიის, საკუთარი ტერიტორიის შენარჩუნება. იგი, როგორც თვითმყოფადი ეთნიკური ერთეული, არ გაითქვიფა არც ბერძნებში, არც სპარსელებში,

არაბებში, არც თურქებში, არც სკვითებში... როგორც საერთაშორისო სამართლის
 სუბიექტი, აქტიურ დიპლომატიურ მუშაობას ეწეოდა, მონაწილეობდა სხვადასხვა
 პოლიტიკებში, საკუთარ სახელმწიფო ინტერესებზე ზრუნავდა“.²

საქართველო ბევრჯერ ზიარებია საკაცობრიო პოლიტიკური კულტურის საგან-
 ჟურს და ასევე თვითონაც მნიშვნელოვანი, მოკრძალებული წვლილი შეუტანია ამა
 თუ იმ ეპოქის პოლიტიკური ზროვნების საგანძურში; ძველი აღმოსავლეთის ხალხე-
 ბთან ერთად, ანტიკური თუ რენესანსის ეპოქაში, თეოლოგიით მოცემულ შუა საუ-
 კუნეებში, თუ მე-19-20 საუკუნეების მიჯნაზე, ერის მოწინავე აღამიანები, არა მარტო
 სმლითა და მანვილით, არამედ პოლიტიკური ზროვნების მაღალი დონით და მეც-
 ნიერული შემართებით იდგა ქართველი ერის სადარაჯოზე.

თანამედროვე ეტაპზე, როცა საქართველო თავისი ეროვნული აღორძინებისა და
 კეთხარითი სუვერენული უფლებების, ეკონომიკური და პოლიტიკური დამოუკიდებ-
 ლობის მოპოვების წინაშე დგას — უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება ქართველი ერის
 თვითშეყოფადი, მრავალსაუკუნოვანი პოლიტიკური ზრის, სახელმწიფო მმართველო-
 ბის სტრუქტურის, მდიდარი კულტურული მემკვიდრეობის შესწავლასა და მეცნიერულ
 განვითადებას.

„პოლიტოლოგიას მესამე ათასწლეულის ზღურბლთან მდგარი საქართველოსათვის,
 უპირველეს ყოვლისა, გამოყენებითი პრაქტიკული ღირებულება აქვს, მან ჩვენს
 ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობას, მთელ ჩვენს დღევანდელ და მომავალ
 ეროვნულ ცხოვრებას სწორი გზა-კვალი უნდა მისცეს, სხვა რაიმე უფრო ღირებული
 დანიშნულება პოლიტოლოგიას ჩვენთვის არ შეიძლება ჰქონდეს“.³

წლების განმავლობაში საშუალო და უმაღლესი სკოლის ცხოვრებაში გაბატონე-
 ბულმა „ცენტრიდანულმა“ ძალებმა, ისტორიისა და საზოგადოებრივ მეცნიერებათა
 სწავლებაში დომინანტობის დამკვიდრებამ, მხოლოდ და მხოლოდ სიმამის ცენტრის
 სსრკ ხალხთა ისტორიის სწავლებაზე გადატანამ, ბევრი პრობლემისა და ამოცანის
 წინაშე დაგვყენა, საქმე იქამდეც კი მივიდა, რომ „დღეს სამწუხაროდ მრავალი ქა-
 რთველი ვერ გრძნობს, რომ არის დავით აღმაშენებლის, რუსთაველის სულიერი მემ-
 კვიდრე, ვერ აღიქვამს ქართული ფრესკისა და ჩუქურთმის მშვენიერებას და ამაღ-
 ლებულობას. ეს ჩვენი ტრაგედიაა. ჩვენ უნდა ავმადლდეთ. ტრაგედია ამაღლებასაც
 ბულისხმობს და სწორედ ახლა იწყება პროცესი ამაღლებისა. ჩვენ უნდა დავიწყოთ
 დიდი მოძრაობა ერთიანი ქართული ცნობიერების აღსადგენად, ასე რომ დღევან-
 დოგანაცა, მაგნე იდეებისაგან განთავისუფლება და მეორეა აღორძინება ქართველი
 ერის სულიერი კონსტიტუციისა“.⁴

ქართული პოლიტიკური ზროვნების შესწავლა, ბუნებრივია, ანტიკური ეპოქის
 ზროვნებით უნდა დავიწყოთ, ქართული მითოლოგიური ზროვნება, მომდევნო საუ-
 კუნეებში ისეთი მოაზროვნეების წარმოჩენით, როგორებიც იაკობ ცურტაველი, აილიტი
 და ფაოტაზი, იოანე საბანის ძე, გიორგი შერჩულე, იოანე, ექვთიმე და გიორგი მთა-
 წმინდელეები, დეონტი მროველი იყვნენ. ქართულ პოლიტიკურ ზროვნებაში მნიშვ-
 ნელოვანი ადგილი ფაზისის აკადემიას განეკუთვნება, სადაც აღიზარდა არა მარტო
 ქართველი პოლიტიკური მოღვაწეები, არამედ მომზადდა კადრები საბერძნეთისა და
 ბიზანტიისათვის, რომლებმაც ფასდაუდებელი წვლილი შეიტანეს სახელმწიფოს მარ-
 ბულისა და პოლიტიკურ ზროვნებაში. ასევე საყურადღებოა საქართველოში ქრისტიანო-
 ბის გავრცელების პოლიტიკური მნიშვნელობის წარმოჩენა და ა. შ.

საშუალო საუკუნეების ქართული პოლიტიკური ზრის განვითარების წარმოჩენა შეუძლ-
 ელია დავით აღმაშენებლის, თამარ მეფის საშინაო, საგარეო პოლიტიკისა და პოლი-
 ტიკური მოღვაწეობის გარეშე, უკუდავი პოემის „ვეფხისტყაოსნის“ ისტორიული ეპო-

ქის მართებულად გაშუქების, მომდევნო ეტაპზე სულხან საბა ორბელიანის, ვახტანგ მეექვსის, ვახუშტი ბატონიშვილის პოლიტიკური აზროვნების, სახელმწიფო მმართველობაზე, დემოკრატიასა და თავისუფლებაზე, მათი შეხედულებების წარმოჩენის გარეშე.

ქართული პოლიტიკური აზრის ისტორიის შესწავლის ფუძემდებლური წყაროა „ქართლის ცხოვრება“, იგი წარმოადგენს სხვადასხვა დროს შედგენილ, საუკუნეების მანძილზე რუდუნებით, ტანჯვითა და წვალებით გამოვლილ ისტორიკოსთა, უამთაღმწე-რელთა და მეფეთა მიერ შევსებულ თხზულებათა კრებულს, სადაც შეტანილია ის თხზულებები, რომელნიც თანმიმდევრულად მოგვითხრობს ქართველი ერის ისტორიას უძველესი დროიდან ვიდრე მე-18 საუკუნემდე. იგი იწყება ისტორიკოსის ლეონტი მროველის თხზულებით და მთავრდება მე-18 საუკუნის საერო ძეგლებით. „ქართლის ცხოვრების“ კრებული ქართული, საზოგადოებრიობის უპირველეს საზრუნავ წიგნს წარმოადგენდა. მასში კითხულობდა იგი თავის დიად წარსულს, იქ პოულობდა იმ საჭირო მასალას აწმყოს გასამტკიცებლად და უკეთესი მომავლის მოსამზადებლად. ამიტომ „ქართლის ცხოვრება“ ქართული საზოგადოებისათვის წმიდათაწმიდა იყო, „აბა წაიკითხეთ „ქართლის ცხოვრება“ — წერდა ტიციან ტაბიძე, — ბერი მემბატანე ხარდა-ლივით ლაპარაკობს, სენაკშიაც შედის სისხლის აღმური“. ამასთან, „ქართლის ცხოვრება“ მარტო ქართველი ერის კუთვნილება, მისი ისტორია როდია, იგი მსოფლიო ისტორიის საერთო კუთვნილებაა, ქართული ისტორიული ძეგლები მსოფლიო ისტორიას წარმოაჩენს და ავსებს.

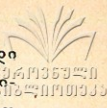
ქართული პოლიტიკური აზროვნების მნიშვნელოვანი მოსაზრებებია გადმოცემული სამქადაგებლო, სადარბაზო, სამხედრო, სამოსამართლო, საღვთისმეტყველო და სამგლოვიარო მკვერმეტყველებაში, რომელსაც საუკუნეების განმავლობაში ლიტერატორები და პოლიტიკური მოღვაწეები ქმნიდა და აწვითებდა.

განა საღვთისმეტყველო არ უღერს ღმერთი უფიანის, ილია ჭავჭავაძის, აკაკი წერეთლის, არჩილ ჭორბაძის, ვაჟა-ფშაველას, კონსტანტინე გამსახურდიას, მიხეილ ჭავჭავაძის, გრიგოლ რობაქიძის, მერაბ კოსტავას და სხვათა პოლიტიკური შეხედულებები?

საქართველოს უახლოესი წლების პოლიტიკური აზროვნებიდან გარკვეული ადგილი უნდა დაეთმოს თერგდალეულთა თაობის, „მესამე დასის“ და ამავე პერიოდის ქართული პოლიტიკური მოღვაწეების საქმიანობის გაშუქებას, საქართველოს ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ტენდენციების განვითარებას მეოცე საუკუნეში, ქართული სახელმწიფოებრიობის აღდგენა 1918-1920 წლებში, საქართველოსა და რსფსრ-ის 1920 წლის 7 მაისის ხელშეკრულების დადება და მისი დარღვევის პოლიტიკური აქტი; საქართველოს სოციალურ-პოლიტიკური განვითარების ძირითადი ტენდენციები 20-30-იან წლებში და ა. შ.

განსაკუთრებით უნდა წარმოჩენდეს ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის ახალი ეტაპი, რომელსაც სათავე 1989 წლის 9 აპრილის ტრაგედიამ დაუდო, შემდეგ მრავალპარტიული არჩევნები 1990 წ. ოქტომბერში, ახალი პარლამენტის — საქართველოს უზენაესი საბჭოს არჩევა და ა. შ.

სწორედ ახალი საქართველო, პირველად ერის ისტორიაში მრავალპარტიული არჩევნების შედეგად შექმნილი პარლამენტი, რომლის ამოცანაა ერის კონსოლიდაცია; შეკავშირება, ეკონომიკური და პოლიტიკური დამოუკიდებლობის მოპოვება, ევრაზიისკენ გადართობა, „ნისესტეს“ დემოკრატიისა და სახელმწიფოს მმართველობის ფორმის; განუდგინოს საქართველოს სახელმწიფოებრივი მთლიანობა, დამოუკიდებლობა, შექმნას მისთვის გამოსადეგი მმართველობის ახალი სისტემა და გავიდეს მსოფლიო ცივილიზაციის არენაზე.

პოლიტოლოგიაში, ქართულმა პოლიტიკურმა აზროვნებამ უნდა იკვლიოს ზოგადი კანონზომიერებანი, თე როგორია ერის ფუნქცია, ამოცანები ეკონომიკური და პოლიტიკური დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლის პროცესში, უნდა უპასუხოს მართებული დაუყენებულ კითხვას: რატომ არის აუცილებელი, მიწანშეწონილი და გამართლებული ქართული ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობა, რა სახის ზოგად პრინციპებს და მოთხოვნებს უნდა დაუქვემდებაროს იგი სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენისა და სუვერენულ უფლებათა მოპოვების საქმეში; რამდენად ადრე უკუ-ვაღდებთ იმ ილუზიას, რომ თითქოს საქართველოს დამოუკიდებლად არსებობა არ შეუძლია და მისი არსებობის ერთადერთი გამოსავალი მხოლოდ იმპერიის მარწუხებში უფნაა.

ქართული პოლიტიკური აზროვნების წინაშე გადაუდებელ ამოცანად დგას: — საქართველოს მრავალსაუკუნოვანი ისტორიის, ქართული ეროვნული ტრადიციის, მისი სახელმწიფოებრიობის მმართველობა მდიდარი გამოცდილების, ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის გაშუქება პოლიტიკური თვალთახედვით; საქართველოს ადგილისა და როლის წარმოჩენა მსოფლიო ცივილიზაციის საგანძურში; ეროვნული ცნობიერების, თანამედროვე ეტაპზე საქართველოში მიმდინარე რთული პროცესების მეცნიერული ანალიზი; შექმნილი ვითარების პროგნოზირება, ობიექტური ძიებანი რესპუბლიკის ეკონომიკის, დემოგრაფიის, ეკოლოგიის პრობლემებისა.

პოლიტოლოგია, როგორც მეცნიერება მთელი სიგრძე სივანითა და ყოველმხრივი განვითარებით თანამედროვეობის გლობალური პრობლემების სამსახურში დგას. აქედან გამომდინარე საგანი და მისი ერუდირებული მასწავლებელი გვერდში უნდა დგას საზოგადოებას, მის მოწინავე ნაწილს, სტუდენტ-ახალგაზრდობას მომავლის განჭვრეტაში, ეროვნული დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლაში. საზოგადოების მოსვლის იერსახის შეცნობის განსაზღვრა (მომიტევონ ოპონენტებმა, აქ მხედველობაში როდი მაქვს სოციალიზმისა და კაპიტალიზმის შედარება თუ წინააღმდეგობა, არამედ სრულიად ახალი ტიპის, მართლაც ადამიანის ყოველმხრივ სამსახურში მყოფი საზოგადოების შექმნა), ეროვნული დამოუკიდებლობის მიღწევას სჭირდება მეცნიერული მიდგომა, თეორიული ძიება, გაანგარიშებული პრაქტიკული ნაბიჯები, ფიქრი და მოვლენათა მსვლელობის სიბრძნით განსჯა. აქ არ კმარა მარტო მონდომება, ემოცია, სურვილი; დონ-კიხოტის გმირებიც არიან მაძიებელნი, მებრძოლნი სიმათლისა, მაგრამ ცნობილია როგორ მთავრდება ლამაზი რაინდის ღიმილის მომგვრელი თავგადასავალი, როგორ ენაცვლება ერთმანეთს: სიმართლე და უსამართლობა, სათნოება და ბოროტება, დახმარება და ზელის შეშლა, სიხარული და მწუხარება, აზრი და უაზრობა, სიყვარული და სიძულვილი.

ახალგაზრდობის უსაზღვრო ინტელექტი, მათი მაღალი კულტურა, თავდადება სამშობლოსადმი, ენერგიული მუშაობა, სულიერი სამყარო, სიყვარული ერისა და ქვეყნისადმი მიგვანია ჭეშმარიტების ძიების, ადამიანთა საზოგადოების მომავლის შეცნობის, საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლის საზრიანი კურსის განხორციელების მტკიცე და საიმედო ბაღვარად. აქ არ უნდა წამოვეგოთ ცრუ ინტერნაციონალიზმს და არასწორად გაგებულ პატრიოტიზმის გრძნობებს.

ჩვენ უარვყოფთ იმ პატრიოტიზმს, — წერდა კონსტანტინე გამსახურდია, — რომელიც მხოლოდ წარსულს დაემყარება. ჩვენ უარვყოფთ იმ პატრიოტიზმს, რომელიც მხოლოდ მაგვოლეუმის ჩრდილს შეაფარებს თავს. მკვდრები — რაგინდ წარჩინებულნიც იყვნენ, ცოცხლების მაგივრად ვერ ილაპარაკებენ, მკვდრები რაგინდ ძლიერნი

იყვნენ, თავიანთი ანდერძით ცოცხლების საქმეს ვერ გააკეთებენ. დაღუპულია ხალხი, რომელიც მხოლოდ საფლავებიდან მოედის სასწაულებს. უღირსია რომელსაც არწივის პერსპექტივებით ვერ დაუზვერავს სამერმისო პოზიციები და უკან გამოხმული თვალებით დადის ამქვეყნად“.

გამოყენებული ლიტერატურა

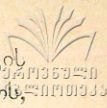
1. რსდმპ მე-5 ყრილობის მიმდინარეობისას (1907 წ.), როცა ცალკეული ქვეყნების სოც. დემოკრატებს შეჰქონდათ წინადადებები რევოლუციის მომზადებაში, ლენინი ნოე ქორდანიას აფრთხილებდა: „ქართველები ნუ ერევით რუსების საქმეში, თქვენ არ იცნობთ ჩვენს ხალხს, ფსიქოლოგიას, მის ყოფა-ცხოვრებას და რატომ ხელს გვიშლით. ჩვენ ჩვენი საქმეები ჩვენებურად, რუსულად ვაკეთოთ“. ნოე ქორდანია, ფრაგმენტები მოგონებებიდან. გაზ. „ცხოვრება“ 1981 წ. 2 თებერვალი.
2. აპოლონ სილაგაძე, შალვა თოდუა, ვახტანგ ტატუნაიშვილი, რა არის საქართველო, გაზ. „ერი“, 1991 წ. 1 იანვარი.
3. ალბერტ ბატიაშვილი, პოლიტოლოგიის საგანი და მისი ზოგადი წინამძღვრები. გაზ. „ერი“, 1990 წ. 13 დეკემბერი.
4. თემურ ქორიძე, მიზანი — ეროვნული ცნობიერების აღდგენა. გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 1990 წ. 21 დეკემბერი.
5. ქართლის ცხოვრება, ტ. I, თბ., 1955 წ. გვ. 13-14.

შოთა ჯაფარიძე.

რატომ მტკივნა გული

ღიახ, მტკივნა გული... და რატომ, ამაზე მინდა შენთან საუბარი ჩემო მეგობარო!

ორმოცდათორმეტი წელი გავიდა მას შემდეგ, რაც ჩვენმა აწიოვე ბულმა ოჯახმა მიატოვა თავისი საყვარელი ქვეყანა და უცხო ქვეყანაში — თურქეთში გადაიხვეწა... ადვილი ასატანია მამულ-დედუღუღეთის, მკვიდრთა და ნათესავთა მიტოვება-დაშორება? ჩვენს ბედში ვინ იცის რამდენი აღმოჩნდა... და აქ მაგონდება ილია ჭავჭავაძის ერთი წერილი. რომლის ნაწყვეტი არ მოვიტანო, არ შემიძლია. იგი მუჰაჯირობას ეხება. დიდი ილია წერს: „თუ მართლა აჭარა აიყრება და გადასახლდება, საქართველო რამ იქნება... ხალხი რათ უნდა მიიზიდებოდეს ოსმალეთში... მერე როგორ? თავის მამა-პაპეულს ბინას, სახლს, კარს, მამულს, დედულს, მამათა სალოცავს, მამათა საფლავს, — სულ ყველაფერზედ ხელს უნდა იღებდეს ხალხი და ოსმალეთში მიდიოდეს, გავონილა!.. საქართველო“.

ლი ამბავია!.. ნუთუ ხალხი სტოვებს ყველაფერს, რაც კი მისთვის ძვირფასია, სტოვებს — ვიმეორებთ — მამულს, დედულს, სახლ-კარს, ადგილს, საცა დაიბადა, საცა გაიზარდა, საცა უმარხია დედა, მამა, ძმა, — და მიდის სად? ოსმალეთში... რაო, რა ამბავია? მოჩვენებაა! შეშინებული გონებისა თუ მართლა მართალი ამბავია!“ (1879, შინაური მიმოხილვა).

ამ სტრიქონებს, რომ ვკითხულობ, მაგონდება ჩვენი ის უბედური დღეები და გული მიკვდება, ცრემლი მომდის. დიახ, ნახევარი საუკუნის წინათ იძულებული ვიყავით მუჰაჯირის ბედი გავგვეზიარებინა და დაგვეტოვებინა დედასამშობლო. მთელი ჩვენი უძრავ-მოძრავი ქონება ღვთის ანაბარა დარჩა. ქონებას განა რაიმეში გამოვიყენებდით? — არც სიცოცხლე და არც ქონება შეგვრჩებოდა. ადგილზე მყოფთა უმრავლესობას შუა აზიაში ამოაყოფინეს თავი და წილად არგუნეს ტანჯვა-წამება. ჩვენი მეზობელი სამი სოფელი — ქავთარეთი, გორგაძეთი და საფუტყრეთი დაცარიელდა თურმე. გაუკაცრიელდა იმ ბარაქიანი სოფლების მიწები. მე მქონდა საუბარი ერთ-ერთ იმ გადასახლებულ ნათესავთან და აი, რა მიაბო მან:

— თანდათან გვასახლებდნენ — ჯგუფურად და ცალ-ცალკე. მე გადასახლებულთა დიდ ნაკადში მოვხვდი. შეგვყარეს მატარებლის სატვირთო ვაგონებში, კარები ჩაგვიკეტეს, ცხვრებივით ვეყარეთ იტაკზე. ზამთარი იდგა და გარეთ ქარი ზუზუნებდა. სიცივეს ველარ ვუძლებდით და ზოგიერთს ფილტვების ანთებაც დაემართა. განსაკუთრებით ავად ხდებოდნენ ბავშვები და იხოცებოდნენ კიდევ. სანიტარი ჩამოივლიდა ხოლმე და მკვდარ ბავშვებს გარეთ გაატანინებდა და სანაგვე მანქანაში აგდებდნენ. დედები, დები, ქალები სტიროდნენ და ჰგოდებდნენ, მაგრამ ვის ებრალებოდა უმწეონი, უსამართლოდ განწირულნი, ვინც გაქცევით თავს უშველა, ჰკუა ქნა, თორემ მასაც ჩვენი შავბედი არ ასცდებოდა. ჩემო იბრაიმ, შენ, გადარჩი იმიტომ, რომ გაიქეცი. მაგრამ ყველას როდი შეუძლია გაქცევა და დამალვა, ჰოდა, მეც იმ ტანჯული ადამიანების ბედი მერგო წილად და ბევრიც ვიწვალე, კინალამ საღდაც დავტოვე სული. ბედნიერი ვარ, რომ მერე მოგვეცა საშუალება დავბრუნებოდით მშობლიურ სოფელს, — თქვა და ამოიხრა. შემეცოდა ეს კაცი. შემებრალა ყველა ისინი, რომლებმაც გადასახლება იწვნიეს... რატომ ასახლებდნენ? განა ბრალი ჰქონდათ რაიმეში? განა უღალატეს სამშობლოს? არა, მაგრამ სტალინის „რკინის კანონი“ ასე უსამართლოდ უსპობდა სიცოცხლეს მართალ ადამიანებს.

უცხოეთის გზებზეც ვიწვნიეთ გაჭირვება, მაგრამ სიკვდილის აჩრ-

დილი თავს აღარ დაგვტრიალებდა და მშვიდად ვიყავით. სარჩოს კი ყველგან იზოვის ხელს თუ გაანძრევ, თუკი შრომა არ დაგეხმარება. ჩვენც მივენდეთ საკუთარ მარჯვენას და ლუკმა-პურიც აღარ გვენატრებოდა. პირიქით, სხვისი დაპურებაც და ხელის გამართვაც შეგვეძლო.

გვენატრებოდა ჩვენი ქვეყანა, ჩვენი სოფელი, ნათესავები, მაგრამ გვეშინოდა წერილების გამოგზავნა, რომ ამით ვინმე უბედურ დღეში არ ჩაგვეყენებინა. ეშინოდათ მათაც და ვერ გვიგზავნიდნენ წერილებს მაშინაც კი, როცა ამის ნებაც დართეს. ხალხს სუკის ეშინოდა, რომელიც თვითნებური ადამიანის გზა-კვალს ზევრავდა, აღარ იყო ნდობა ადამიანთა შორის. ჩუმად დაძრწოდნენ გამცემლები და ვაი შენს დღეს ერთი ისეთი სიტყვა თუკი წამოგცდებოდა, რომელიც არ მოეწონებოდა გამცემს. ამიტომ შიშობდნენ აქ მყოფი ჩვენი ნათესავები და რამდენიმე სტრიქონს თუ მოიწერებოდნენ. ამით კი ვერაფერს გაიგებდი. ამას ეხვდებოდით და ჩვენც ფრთხილად ვწერდით წერილებს.

ახ, რა მტკივნეული დრო განვლო ხალხმა!

გალიოდა ხანი. თანდათან შეიცვალა დრო. ის სიმკაცრეც შენეელა. წერილები ნორმალურად მიდიოდა და მოდიოდა. მერე იმასაც მოვესწარი, რომ ტურისტული ვიზიტით ჩამოსვლის საშუალებაც მოგვეცა. ჩამოვედით კიდევაც. ვინახულეთ ჩვენი ახლობლები და მეზობლები, პირველად რომ ჩამოვედი სამშობლოში, გულმა ჩემი სახლისკენ გამიწია. სახლს ვამბობ, თორემ სადღა იყო იგი — ნასახლარიღა დარჩენილიყო, მაგრამ მაინც მაინტერესებდა ჩემი ნასახლარისა და კარ-მიდამოს მონახულება; იმ ადგილის მონახულება, სადაც ფეხი ავიდგი და ზოგჯერ ფეხშიშველი დავრბოდი, იქ ვერც მაშინ, ოცი წლის წინათ მივედი და ვერც ამჟამად მივსულვარ. „რკინის ფარდა“ კი ჩამოაგდეს, მაგრამ „რკინის ღობე“ მაინც დარჩა... და ის ჩემი საყვარელი სამი სოფელი იმ „შავი ღობის“ მიღმაა. მე კი იქ ახლოს მისვლის უფლება არა მაქვს. მაგრამ იმედია მალე გაირღვევა ის „რკინის ღობე“ და ნატვრას აღვსრულებთ... როცა მაჭახელში, ჩემს მშობლიურ სანახებში ავდივარ, გავხედავ ხოლმე ჩვენს ნასახლარებს, ჩვენს კარ-მიდამოს, რომელიც ეკალ-ბარდს დაუფარავს და ელიან კაცის მადლიან მარჯვენას, რომ იქაც გაღვივდეს სიკეთის თესლი, იხაროს ხეხილმა და ვენახმა, იზრიალოს ყანამ, ეზოებში ბლაოდეს საქონელი.

ისიც უნდა ვთქვა, რომ მაჭახლის ხეობის მოსახლეობას ისედაც უჭირს მიწის სიმცირის გამო. რატომ უნდა მივაგდოთ უპატრონოდ ერთ დროს კარგ სავარგულად, რომ ითვლებოდა და გლეხი კარგ მოსავალსაც იღებდა? რა უშველის-მეთქი იმ გაუკაცრიელებულ ადგილებს? — ვიფიქრებ ერთ მაჭახელს. მან მითხრა: — მხოლოდ ერთი რამ, თუკი მიწა

მიეცემა გლენს. ჩვენ ყველამ ვიცით ჩვენ-ჩვენი ნაკვეთი, ოღონდ მოგვ-
ცენ ნება კვლავ დავიბრუნოთ ჩვენი მიწები და მალე ვნახავთ, რა მო-
სავალსაც დავახვავებთო. მისი აზრით, მიწას სხვა კანონი ვერ უშველის,
მიწას კომისია არ სჭირია და არ გამოდგება იჯარაცო.

მე პირადად იმ გლენსის აზრი ჭკუაში დამიჯდა. ახ, ერთი დავგიბ-
რუნონ ის მიწები და მერე ნახონ, როგორ ავაყვავებთ იმ სოფლებს!
თუკი ჩემს ნასახლარზე დავჯდები და იმ მიწას დავამუშავებ, მაშინ სი-
მინდს კი აღარ ვიყიდი (ასე ცეცხლის ფასი რომ უკიღია ბაზარში), არა-
მედ გავყიდი კიდეც. ხედავთ, რა გასაჭირია სურსათზე? და ყველამ
უნდა გამოვიდოთ ხელი, არსად არ უნდა დარჩეს სოფელში დაუმუშავა-
ბელი ნაკვეთი... და ნახე მერე თუ იქნება სიძვირე ბაზარში! უხვი მო-
სავალი სიკეთეს მოუტანს ყველას და ამ ნდომით უნდა მოვეკიდოთ
დღეს სარჩო-საბადებლის მოყვანის საქმეს.

უნდა ვთქვა, რომ მე არ მიყვარს „კოლექტივიზაცია“, რომელიც
სოფლად ამკვიდრებდა ბატონყმობას. იგი დღესაც არ გამქრალა... მხო-
ლოდ სახე იცვალა. აუცილებელი კია ამოიძირკვოს კოლექტივების ფეს-
ვები სოფლად... და რომ სოფლის მოსახლეობა დაეწაფოს თვითმეურნე-
ობას. თვითონ ჩვენ ვიყით ბატონ-პატრონი სოფლისა. ეს კი ჯერჯერო-
ბით არ არის ისე დამკვიდრებული, რომ გული არ გეტკინოს. დიახ,
ამიტომ მტკივა გული, მეგობარო! მაგრამ იმედია, ახლადგაფურჩქენილი
დემოკრატია თანდათან განიმტკიცებს ფესვებს, ძლიერად აღორძინდე-
ბა და ჭეშმარიტად დავგიდგება ნანატრი დღე... და მეც მომიჩჩება დაჭ-
რილი გული... ჩემს ერდოზეც იყივლებს მამალი მახარობელი...

იზრაიმ გორაძე

იური სიხარულიძე

სიმონეთი

ერთნაირი სახელები ხშირია საგეოგრაფიო ნომენკლატურაში. რამდენიმეა აჭარა, მარტყოფი, მწვანე კონცხი და ა. შ. ამავე რიგისაა სიმონეთიც. მათგან ორი საქართველოშია, ხოლო ერთი — თურქეთში. საქართველოს სიმონეთთაგან ერთი გონიის მხარეშია, მდ. ჭოროხის მარცხენა სანაპიროზე (ხელვაჩაურის რ-ნი), ხოლო მეორე — არგვეთში (თერჯოლის რ-ნი). როგორც ერთში, ისე მეორეში, ადამიანის ცხოვრება თითქმის უწყვეტად გრძელდება „საძმო“ ხანიდან დღემდე.

გონიის სიმონეთის ძველ სახელწოდებას ჯერჯერობით ვერ მივაკვლიეთ, ხოლო არგვეთის სიმონეთი ადრე „სომიანეთად“ იწოდებოდა. ეს სახელწოდება პირველად ამავე სოფლის ეკლესიის XI საუკუნის წარწერაშია დადასტურებული. „სომიანი“, რომელიც ამ საგეოგრაფიო სახელში გამოიყოფოდა, სულ სხვა წარმოშობის ტოპონიმი და არაფერი ანათესავებს უცხოური წარმომავლობის ანთროპონიმთან „სიმონი“.

ასეთივეა თუა არა გონიის სიმონეთი, არ ვიცით, რადგან დღემდე არც რაიმე საამისო ეპიგრაფიკული ძეგლია აღმოჩენილი და არც სხვა. დაგვრჩა მხოლოდ ხალხური ვერსიები, რომლებიც ამ სახელწოდების ფუძეს ადამიანის საკუთარ სახელად თვლიან. ერთი ასეთი გადმოცემით, ამ კაცს (სიმონს) თითქოს იმ ნასაზღვრეზე უცხოვრია, რომელიც სოფლის ბოლოსაა. (ვ. მგელაძე, ზემო აჭარული სოფელი ძველად, ბათუმი, 1978, გვ. 38).

სიმონეთელ ზ. გორგოშიძეს თითქოს ამ სომონის გვარიც კი ცოდნა — ასანიძე. მისი ცნობით, ოსმალთა ჟამს ამ სოფლის მცხოვრებნი ქუთაისში გაქცეულან და იქაც სოფლისთვის სიმონეთი დაურქმევიათ (იქვე).

ოსმალების მოძალების ჟამს და შემდეგაც იმერეთსა, უტრაში თუ სხვა მხარეებში სამხრეთიდან ლტოლვილ არაერთ ქართველს უპოვია თავშესაფარი. ამის შედეგია სოფლის სახელი „აჭარა“.

ზესტაფონში, საგვარეულო სახელი „ინწყირველი“ ოზურგეთის რაიონში და მრავალი სხვა.

გონიის სიმონეთიდან აყრილნი ერთ დროს, შეიძლება, მართლაც შეეხიზნენ არგვეთის სიმონეთს, ისე როგორც ქართული ლიტერატურის კლასიკოსის დავით კლდიაშვილის წინაპარი კლდია შალიკაშვილი, მაგრამ ამაზე ჯერჯერობით რისამე გადაჭრით თქმა არ შეგვიძლია, რადგან გადმოცემებს გარდა, არაფერი მოგვეპოვება.

არგვეთის სიმონეთის წარმომავლობის გარკვევა ამ ორი ათეული წლის წინათ მოგვიხერხდა, ხოლო გონიის სიმონეთისა ჯერ კიდევ საძიებელია. ძნელი სათქმელია, საიდან მომდინარეობს ის, მაგრამ უფრო თითქოს სამოგვარეულო უნდა იყო.

რაც შეეხება თურქეთის „სიმონეთს“ (იგი ბურსის მახლობლადაა), მის წარმოქმნაზე სხვადასხვა მოსაზრებებია.

ფრ. ხალვაში ერთ თავის ლექსში წერს, რომ იგი ქართველ მუჰაჯირს დაუარსებია.

რამდენადმე განსხვავებულია სერგო კლდიაშვილის ვარიანტი. მისი აზრით, თურქეთის სიმონეთის დამაარსებელნი მუჰაჯირები კი არ ყოფილან, არამედ თურქეთ-საქართველოს ომის დროს ტყვედ ჩავარდნილი ქართველები (მისი, სამი სიმონეთი, გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 5.1.1979. გვ. 2). საქართველოს თურქეთთან მრავალი ომი გადაუხდია, მაგრამ მწერალი „არცთუ ისე შორეულ წარსულში“ გულისხმობს ამ ფაქტს, აქ უეჭველად „დემოკრატიული“ საქართველოსა და ოსმალეთის ომია საგულისხმეო. მისი მტკიცებით, ეს ადგილი მთავრობას მიუჩენია ტყვეთათვის საცხოვრებლად.

ფრიდონ ხალვაშის ლექსით, ბურსას სიმონეთის დამაარსებელი გონიის სიმონეთიდან ყოფილა. ამას მისი „მუჰაჯირობა“ მოწმობს, ხოლო ჭოროხის გაღმა მხარის მკვიდრობა, ის, რომ „სიმონეთს“ ირჩევს ახალი საცხოვრისის სახელად (შდრ. ფერეიდნული ქართული საგეოგრაფიო სახელები), ს. კლდიაშვილი აქ ასე გარკვევით აღარ ლაპარაკობს, რადგან მესამე სიმონეთის ფუძემდებლებად მას თურქეთ-საქართველოს უკანასკნელი ომისდროინდელი ტყვეები მიაჩნია, ამ ნიშნით აქ ზემო იმერეთის სიმონეთის მცხოვრებნიც შეიძლება ვიგულისხმოთ.

ჯეჰალ ჯაჰელი

გიგო და კატო

მიტო ფარდულის კარებთან იდგა და ელოდა თავის რიგს. უცებ შემოესმა:

— ვინ არის ბოლო?

მიიხედა და დაინახა სანდომიანი მანდილოსანი. მასში შეიცნო თავისი ყმაწვილკაცობისდროინდელი მეგობარი კატო... შეიცნო და სახეზე სიამოვნების ნათელი გადაეფინა. ჯერ დაეჭვდა, — ის არის თუ მეჩვენებაო, ერთხელ კიდევ შეხედა და დარწმუნდა, რომ ეს ქალბატონი ნამდვილად მისი ახალგაზრდობისდროინდელი ლამაზი და საკმაოდ თამამი კატო იყო. გუნებაში ძალიან გაეხარდა და გადაწყვიტა ნაცნობი ქათინაურებით შეეხსენებინა თავი. თანაც გული შეუღონდა, — ნუთუ ისე დავბერდი და შევიცვალე, რომ ჩემმა განუშორებელმა და საყვარელმა კატომ ველარ მიცნო.

მიტო რომ ამ ფიქრებში იყო, მოულოდნელად შემოესმა სანდომიანი მანდილოსნის ხმა:

— რა ღირს კარტოფილი?

შეკითხვებით თავმოებზრებულმა გამყიდველმა ცივად მოუჭრა:

— კილოგრამი — ხუთი მანეთი.

— რა ამბავია ხუთი მანეთი?! — ეძვირა ქალს.

ეს რომ გაიგონა, მიტომ გახუმრება სცადა, იქნება მიცნოსო და „განმარტა“:

— ქალებისათვის — ორი მანეთი, მამაკაცებისათვის — ხუთი

— რა ხუმრობაა ეს?! — იწყინა ქალმა.

— მე მაქვს თქვენთან ხუმრობის უფლება.

— რატომ, ბატონო?

— იმიტომ, რომ... შენ ისა ხარ!

— ვინა, ბატონო! — ცოტა არ იყოს, წამობრაზდა ქალბატონი.

უფრო იმით გაწიწმატდა, რომ კარტოფილი ნამეტანი ეძვირა.

— ჩემი... ჩემი კატო ხარ შენ!..

— კატო?

— დიახ! ჩემი საყვარელი დაუდგრომელი, კიკინებიანი კატო.

ქალმა გაიცინა. კარგად დააკვორდა და... მოხდა საოცრება! ამ მამაკაცში უცებ შეიცნო მისი ყმაწვილქალობის დროინდელი მოსიყვარულე მიხო. ეს იამოვნა, თვალები მიწაზე და, რატომღაც, დაიმორცხვა... ამ დამორცხვებაში მიტომ რატომღაც ისევ და ისევ მისი საყვარელი კატო გაიხსენა და ალერსიანად კითხა:

— როგორ ხარ, ჩემო კატუნი? აგერ, ოცდახუთი წელი იქნება, რაც დაგმორდი, ახლა კი აი, აქ შეგვეყარა ბედმა.

მანდილოსანმაც ამ მოალერსებაში რატომღაც გაიხსენა მისი საყვარელი მეგობრის მიხოს „მანერები“ და გაიფიქრა: „ჩემი სახელი დავიწყებული, მაგრამ არა დაიმჩნია რა, და ალესიანადვე უთხრა:

— ხუმრობა იქით იყოს და... ახლა კი ვიგრძენი, რომ მომნატრები-ხარ, ჩემო მიხო. ისე ნამეტანი კი დასერიოზულებულხარ, მიხო. მე ნამეტანი დაუდევარი მახსოვხარ.

მიტოს წირი წაუხდა „მიხოს“ გაგონებაზე და თქვა:

— ჩემო ძვირფასო კატო, ვწუხვარ, რომ ჩემი სახელი დავიწყებული, მაგრამ არა უშავს რა. მე მიხო კი არა, მიტო ვარ.

— ვითომ შემეშალა? — მწარედ გაიღიმა ქალმა.

— კი, შეგეშალა. სამწუხაროდ შეგეშალა, მაგრამ ეგ არაფერია.

ქალი მოულოდნელად გაწიწმატდა და თქვა:

— აბა, მასე თუა, მე კი არა, შენ შეგეშალა. მე კატო კი არა, კესარია ვარ.

კაცმა თავისი მაინც არ დაიშალა:

— ქალიშვილობაშიც ასეთი უცნაური იყავი. რაღაცას დაიჩემებდი და აღარ გადათქვამდი. რატომ გინდა ამდენი თამაში. თქვი, რომ დაგებრდი, აღარ მოგწონვარ, არაფერში აღარ გჭირდები და მორჩა. რა ჩემი ბრალია, ასაკმა თუ აგრე რიგად შეგვეცვალა.

ქალმა ამ სიტყვებზე მართლაც იწყინა და გადაჭრით თქვა:

— თქვენ შეგეშალათ, ბატონო, თქვენ, და მორჩით ახლა ამ ბაზარს.

თავმოყვარეობაშელახულმა მიტომ მანდილოსანს აკადრა:

— ეს თქვენ შეგეშალათ...

არც ქალი დარჩა ვალში და უკმეხად უთხრა:

— არა, თქვენ შეგეშალათ და არ გინდათ აღიაროთ.

ამ დროს ამ ქალის ქმარი მოვიდა. ცოლი სახეზე წამოწოებული და შუბლშეკრული რომ დაინახა, წარბებზე შემუხუნულმა საკმაოდ მომთხოვნით და მკაცრით ხმით იკითხა:

— რაშია საქმე?

ქალი თავის მართლებასავით მოყვა:

— მაგას ეშლება...

ჯიჯგვა კაცი მიტოს მიუბრუნდა:

— რა გეშლება კაცო შენ? ეს ჩემი ცოლია და მინდა ვიცოდე, რა შეგეშალა შენ აქ.

— არაფერი, ბატონო. რა უნდა შემშლოდა.

— აბა, შეეშალაო...

— მას შეეშალა, ბატონო.

— ვის შეეშალა, შე კაცო?! — იფრინა ქალმა.

— თქვენ. — ჯიუტად მიუგო მიტომ.

— მე კი არა, თქვენ შეგეშალათ. — დაადასტურა ქალმა.

— მე არაფერი არ შემშლია, თქვენ შეგეშალათ.

ამ სიტყვებს რომ ისმენდა, ჯიჯგვა კაცი თავის ცოლზეც ბრაზდებოდა და ამ ვიღაც აბეზარ მიტოზეც. უმეტესად, რა თქმა უნდა, ამ უკანასკნელზე, რადგან ვერაფრით მიმხვდარიყო, თუ რა საქმე ჰქონდა მის ცოლთან. ის კარგად გათვო, რომ აქ ვიღაცას რაღაცა შეეშალა, მაგრამ ვის და რა, — ეს ვერაფრით დაადგინა.

— რა უბედურება არის ეს?! — შეუბღვირა მიტოს.

— არაფერი, ბატონო, შეეშალა.

— შეეშალაო? მაგრამ ვინაა ამ „შეშლის“ მიზეზი? ვაი, იმისი ბრალი, ვისაც პირველს შეეშალა.

— პირველად მაგას შეეშალა, — თავი იმართლა ქალმა.

— მე არაფერი შემშლია, ბატონო, მაგი კატოა... მე კი მიტო ვარ. მაგას დაუჩემებია, რომ შენ მიტო კი არა, მიხო ხარო, ჩემი ძველი მეგობარიო.

— ვაიმე, რათ ვერ გაიგეთ, რომ მე კატო კი არა, კესარია ვარ. შენ კი — მიხო, ის მიხო...

— ჰო და, არ გეშლება ახლა შენ, დავიჯერო?

— არა, შენ კი გეშლება და შენსას არ იშლი.

— რა ეჭნა ახლა მე, ჰა? — დაბნეულმა მიტომ ხელები გაასავსავა. მას ეშლება და მე კი მამბრალეზო. — არა ვარ ეს ოხერი მიხო და რა ჩემი ბრალია.

ამასობაში მისი რიგიც მოსულიყო. გამყიდველმა ათკილოიანი პარკი ხელებში შეაჩეჩა და ხუთი თუმანი გამოართვა. მიტოს კარტოფილი ნამეტანი ეძვრა და თავისთვის უკმაყოფილოდ ჩაილულულა:

— აუტანელია, პირდაპირ...

თვალეზბრიალა ჯიჯგვა კაცი შემობრუნდა და შეუტია:

— რა არის აქ აუტანელი? შენ შეგეშალა და კიდევ ლულულულებ?

— არ შემშლია, ბატონო.

— აბა ის რა არის, კატო ხარო. მაინც რატომ იჩემებ კატოს...

— არა, კარტოფილზე ვთქვი, ფასი აუტანელია მეთქი და არა — კატო მეთქი. ისე ეგ ნამდვილად კატოა.

— ბიჭო, ეს კესარიაა, ჩემი ცოლი, გაიგე? — თქვა ჭიჭკვაცმა და მიტოს საყელოში წვდა.

— მასე თუა, მეც არა ვარ მიხო, გაიგე? მე მიტო ვარ, მიტო.

— კათ, ვთქვით მასეა მაგი. ამ ჩემს ცოლს რას ერჩი?

— არაფერს ბატონო, თვითონ შერჩის, მიხო ხარო, იჩემებს.

ქმარმა ცოლს თმებში წაავლო ხელი და გაბრაზებით კითხა:

— ეს კაცი მართლა მიხოა თუ გეშლება?

— მიხოა, — დაადასტურა ქალმა.

— მე თუ მიხო ვარ, მაგი კატოა. — დაასკვნა მიტომ.

— აგი კატო არ არის. — კბილები დაკრიჭა ქმარმა.

— მეც მიხო არა ვარ. — მიტომაც დაკრიჭა კბილები.

ქმარი ცოლს ეჭვიანად მიუბრუნდა და კითხა:

— ვინ არის, ქალო, ის შენი მიხო?...

— არაფინ. — დაიმორცხვა ქალმა.

გაოგნებული ქმარი მიტოს შემოუბრუნდა და თავის კანტურით უთხრა:

— გიშველა ღმერთმა, რომ მიხო არა ხარ, თორემ ძვალსა და რბილს ერთს გაგიხდიდი. დანარჩენი იმ შენი კატოს ქმარმა იკითხოს...

— კარგი, ბატონო, მასე იყოს. შეეშალა და რა ვქნა, მაგრამ ის მამშვიდებს, რომ მაგ ქალბატონსაც შეეშალა. მე მიხო არა ვარ და, მაგი... ძალიან გავს კატოს.

— მასე თუა, შენც ძალიან გავხარ მიხოს. მაინც რატომ გავხარ შენ მიხოს? — გაწიწმატდა ქალი.

— არ ვიცი, ბატონო, ალბათ ვიღაცას ვგავარ.

— იქნებ მეც არ ვიცი, ვის ვგავარ, — თქვა ქალმა.

— მასე. თუა, ორივე მართლები ვიყოთ. კარგად ბრძანდებოდეთ. ისე, ვინმე რომ ვინმეს გავდეს, ამის გამო არ უნდა ისჯებოდეს...

— გამოდის, რომ შენ იმ ვიღაც ოხერ მიხოს გავხარ, არა? — ნიშნის მოგებით იკითხა ქმარმა.

— ასე გამოდის.

— აი, მაგ მსგავსებისა იყოს, — თქვა და მიტო მაგრად მოაჯაჭურა.

— მაგ ქალბატონსაც ხომ შეეშალა, მაგას რატომ არ აჯაჭვებ?

— მაგას სახლში მოვაჯაჭვებ — თქვა და გამყიდველს გაბრაზებით კითხა:

— რა ღირს კარტოფილი?

— აღარ არის, ბატონო, გათავდა.

მიტომ შეატყო, რომ კაცს ნამეტანო ნერვები აეშალა და დაუვავებოთ თქვა:

— რაკი ორივეს შეგვეშალა, ჩემი კარტოფილის ნახევარს გითმობთ, ხუთი კილო თქვენ, ხუთი — მე. ოჰ, კატო, კატო... რა გოგო იყო!... ნეტავი არ შემშლოდა! — ჩაილაპარაკა მიტომ და წავიდა. „ნეტავი მეც არ შემშლოდა“ — გაიფიქრა კესარიამ და ნირწამხდარ მიტოს თვალი გააყოლა.

3560 60 353.

6 39/2

